

ПАВЛО ЖЕБРІВСЬКИЙ
РОЗДУМИ

Київ / 2021

Павло Жебрівський

РОЗДУММИ

Київ / 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7	
ПРО ВІЗІЮ	13	
ПРО ШИРОКО ЗАПЛЮЩЕНІ ОЧІ	17	
ПРО ВИБІР	21	
ПРО ЗМІНИ	25	
ПРО ВЛАДУ	29	
ПРО ЖЕРТОВНІСТЬ	33	
ПРО ПОВОДИРІВ	37	
ПРО ЕЛІТУ	41	
ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	45	
ПРО НАРОД	49	
ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ	53	
ПРО ГРОМАДЯНИНА	57	
ПРО ДЕМОКРАТІЮ	61	
ПРО ЗЕМЛЮ	65	
ПРО МОВУ	69	
ПРО РОДИНУ	73	
ПРО БАТЬКІВСЬКЕ СЕРЦЕ	77	
ПРО ПОЛІТИЧНУ НАЦІЮ	81	
ПРО АРМІЮ	87	
ПРО ВІЙСЬКО	91	
ПРО ДЕВ'ЯТИЙ ЛЕГІОН	95	
ПРО ХАОС	99	
ПРО ВІЙНУ	103	
ПРО СТРАХ	107	

ПРО БАЙДУЖІСТЬ	111	
ПРО ПУСТОЦВІТ	115	
ПРО ОСУД	119	
ПРО СВІТЛО	123	
ПРО СИЛУ	127	
ПРО МУЖНІСТЬ	131	
ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ	135	
ПРО ЛЮБОВ	139	
ПРО НАДІЮ	143	
ПРО ДОВІРУ	147	
ПРО ЧЕСТЬ	151	
ПРО ГІДНІСТЬ	155	
ПРО ШЛЯХЕТНІСТЬ	159	
ПРО ЦІНУ СВОБОДИ	163	
ПРО ПАТРІОТИЗМ	167	
ПРО ВОСКРЕСІННЯ	171	
ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ	175	
ПРО БУТТЯ	179	
ПРО ШЛЯХ	183	
ПРО ДУХ	187	
ПРО МОЖЛИВОСТІ	191	
ПРО ВОЛЬНОСТІ	195	
ПРО ЗАМОЖНІСТЬ	199	
ПРО ЩАСТЯ	203	
ПРО МАЙБУТНЄ	207	
ПРО РОЗДУМИ	211	
ПІСЛЯМОВА	214	
ПОСИЛАННЯ	219	

Павло Жебрівський. Роздуми. Київ, 2021. – 230 с.

В 2014 році ми «прокинулися» і стали на захист нашого дому, родини та майбутнього дітей. Однак наш розум знову намагається «приспати» солодкими обіцянками.

Ця книжка буде спонукою кожному, хто її прочитає, поставити собі запитання: «Хто Я? Куди я прямую? Куди мій вибір приведе Україну?»

Літературна редакторка

Мирослава Прихода

Макет та верстка

Андрія Кіся

Україну століттями розривали на шматки. Історія повторювалася багато разів: від Андрусівської угоди до пакту Молотова-Ріббентропа. Та й у часи незалежності російські пропагандисти та їхні українські посіпаки без упину доводили, що ми живемо в безнадійно розділеній країні, де не буде довіри, бо мешканець Донбасу ніколи не порозуміється з галичанином, а киянин не знайде спільної мови з кримчаком. Ці отруєні «зерна» «проростали» в душах людей та давали «гіркі плоди». Багато з нас відчували, що живемо «на нашій – не своїй землі». І мало хто замислювався над питанням: чому вороги так прагнуть не допустити нашого об'єднання? Чому за три десятиліття по «смерті» радянської імперії ще досі можна почути «западенець» чи «східняк»? Бо вони завжди боялися нашої «приспаної» сили.

Підступні «ляльководи» на виборчих перегонах далі сіють «зерна розбрату» та ворожнечі. Слабка й некомпетентна влада намагається жити у своєму вигаданому «світі ілюзій». Децентралізація набуває потворних форм. Наш державний «механізм» почав «пробуксовувати» та руйнуватися. Розмови про те, що все якось «розсмокчеться» є самообманом і це матиме драматичні наслідки. Народ, в очікуванні нових великих потрясінь, живе як востаннє, без думок про майбутнє. Це створює загрози для цілісності країни. Нас знову, як століття тому, намагаються розшматувати. І якщо не перешкодимо цьому, то ми знову проживатимемо цей «день бабака» на «кораблі дурнів». Матимемо руйнівну модель, за якою олігархи порозкрадають залишки національного багатства та пустять за вітром країну.

Дві революції та війна сильно струсували народ, мов «вареники у макітрі». І покликали нас до об'єднання зара-

ди майбутнього наших дітей. Любомир Гузар слушно зауважував, що в «єдності – сила, і вона дозволяє встояти перед будь-якими посяганнями, будь то люди, що прийшли відібрати шматок вашої землі, або люди, які прийшли вас обдурити»¹. Ми зрозуміли, не всі, звісно, що наша різноманітність – це наша сила. Донеччанин, львів'янин, одесит та киянин в одному окопі чи на передовій усвідомили свою силу. Ми не дали ворогові нас роздерти, а «шмат», який йому вдалося «відкусити», досі стоїть поперек горла.

Ми маємо усвідомити, що нинішнє «царювання» невігласів і пристосуванців в Україні та наше блукання «пустелею рабства» – це результат невивчених уроків історії, невизначеного напрямку руху країни та неусвідомлених цінностей. Там криються причини тотальної недовіри, кріпацької психології та хуторянського світогляду, за яким очікуємо тільки «зради».

Ми маємо зрозуміти, що вся несправедливість, від якої ми потерпаємо, починається від брехні та замовчування злочинів на нашій землі. Тому імена всіх злочинців мають бути названі, щоб ніколи знову не повторився геноцид українського народу. До цього закликають нас душі замордованих та ненароджених українців.

Що може нас згуртувати?! Страх? Віра? Любов до землі? А, може, бажання чути рідну мову за сусіднім столиком у кав'ярні? Чи смерть героїв, що кличе до помсти? Пам'ять про Голодомор нагадує, що ціна примирення та ідеологічного компромісу може бути надвисокою.

Куди ми прямуємо? Саме це запитання стало визначальним для нас. І не так важливе ім'я президента чи прем'єр-міністра України, скільки розуміння того, куди ж рухається Україна і якою буде її подальша стратегія розвитку? Чи буде це прогрес із болючим, але необхідним зламом старої системи та шансом побудувати нову Україну? Чи регрес – фатальний рух до цілковитого рабського поневолення?

Напрямок поступу – це ключове питання не тільки для України. Весь світ перебуває в русі. За даними ООН, понад 15 % населення Землі постійно мігрує в пошуках кращої долі. Нове велике переселення народів відбувається не тільки в умовах реального часу. Втеча від свободи, про яку говорив Ерік Фромм, доповнюється втечею від реальності. Втечею у віртуальний світ, світ серіалів та мрійництва. Багатьом з нас відоме іспанське прислів'я і фабула однойменної гравюри Франциско Гойї з циклу «Капрічос»: «Сон розуму породжує чудовиськ». «Спляча» людина відвертається від дійсності. Коли розум людини «спить», то легше заволодіти її думками та помислами. Настороженість, тривога і хвилювання, які художник зобразив як сон, якнайкраще розкриває стан, в якому перебуває більшість українців. Однак епіграф до цієї картини можна також перекласти і як «Мрійництво породжує монстрів».²

Мрії допомагають людям дивитися за обрій буденного життя та наполегливіше працювати над її втіленням. Проте необтяжливе мрійництво – це шлях, що веде на манівці. Мрійництво про «сильну руку» творило диктаторські режими. Мрійництво «отримати все й одразу» оберталось зубожінням і втратою свободи. Саме легковірні слабодухи у всі часи дозволяли аморальним і підступним політикам здобути владу над народом.

Глобальні проблеми, з якими зіткнулося людство, породжують бажання одержати прості відповіді на складні запитання. Негативні ефекти глобалізації, економічна незахищеність та брак у політичних еліт відповідей на складні виклики сьогодення дають простір популістам і в бідних, і в багатих країнах. Популісти у Венесуелі відрізняються від канадських популістів чи популістів США. Однак спільним для них є люди, які не довіряють політикам та прагнуть, щоб їхні проблеми були на порядку денному країни. Українські популісти, як і популісти інших країн, вміють добре «грати» на почуттях та очікуваннях людей, створюю-

вати нову «реальність». Ба більше, в реаліях нашої війни за незалежність ця «гра» дуже небезпечна. Бо ціною може стати наша свобода. І про це треба пам'ятати кожному з нас!

Свою першу книжку «Жити по-людськи» я запропонував 2014 року для тих, хто прагне побачити послідовність кроків у реформуванні країни. Втім причини і події наступного Майдану, особиста участь в боях російсько-української війни у складі 54 розвідбату, робота в Генпрокуратурі із розслідування корупційних злочинів, служіння Головою Донецької військово-цивільної адміністрації у 2015-2018 роках, потім аудитором Національного антикорупційного бюро України сформували внутрішню потребу переосмислити ціннісний фундамент, на якому можемо творити нашу успішну Україну. Ми заплатили кров'ю і життям за її незалежність. Тому маємо таке право, честь і обов'язок.

Щоб зібрати Україну в єдину і неподільну державу, нам треба зрозуміти її цінність. Зрозуміти, що лише вона дає нам сили і натхнення творити своє життя. Зрозуміти, що деінде в чужих краях ми втратимо важливу частку себе, хоч і, можливо, прилаштуємося до нової домівки. Класична література мовить, що українці століттями мріяли про свободу та незалежність, про свою землю та державу. Однак для багатьох Україна – лише територія проживання. Не буде ця, то буде інша, аби хліб та до хліба. І не так важливо, чи це наслідки травми Голодомору, коли тирани знищували душі та руйнували цінності, чи-то заїди наплодили поміж нас стількох нащадків. Бог їм суддя! Та все ж віриться, що серед нас є ті, для кого Україна в серці. Ті, хто не зважаючи на всі труднощі та омани, любить її. Бо хто ж ми без неї?!

Філософ Григорій Померанц писав, що світ стрімко змінюється, ламаються кордони, традиції та правила, руйнуються світоглядні, ціннісні орієнтації і «все старе скида-

ється з корабля сучасності»³. Вирішальним стане не економіка. Та й масштаби країни не будуть такими важливими. Майбутніми лідерами будуть країни, які найкраще зуміють створити новий стиль життя зі спільною системою цінностей, інтересів і прав. Це унікальне поєднання способів поведінки та звичок – власне «обличчя» самобутності людини чи спільноти.

В 2014 році ми «прокинулися» і стали на захист нашого дому, родини та майбутнього дітей. Однак наш розум знову намагаються «приспати» солодкими обіцянками.

Ця книжка буде спонукою кожному, хто її прочитає, поставити собі запитання: «Хто Я? Куди я прямую? Куди мій вибір приведе Україну?»

Чесна відповідь не відверне від дійсності й може вберегти кожного з нас від хибних дій. Допоможе об'єднати людей, які мужні й критично мислять, які готові до складних викликів і рішень. З морально-етичними орієнтирами. Із силою духу. І головне: об'єднати тих, хто прагне створити Благословенну Україну і бути на цьому святі нашої надії.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ВЕЛИКА ТАІНА»

ПРО ВІЗІЮ

«I have a dream», «я маю мрію» – слова, які змінили життя мільйонів людей. Одна ідея у промові «Бачення свободи» Мартіна Лютера Кінга преобразила країну та зруйнувала расову сегрегацію у США. Думка, що стала візією...

Візія – слово, яке люблять вживати політики, бізнес-консультанти та журналісти, однак воно не надто популярне серед більшості людей. Воно потребує інтелектуальних зусиль і сильного імпульсу, що схиляє до глибоких роздумів і дій. Роздум про візію спонукає ставити запитання, куди ми рухаємося? Що є нашим ідеалом? На що ми можемо опертися? І з чим ніколи не змиримся? Слово «бачення» вже давно не відбиває всіх тих аспектів і конотацій, які містить у собі «візія».

Візія – це концепція, ідея образу майбутнього. Ісус Христос говорив, що «не хлібом єдиним», підкреслюючи нашу потребу в духовних пошуках. Проте візія – це не про творення «повітряних замків», це про розуміння реалій та перспектив. Тому, мабуть, Франклін Делано Рузвельт, описуючи майбутнє американців, наголошував, що «єдина річ, якої ми маємо боятись – це власне самого страху»⁴.

Візія твориться у поєднанні сили долати перешкоди, енергії рухатися у визначеному напрямку та вірі в її реалізацію.

Архітектор, споглядаючи відкритий простір, вже має ідею майбутньої чудової споруди, що милуватиме око. І

ця мрія та енергія духу дає життя творінню навіть після смерті творця, як це було з Храмом Святого Сімейства Антоні Гауді, будівництво якого почалося ще в XIX столітті, а остаточно має завершитися 2026 року.

Науковці, що займалися дослідженнями, мали візію і тому створили проєкт Google. Державний діяч Шарль де Голль говорив французам про майбутню сильну Францію 1941 року, коли вся країна була під окупацією.

Тарас Шевченко у творі «І мертвим, і живим, і не народженим землякам моїм в Україні і не Україні моє дружнєє посланіє» запропонував нам візію вільної країни, коли Україна потерпала від колоніального гніту.

У нашому світі великий дефіцит візій. Нам «продають» гарні «картинки», соціологічно виявлені й вивірені образи, тексти чи слогани. Тому пропонують жити у світі симуляції та симулякрів. Мало хто спроможний витворити цілісне бачення майбутнього країни. Політики здебільшого пропонують «шлункові ідеї», як писав Іван Франко.

Можливо тому, що на візію немає попиту чи, можливо, такий попит неочевидний? Біблія у Книзі пророків Соломонових дає відповідь, нагадуючи, що «без пророчих видінь – люд розбещений», тобто немає перспектив і майбутнього.

Візіонер – це людина, яка здатна відчувати майбутнє і змінювати правила гри. Мати візію – це бачити можливості та складати розрізнені частинки сьогодення в ціле. Однак візія без дій та зусиль – це порожній звук. Візія наповнює нас смыслом буття. Візія завжди є ознакою свободи та вибору.

Візію може мати тільки вільна людина, бо раб обмежений рамками своєї несвободи і страхів. Засновник глобальної корпорації «Panasonic» Коносукє Мацушіта

радив «битися на мечях», мріяти та не боятися перешкод, бо найцінніше, що маємо – це час і власний, неповторний шлях, що називаємо життям.

Коли ми вибудуємо свою візію, і люди повірять в неї, як повірили поневолені американці, то здійсняться пророчі слова Шевченка:

*І живе добра слава,
Слава України!*

ПРО ШИРОКО ЗАПЛЮЩЕНІ ОЧІ

ЗДІСЛАВ БЕКСИНСЬКИЙ (БЕЗ НАЗВИ)

Історичний Музей міста Сянок

В одній з рецензій на однойменний фільм Стенлі Кубрика зазначено, що кожний з нас хоч і тримається за реальність, та все ж вірить в іншу, гармонійну світобудову, де немає болю і несправедливості. І щоб не стикатися зі світом, де люди – товар, де панує брехня, підлість, свавілля та нікчемність, більшість живе у «снах». І головною ідеєю стала думка, що гріх, як-то гордість, заздрість, гнів чи зневага, неминуче веде до смерті, духовної чи фізичної. Сліпі очі, коли затулені зіниці, як казав Григорій Сковорода. Однак люди не дослухаються і далі дивляться, але не бачать, слухають, але нечують. Пливуть за «течією», журливо наспівуючи «Плине кача...»...

Майбутні дослідники історії України, мабуть, будуть довго роздумувати над тим, чому український народ так вперто й заповзято протягом десятиліть танцював на «граблях», але не хотів робити висновків зі своїх помилок? Чому спокійно дивився на багаторічне розграбовування країни? Чому давав такий великий кредит довіри дискредитованим політикам?

Чому за всі роки незалежності українці не змогли створити свого кодексу честі?! Чому велика багата країна, яка могла б стати «молодою кров'ю» Європи, країною інновацій, поступово перетворилася на затхле «болото», з якого намагалися втекти всі, хто мислив та хотів кращого життя. А більшість тих, хто залишився, обирали за принципом «тупий, ще тупіший». І дослідники переконуються у правдивості слів Талейрана про те, що якщо б

народи дізнались, що за нікчемні люди ними правлять, бо жахнулися б. Та, ймовірно, прийдуть до висновку, що лише згода більшості нічого «не бачити», дозволяла маленькій групі олігархів, політиків і професійних «патріотів» «творити» свої злочинні справи.

До чого ж ми дійшли із «заплющеними очима»? Ми не рухаємося – нас «розтягують» в різні боки. Західний світ не «бачить» агресії Росії. Наша влада – політичні «туристи» – подорожує регіонами країни, а після її від'їзду там нічого не відбувається. Сьогодні основна урядова стратегія – розпродаж наших останніх активів і ресурсів. На жаль. «Осліплені» депутати радісно штампують закони, не розуміючи наслідків. Майже половина населення України на сьомому році війни прихильно ставиться до Росії. Крутелики вирубують ліси, нищать довкілля та «розпорошують» цінності, а народ чекає, що президент сам якось «закінчить» війну. Президент хоче «бути в історії», а ми:

*Всі проти всіх, усі ні з ким не згодні.
Злість рухає людьми, але у бік безодні.*

Ліна Костенко

Чи є у нас ВСІХ шанс «розплющити очі»? Так, бо нас чекає неминуче зіткнення з жорстокою реальністю. Бо неможливо до нескінченності обдурюватися. Будь-який застій закінчується погибеллю або оновленням.

Майбутнє та горизонт можливостей з'являються лише тоді, коли не відводиш свого погляду від реалій і перестаєш брехати. Передусім собі.

У країні «одноразових» політиків, за влучним висловом письменника Андрія Куркова, ті, хто не змирився із суспільною «сліпотою», мають творити політичні смис-

ли та ідеї. Мають зруйнувати цей нав'язаний нам синдром навченої безпорадності.

У світі глобальних змін ми маємо знову прокласти свій Чумацький Шлях до оновленої України з «новим та праведним законом».

ПРО ВИБІР

РЕМБРАНДТ ВАН РЕЙН «БЕНКЕТ ВАЛТАСАРА»

Історія людської цивілізації – це панування найсильніших. Тілом. Думкою. Духом. Тому перед людиною завжди стояв один вибір: стати рабом або боротися за свою свободу... і ВОЛЮ вибирати.

Історія людства – це історія нашого вибору, з часів гріхопадіння і до сьогоднішнього дня. Філософи давно зауважили, що життєвий світ людини складається з можливостей, тому людина, маючи свободу, завжди стоїть перед вибором.

То що ж таке вибір? Можливість кількох рішень чи альтернатив? Свобода діяти чи бути бездіяльним? Прокляття чи благодать? Богослови твердять, що свобода вибору – це найбільший дар Божий. Думаючи про вибір, ми звично кажемо про кохану людину, друзів, професію, інтерес і різноманітні уподобання. Однак за цим стоїть лише один вибір – вибір нашого ШЛЯХУ. На думку Тараса Прохаська, «вибір – це обов'язковий іспит, який витримують далеко не всі. Він нагадає нам про проблему невибраного, зауваживши, що те, від чого ми відмовляємося, впливає на нас набагато більше, ніж те, що вибрано. Бо вибране відразу стає реальністю і, отже, набуває часового виміру. Натомість низка невибраного, гігантський перелік відхилених можливостей, людей, стосунків, слів, місць і вчинків... накопичується. І цей «цвинтар нереалізованих і нескінчених виборів завжди з нами»⁶...

То як зробити правильний вибір? Як вкотре не помилитися та не втратити чергового шансу для себе та Укра-

їни? Філософ К'єркегор доводив, що вибір постає лише з наших сумнівів та непевності. В нашому світі постправди, де «гарна картинка» часто замінює продуману дію, а очевидне піддається сумніву й «тоне» у «морі облуди», зробити правильний вибір стає вкрай складно. Постає питання: а на що ми можемо опертися у своєму виборі? І відповідь очевидна. На те, заради чого ми готові померти – на наші цінності! На те, чого не можуть усвідомити наші вороги, які століттями намагаються знищити нас. І «тут головне – дивитись в очі звіру і просто залишатися людьми»⁷.

Усі зміни починаються з нашої **МОЖЛИВОСТІ** щоденного вибору: зрозуміти людину чи винести їй «вирок», чинити морально чи намагатися «домовитися» з Богом. Творити своє велике «кладовище нереалізованих виборів» чи жити так, щоб не було соромно перед нащадками. Булгаков якось зауважив, що інколи найкращий спосіб погубити людину – це дати їй можливість самій вибрати власну долю. Бо вибір вимагає відповідальності за свої вчинки. У малому чи великому: від сміття на вулиці до голосу на виборах.

Ми пожинаємо «плоди» наших минулих «виборів». І наш сьогоднішній вибір містить у собі **МАЙБУТНІСТЬ** кожного з нас і всієї України.

Наша війна – це не тільки боротьба за нашу землю. Це війна за свободу обирати свій **ШЛЯХ**. Ми живемо в доленосний час, від нашого вибору залежить майбутнє України та світу. Я свій вибір зробив...

*Я б вибрав найвищу почесність:
У чистім і чеснім бою
На чорному мрамурі ночі
Зорю записати свою!*⁸

Борис Олійник

А який Ваш вибір?

P.S. На картині Рембрандта ван Рейна «Бенкет Валтасара» зображено біблійну історію про кінець життя вавилонського царя Валтасара. Правитель не дослухався до порад і не зважив на загрози від сусідньої Персії. Вогненні слова «пораховано, зважено й віддано персам», які з'явилися у повітрі під час бенкетування, стали підсумком його фатального вибору та передвісником загибелі Вавилонського царства. Цей сюжет треба згадати всім тим, хто ще «живе Валтасаром» – безпечним життям без думки про прийдешнє та реальні загрози...

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «ВІДРОДЖЕННЯ»

ПРО ЗМІНИ

Наше світосприйняття базується здебільшого на думках, що «ніщо не вічне» та «все тече, все змінюється». Втім люди не люблять змін, точніше, не люблять їхніх наслідків, оскільки вони часто несуть невизначеність, страх майбутнього і втрату контролю над зрозумілими обставинами. Здавалося б, що неминучі зміни мали спонукати людей до роздумів. Про загрози і виклики. Про можливості та рішення. Про вчинки і наслідки. Однак, як твердив Бертран Рассел, більшість людей радше помруть, аніж почнуть думати. І багато з них саме так і роблять...

З глибокої давнини люди зрозуміли, що зміни – це неминучість. Геракліт вважав, що все перебуває в постійних змінах. Аристотель доводив, що наше буття – це зміни суті субстанцій, місця, якості та їхньої кількості. А знавець політичних інтриг Мак'явеллі нагадував, що будь-яка зміна прокладає шлях іншим змінам. Та нам треба збагнути не тільки невпинність технологічних і кліматичних змін чи руйнацію традиційних інституцій. Чи зауважили ми у стрімкості змін, що ніщо не залишилося даністю, а все піддано сумніву? Вже ніхто не може гарантувати безпеки. Правда «тоне» в «морі фейків», а честь та гідність нівелюються. Тому більшість сміється з телефонної пригоди невдахи-депутата, не усвідомлюючи, що він лише відображення нас самих.

У цьому світі постійних змін, щоб зберегти себе, потрібно у щось вірити, щоб знати за що боротися. То що

для нас є незмінною ЦІННІСТЮ? Сім'я? Земля? Свобода? Це ключове питання для нашого майбутнього.

Україну знову чекають потрясіння. Бо, як слушно зауважив Ланістер в «Іграх Престолів»: король, який доводить, що він король, довго не править... Вже дуже відчутний «вітер інших змін». Тому, як радив Стівен Кінг, маємо будувати не щит від вітру, а вітряка.

Хто ж стане будівничим «вітряка»? Що дасть енергію для поступу змін України? Чи не зведеться все знову до віртуальної боротьби з «повітряними млинами»? Зміни приходять до нас ланцюжком послідовно пов'язаних і часом непомітних дій. І завжди стають викликом. Чи готові ми до них?

Існує хибне переконання, що для змін потрібно багато сил і ресурсів. Та щоденні маленькі дії можуть зробити досконалим тіло, обізнаним розум чи прекрасним навколишній простір. Згадаймо, як понад дві тисячі років тому гурт з дванадцяти осіб з новою візією здійснив колосальні зміни у світі та створив нову реальність буття.

Потрібно мати велику Мрію і Бачення. І пам'ятати: якщо ми хочемо змін у майбутньому, то маємо стати цими змінами сьогодні.

*Не чекай у цьому світі змін –
усі зміни почнуться з тебе.
Серед самих високих стін –
знайди сили. Повір у себе.⁹*

Анастасія Дмитрук

ПРО ВЛАДУ

МИХАЙЛО ХОХЛАЧОВ «ЗБІГОВИСЬКО ЛИЦЕМІРІВ»

Влада – слово, що, зазвичай, ототожнюється з державою, силою, грошима, духовним порядком. Змінилися епохи, трансформувалися світоглядні концепції, виникли демократичні устрої, та цей феномен вияву людської нерівності незмінний. Незмінною залишилася розплата за владу. Можновладці розраховуються власною свободою, душевним спокоєм, а, часом, і життям. Апостол Павло нагадував про тимчасовість будь-якої влади, казав що «вся влада від Бога і та ВІДНОСНА влада, яку вони мають, саме від нього»¹⁰ дається на короткий час. Високу ціну платять пересічні громадяни, оскільки відповідають за свої марні сподівання та помилки влади, яку обрали. Мабуть тому філософ Жозеф де Местр слушно зауважив, що кожний народ має такий уряд, на який заслугоує¹¹.

В античні часи слово «влада» мало два значення – «суверенітет» і «початок». Володарювати – означало починати реалізовувати кращу ідею. Загалом владу тлумачили як здатність та можливість здійснювати свою волю, впливати на поведінку людей за допомогою права, сили, авторитету чи грошей. Усі хотіли б мати владу. Однак не усі здатні виявляти волю до влади. Тому більшість вдовольняється ілюзорним «правом на владу». Та хибно думати, що лише активні дії приводять людей до влади. Байдуже споглядання політичних битв часто ставало причиною появи диктаторів і винищення безлічі людей. Своєю байдужістю саме більшість часто творила своє рабство.

Влада магнетично притягує і розважливих циніків, що прагнуть наживи, і мрійливих ідеалістів, які пориваються змінити і вдосконалити світ. Ще давні філософи зауважили, що влада за своєю природою веде до деградації тих, хто нею володіє, та руйнує найкращі помисли. Навіть розуміння складнощів, викликів і загроз життю не зупиняло людей від прагнення здобути владу. І ця жадоба влади змінювала світопорядок, руйнувала держави та ставила людство перед межею зникнення.

Людство завжди прагнуло ідеальної влади. Влади, яка базувалася б на волі, знаннях і вірі. Волі творити краще майбутнє, жертвовно віддавши за це власне життя. Знаннях, які допомагали б долати виклики майбутнього та вірі у справедливість.

Справедливою в уяві громадян є влада як сервісна функція, що втілює прагнення людей. Такий утопійний погляд часто був прикриттям тих, хто грабував цих же громадян. І ще у стародавньому Римі політики зрозуміли, що більшість прагне «хліба та видовищ». І користалися цим.

Відповідальна влада не боїться йти всупереч ницим прагненням мас. У смислового полі феномена влади ключовою позицією має бути ЗДАТНІСТЬ зробити дії для суспільного блага. Розуміти короткочасність можливості здійснити свою волю та вплинути на поведінку людей. Без «рожевих окулярів» і навіть через втрату підтримки та загального схвалення. Генрі Кіссінджер зазначив, що «якісь дев'яносто відсотків політиків псують репутацію решти»¹². Однак саме ця пасіонарна решта творить успішну історію країни.

На владі лежить тягар відповідальності не тільки за безпеку та розвиток країни, за вияв розсудливості як рівноваги між ризиком і поступом, а й за збереження

ціннісної системи суспільства. Бо, як мудро зауважив Станіслав Лем, «сучасна цивілізація – це обмін цінностей на зручності». І влада має оберігати цінності, на яких тримається суспільний фундамент. Тому сьогодні, як ніколи, для України актуальне питання:

*Коли ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?¹³*

А діждемось-таки колись. І відповідь залежить від кожного з нас...

САЛЬВАДОР ДАЛІ «ХРИСТОС СВЯТОГО ІОАННА ВІД ХРЕСТА»

ПРО ЖЕРТОВНІСТЬ

Сучасний світ став екстравертним і позірним. За потоком марнослів'я губляться важливі слова. Нинішня світоглядна криза з вірусною пандемією дала нам можливість зануритися в себе та переосмислити важливі поняття, на яких тримається наше буття. Без цього переосмислення ми не побудуємо успішної країни.

Українські революції, російсько-українська війна та пандемія поставили питання про важливість жертовності. Тому нам треба осмислити, що ж таке справжня жертовність?

Про жертовність, зазвичай, кажуть як про свідому добровільну відмову від чогось, навіть того, без чого життя стає складним або немислимим. Ми можемо жертвувати гроші, час, увагу, здоров'я чи навіть життя, бо «немає більше від тієї любові, як хто душу свою покладе за друзів своїх».¹⁴

Біблія вчить, що любов нерозривно пов'язана з жертовністю як фундаментом життя. Вона виявляється у широкому спектрі: від допомоги ближньому доброго самарянина до самозречення і готовності старозавітного Авраама принести Богові в жертву власного сина. Жертовність завжди є виявом власної волі та дуже важким вибором людини.

Науковці стверджують, що жертовність часто є компенсацією любові, а філософи нагадують, що будь-яка праця є жертовністю себе в ім'я чогось, як-то прибутку чи слави, самореалізації чи кар'єри.

Чудеса жертвності, часто, пов'язують з надзвичайними умовами, де на полі бою чи в екстремальній ситуації виявляється воля людей. І ми чуємо про «Лікарів без кордонів» чи українських волонтерів, які першими кинулися на порятунок країни. Однак жертвність може мати й інші вияви.

Гідна влада повинна мати волю до самопожертви як найвищої форми самовіддачі. Справжня політика як служіння народові має бути жертвною, бо лише так можна сформувати бачення суспільного розвитку, без популістських гасел і брехні. Справжня журналістика – влада «сторожових псів демократії» – жертвує часом, добробутом чи навіть своїм життям задля того, щоб захищати суспільні інтереси і тримати політиків у тонусі⁸.

У різних публікаціях часто згадується вислів антропологині Маргарет Мід, яка зауважила, що «першою ознакою цивілізації було не зняття праці, а зламана стегнова кістка, яка зрослася. Бо це стало свідченням того, що скаліченою людиною хтось опікувався та оберігав її. Тому допомагати ближньому у складний час є дією, з якої твориться цивілізація...»¹⁵. І цей іспит на цивілізованість людство мусить складати знову.

Ми не завжди усвідомлюємо своєї здатності до жертвності, тобто своєї здатності бути людьми. Щоб побудувати наш український світ, ми мусимо вміти боротися і перемагати. Наша воля до жертвності покаже цінність життя кожної людини. Тому маємо навчитися жертвності. У «пітьмі ненависті» та «морі» болю віднайти промінь людяності. І для когось це буде дуже складно. Та пам'ятаймо, що...

*«Найважче на світі – і кожен це знає – свобода у виборі власного світу
пітьми як такої ж насправді немає –
це лиш добровільна відмова від світла».¹⁶*

Юрій Іздрик

ЗДІСЛАВ БЕКСИНСЬКИЙ (БЕЗ НАЗВИ)

Історичний Музей міста Сянок

ПРО ПОВОДИРІВ

В «часи тривоги, сумніву й зневіри»¹⁷ люди шукають поводитирів. Тих, хто розвіє страхи, кине виклик загрозам, першим стане до бою та візьме відповідальність на себе. Тих, хто заспокоїть, поверне надію та вкаже дорогу в майбутнє. У стародавній Греції таких вождів називали демагогами, тобто тими, хто взяв на себе обов'язок керувати народом. Демагоги мали політичний успіх, бо відстоювали інтереси громади. Згодом задля збереження влади демагоги стали лише «грати» на людських інстинктах і «спокушати» народ, і слово набуло негативного значення.

Пошук поводитирів засвідчує потребу людини в опорі. На кого можна було б опертися в буремному житейському «морі». В історії людства було чимало поводитирів-демагогів, про яких Христос казав: «Сліпі поводитирі сліпих». Як часто народ обирає не тих поводитирів? Яку ціну платив за це? Пам'ятаємо ж, як французи обрали своїм поводитирем Петена, бо не хотіли воювати з нацистами і втратили незалежність. Чи британці, які два місяці після війни усунули від влади Черчілля.

На відомій картині Пітера Брейгеля «Сліпі» незрячі символізують людські вади – брехливість, жадібність, злість, жорстокість, які «осліплюють» людей та ведуть у прірву. Тому часто поводитирі-демагоги вартували народу, який за мак'явеллівським трактуванням, «невдячний, непостійний, схильний до лицемірства, бо прагне наживи та боїться небезпек»¹⁸.

*Були у всіх свої поводири.
Був Чингісхан, Мойсей, Аттила, Ленін...
Хтось вів народ до теплої зорі,
А хтось – де більше газу і пельменів¹⁹.*

Українські «поводири» за майже 30-річну історію незалежності раз по разу водили народ манівцями, гублячи честь та гідність, проте збагачуючи власну «калитку». «І чом відступників у нас так багато? І чом для них відступство не страшне?»²⁰. Тому що підозрою та сумнівами легше «заразити», аніж вірою та рішучістю.

То ж будучи сьогодні на «дні» чи не варто нам помислити про поводитирів в ІНШЕ майбутнє? Народна творчість влучно зафіксувала прагнення більшості: «Веди мене, поводитир, де пампушки, масло й сир». Частина українців ще пам'ятають давні часи і покладають надію тільки на «генсека», який міцною рукою зажене всіх в омріяний «рай». Дехто дивиться за сусідський «тин», сподіваючись, що й у нас може бути голова «колгоспу», який «по-бацьківськи» розподілятиме блага, будуватиме хороші дороги та не даватиме багатіям розкошувати. Минулі вибори показали, що народ прагне продовження «видовищ». Тому й обрав коміка, бо не хотів брати на себе відповідальність за подальшу долю країни.

У нашу «фейлетонну епоху», як казав Гессе, ми хаотично шукаємо свого шляху, даючи кредит новому «вождю». То якого поводитиря очікують українці? Того, хто посадить усіх злодіїв, окрім родичів-друзів? Того, хто наобіцяє сім мішків «гречаної вовни»? Того, хто прагне миру без перемоги над агресором?! Знову обрати гарну «форму», не задумуючись над справжністю «змісту». Поки ми не усвідомимо необхідності нести відповідальність за свій вибір, матимемо знов-таки «Крихітку Цахеса»²¹.

Мав рацію Іван Франко, який говорив про «Мойсея-поводиря». Поводиря – мудрого Воїна, який не чекатиме вдячності народу, а буде готовий жертвовно віддати своє життя заради України та врешті виведе народ із «пільми духовного рабства» до землі обітваної:

*І в день воскресний твого повстання...
Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі...²²*

ВІЛЬЯМ БЛЕЙК «ВЕЛИКИЙ АРХІТЕКТОР»

ПРО ЕЛІТУ

Президентська виборча кампанія 2019 року загострила вкрай важливе для майбутнього України питання: хто така еліта країни і якою вона має бути?

Не варто говорити ані про причини перемоги коміка на президентських перегонах, а ні про рівень відповідальності та розуміння майбутніх небезпек тих, хто проголосував за нього. І навіть не про те, що буде робити такий Головнокомандувач, якщо російська перша танкова армія перейде український кордон і разом з кількома військовими корпусами, що розміщені на тимчасово окупованій території, посунуть на Київ? І де буде ця «весела команда» в цей час?

Нам треба говорити про еліту. За понад сто років відколи творці теорії еліт Парето та Моска запропонували термін «еліта», відбулося багато дискусій і суперечок. Коли говорять про еліту, зазвичай, згадують певну престижну діяльність, високі досягнення або спосіб життя людей, які належать до неї. Утаємниченість та здатність впливати на свідомість великих груп людей. Можливість контролювати матеріальні й політичні ресурси суспільства чи відступати від суспільних і моральних норм. Різні покоління та групи інтересів вкладали в це поняття різні значення і смисли. В одному вони сходились: еліта – це передусім воля та комплекс високих людських якостей, як-то мораль і відповідальність.

Поява коміка серед лідерів президентських переговорів була не успіхом політтехнологів чи «ефектом теле-

візора», як часто нас намагаються переконати. Це стало свідченням виродження і слабкості української панівної еліти, яка втратила енергію та силу реагувати на політичні виклики. А в таких випадках часто приходять «антиеліта», люди творчих професій чи маргінали, які наділені підвищеною активністю, руйнівним потенціалом і не здатні до творення нових смислів та структур. Тому й говорять лише про «слуг народу», «референдуми» і «закони про народовладдя». І це врешті-решт призводить до руйнування країни. Прикладів в історії людства маємо безліч.

Однак дослідники еліт кажуть, що є й інший варіант. Коли панівна еліта вироджується та замикається в собі, у суспільстві формується «контреліта». Активні, вольові люди, які здатні керувати суспільством і мають волю та відповідні якості до конструктивних суспільних перетворень.

Якою ж повинна бути нова українська еліта? Якими якостями володіти, щоб гідно відповісти на виклики сьогодення? Хтось скаже, що це – мужність і назве імена наших воїнів. Інші наголосять на відповідальності, згадуючи українських волонтерів. Будуть ті, хто акцентуватиме на моралі чи запропонує знову покликати чесних «варягів»...

Немає сумніву в тому, що нова українська еліта, яка неодмінно скоро постане з ще не проявленої контреліти, повинна неодмінно мати ГОРДІСТЬ. Ту гордість, яка не дозволить новій еліті миритися з багатьма «хворобами» суспільства, з другорядними позиціями України у світі та її поки невтішними перспективами.

Та еліта, яка з гордістю говоритиме, що «честь важливіша за славу». Бо що як не гордість давала сили Шарлю де Голлю навіть у вигнанні в Лондоні говорити про

майбутню велич своєї країни? І це в той час, коли вся Франція була перетворена на такий собі французький варіант так званої «ДНР». Що як не гордість додавала мужності політикові битися «як лев», щоб в історичних хроніках Франція виступала однією з країн-переможців над фашизмом. І наголошувати з гордістю: «щоб посісти гідне місце у світі, ми маємо покладатися тільки на себе».

Колись у листі до Уласа Самчука поетеса Олена Теліга писала: «І знаєте, як це сталося, що з такого гарячого Савла стала не менш гарячим Павлом? З гордості!»²³.

Відстоювати своє гідне місце у світі, битися з ордою та будувати сильну, незалежну країну можуть лише ті, для кого слова: «І покажем, що ми браття козацького роду!» не просто рядок у Державному гімні України, а життєва стратегія та внутрішня сутність!

Помисліть про це й будьте уважні!

ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ПАБЛО ПІКАССО «СИДЯЧИЙ АРЛЕКІН»

На сторінці в соціальній мережі поділився роздумами про еліту, щоб зрозуміти, а що про це думають люди? Коли переглядав коментарі, то на згадку спала одна богословська книга, в якій прочитав цікаву думку щодо основної теми Біблії – вигнання з Раю. Автор, аналізуючи гріхопадіння, відзначив важливий момент: люди намагалися перекласти свою провину на Бога. Оскільки і жінку, і змія сотворив саме Він. Адам і Єва не усвідомлювали дарованої їм свободи вибору та не взяли відповідальності за свій вчинок, тому працею мали спокутувати свої діяння...

Коментарі до посту рясніли звинуваченнями, образами за нереалізовані очікування та сподіваннями на «нове обличчя» в політиці. Лише деякі закликали глянути на стан справ з позиції нашої безвідповідальності. Ми маємо право обирати, однак не всі усвідомлюють ЦІНУ кожного нашого вибору. А ті, хто любить згадувати Рейгана, забувають, що творець «рейганоміки» пройшов дуже довгий, складний шлях від лідера профспілок до перемоги на президентських виборах у 70-річному віці.

Відповідальність – це усвідомлення та визнання результатів своїх рішень, дій і наслідків. Після війни німці визнали свою відповідальність за всі жахіття нацизму. Однак за певних обставин їм досі нагадують про минуле Німеччини. Письменник Сергій Довлатов зауважив: «Ми безкінечно проклинаємо товариша Сталіна. І все ж я хочу запитати – хто написав чотири мільйони доно-

сів?»²⁴. Росія не переосмислила і не взяла відповідальності за злочини сталінізму, тому вона приречена...

Відповідальність, зазвичай, пов'язують і з політиками. І всі негаразди також перекладають на них. Проте, коли політик обіцяє знизити ціну на газ для населення чи домовитися про закінчення війни, він впевнений, що не нестиме відповідальності за обіцянки. Ані втратою статусу, ані моральним осудом. Достатньо буде знову пообіцяти.

Безвідповідальність породжує всездозволеність. Коли виборець голосує за «нове обличчя», то теж не думає про відповідальність за наслідки свого вибору. Зачаровуючись новим «месією», він навряд чи готовий сказати: «я беру відповідальність і готовий відповідати за свій вибір». За утверджені закони чи ухвалені рішення. Та чи не менш важливою є відповідальність вчителя за те, щоб не калічити дитячі душі? Відповідальність лікаря за порятунок людського життя? Чи відповідальність громадянина за сплачені податки?

Нещодавно в Єгипті внаслідок сварки двох машиністів зіткнулися потяги. Загинули люди, міністр транспорту одразу подав у відставку. Бо це сфера його відповідальності. Міністр оборони Німеччини пішов у відставку, бо в дисертації, яку він давно захистив, опоненти знайшли кілька некоректно процитованих авторів та звинуватили його у плагіаті. Мер найбільшого міста в Японії дозволив собі на службовій машині поїхати додому за місто і змушений був подати у відставку за зловживання. Такі правила цивілізованого світу.

Чому ж у нас немає змагань ідей і стратегій? Тому що людям подобається «суспільство спектаклю»²⁵. Нам подобаються «режисери» й «актори» політичного «театру». Бо «театр» не потребує відповідальності. Там все

для «задоволення». Однак війна йде «нетеатральна» і кров проливається справжня.

Тому зараз ЦІНА нашого вибору найвища. Мирослав Попович казав, що рівень розвитку будь-якої цивілізації визначається тим, де на шкалі між свободою та примусом стоїть позначка «відповідальність»²⁶. І щобільше людей вчасно усвідомить свою відповідальність за майбутнє країни, то швидше ми будемо жити краще.

А яку відповідальність Ви взяли на себе?

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ДНК»

ПРО НАРОД

Політичну ситуацію в Україні метафорично можна описати як кульмінацію політичного «спектаклю», де головний «герой» – народ – стоїть перед вибором: «бути чи не бути» та «що ж все-таки робити»? І ця «людська комедія» потребує відповіді на запитання: «Хто цей народ?».

Під «народом» розуміли різні поняття. У Біблії слово «народ» ужито 1214 разів. У глибокій давнині народом називали людей, що мали спільні звичаї, мову та релігію. В античні часи маркером одного народу була спільна мова, культура та освіта. Народ як «демос» набув політичного забарвлення. Згодом уявлення про народ трансформувалося у поняття нації як етнічного та політичного об'єднання у межах держави. Та як би не змінювалося судження про народ, у його суті залишалося одне – спільнота людей, що мають спільну долю.

Існує твердження, за яким народи порівнюють з людьми різного віку: дітьми, підлітками та дорослими. З цієї позиції «народи-діти» думають лише про задоволення і не зважають на можливі наслідки своїх дій. Вони живуть між тим, що дає задоволення і тим, що приносить біль і страждання.

«Народи-підлітки» вже вчаться керуватися певними правилами, щоб досягти своїх цілей. Однак їхні емоції замінюють мислення та здоровий глузд. Вони не завжди простежують причиново-наслідкові зв'язки. Їхній «дитячий» світ вже зруйновано, а новий ще треба побудувати. Тому вони так полюбляють «випробувувати долю»,

перекладати відповідальність на інших та називати себе «простим народом». Однак вони вже роздумують про власну систему цінностей. Їхня життєва стратегія базується переважно на обміні та низці угод, за якими хочеться отримати якомога більше задоволення за мінімум зусиль.

Бути дорослим – це осмислювати свої вчинки та жити за принципами, розуміючи, що гірка правда, яка завдає болю, краща від оманливої брехні. Розуміти, що основою гармонійного життя є безумовні цінності. Що добро треба творити без очікування на вдячність. Що чесність, гідність та справедливість – це не засіб, а мета.

І тоді сукупність гідних і чесних справ кожного творитимуть суспільство, в якому захочеться жити усім. Тому головна відмінність між народом-дитиною та народом-дорослим – це не вимушені дії, як-то сплата податків чи дотримання законів, а потреба чинити саме так.

У тоталітарних режимах народ завжди залишається «дитиною», яка не має права вибору. Лише так диктатори тримають його в покорі. Демократія як «найгірша форма правління, за винятком всіх інших»²⁷ створила можливості для «дорослішання» народів. Зрілість приходила через вибір, кризи та війни.

Українці, «народ-підліток», яким легко маніпулювати, постійно хибить. Багато разів помиляючись, він все ж вірить у «поле чудес» та солодкі оповіді «казкарів». Вірить, що може мати «слуг», які за нього виконуватимуть «домашні завдання». Голосує «по приколу», обирає політиків-«підлітків», шукає виправдання своєму невігластву й насолоджується ілюзією свободи вибору. Однак народ, який не хоче дорослішати, неодмінно має за це відповісти.

Через кризу довіри, розчарування, втрати українці мають шанс подорослішати або ...

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ВИШИВАНКА»

ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ

Нещодавно Путін вкотре повторив давню імперську ідею про те, що росіяни та українці – один народ, який Річ Посполита насильно розділила. Що цей народ має одну історію, одну мову, одну культуру, а українці – це ті ж росіяни, просто жили на окраїні, тому й трохи різняться. Хтось обурювався такою брехнею. Хтось, керуючись науковими фактами, доводив хибність цього підходу. Хтось кепкував з недолугих спроб поєднати не-поєднуване. Та мало хто помітив, що за словами старого диктатора стоїть СТРАХ.

Страх, який відчували Катерина II, Петро I, Ленін, Сталін та їхні наступники. Страх, що волелюбні анархічні українці все ж вирвуться на волю і тоді істинне стане очевидним для всіх. Що російська історія почала-ся не на київських пагорбах, а на болотистій місцевості, куди прийшли амбітні київські князі. Що їхня церква стоїть на «фундаменті» ідей київського «заробітчанина» Феофана Прокоповича, якого заманив до Москви Петро I. Що «українська кров» постійно наповнювала кво-ле «тіло» російської імперії новими ідеями, талантами та героїчними подвигами. Чи знає Путін про те, що один з «батьків» російської мови Ломоносов називав серед своїх «врат вченості» «Граматику...» українця Мелетія Смотрицького? Мабуть, ні. Та він пам'ятає про численні повстання українців, спалену Москву та слова Леніна про неможливість існування Росії без України. Тому як століття тому російська влада культивує у нашій свідо-

мості образ, хоч і доброго та трохи недолугого українця, якому «какая різниця» ким бути. Тому нахабно пропонує нам «12 кроків» до рабства. Тому й говорить, що Україну «придумали», знову «одягаючи» «гальмівну сорочку» на нашу Душу. Та «кайдани» «порвалися» і ми врешті-решт подивилися на себе...

Хто ж МИ? «Великі духом, силою малі»²⁸? Ті, хто сказали: «О, сором мовчки гинути й страждати, Як маєш у руках хоч заржавілий меч»²⁹? Ті, хто відгукнулися: «станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону. В ріднім краї панувати не дамо нікому»?

Багато хто обговорював ідеї та інтерв'ю відставленого путінського ідеолога Суркова. Обурювалися, гадали, що за прихований сенс сховано поміж рядків, чи сміялися з того, як він оцінив розумові здібності українського президента. Та ніхто не зауважив, що Сурков мимоволі розкрив велику таємницю імперії. По суті визнав, що велика ядерна Росія, яка лякає весь світ, вже сім років не може справитися з маленькою Україною. Що всі потуги, п'ята колона всередині України, не допомагають її покорити. І всі ці слова про відсутність України як держави, схожі на розпач могутнього Голіафа, якого перемиг слабкий Давид, чи нагадують поведінку покинутого чоловіка, що заспокоює себе словами: «та потрібна вона мені».

Маємо всі зрозуміти, що ми сильніші та кращі, ніж думаємо про себе. Пройшовши «сито» історії, ми все ж зберегли свою ідентичність. Так, ми ще часто йдемо на манівці та вже впізнаємо себе. Як написав один дослідник, за останні три десятиріччя ми пройшли шлях від нейтралітету в питаннях ідентичності до українського «джихаду»³⁰.

Коли паростки нашої ідентичності стали пробиватися крізь «асфальт» рабської свідомості, коли ми почали

відчувати власну самоцінність, то світ з подивом збагнув, які ж ми талановиті.

Американський журнал «Rolling Stone» написав про гурти «ДахаБраха», «ОНУКА». Ірина Цілик отримала престижну премію Санденс за фільм про Донбас. Наші спортсмени, айтівці та винахідники дають привід пишатися тим, що ми – українці. Маємо безліч прикладів, де про Україну згадують не в контексті скандалів і втрат.

Якою ж має стати ДНК-матриця нашої ідентичності в епоху глобальних змін і трансформацій? У нашому генетичному коді вже давно записано: боротися та не здаватися, бути заможними та вільними, любити землю, мову, вміти посміятися з життя і пам'ятати, що:

*Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там груди сильніша од гармат,
Там жизнь – алтин, а смерть – копійка.³¹*

Іван Котляревський

Наша ідентичність вже виявилася у братерстві тих, хто бореться проти «руського міра» за наш «український світ», з цінностями і способом буття.

Любомир Гузар якось зауважив, що українці не діляться на українсько- чи російськомовних – вони діляться на тих, хто Україну любить і хто її не любить. Етнічний поляк Андрей Шептицький, єврей Йосип Зісельс, росіянин Андрій Курков і татарин Рефат Чубаров є більшими українцями, ніж манкурти з українськими прізвищами та рабськими душами, що нищать Україну.

Нинішня війна – це не тільки війна за повернення території та нашу свободу. Це війна за наше ПРАВО бути собою та за нашу ідентичність.

І ми переможемо!

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА (БЕЗ НАЗВИ)

ПРО ГРОМАДЯНИНА

«Шалений принтер» штампування законів у Верховній Раді, руйнування усталених демократичних інституцій, тривожні застереження щодо перспектив продажу землі та передчуття великої війни спонукають до роздумів про Громадянина.

З античних часів, коли з'явилося поняття «громадянин», воно означало не тільки низку громадянських прав і привілеїв. Громадянство вимагало моральних чеснот і виконання низки зобов'язань перед суспільством. Ймовірно, таке усвідомлене громадянство спонукало Сократа твердити, що той, хто знає, що таке добро та зло, ніколи не чинитиме зла.

Громадян, які зосереджувалися лише на власних інтересах й уникали відповідальної участі у громадському житті, називали ідіотами. Відповідальні громадяни не поважали «ідіотів». Лише в пізні римські часи це слово набуло нового образливого значення: неосвіченої людини – невігласа.

Аристотель твердив, що саме громадяни є основою держави. Однак наголошував, що у спотвореній державі гідна людина стає поганим громадянином, а у правовій – хорошим. Стоїки переконували, що громадяни сильніші за державу. Саме справжні громадяни допомагають державі здолати будь-які небезпеки та виклики. Цицерон додавав, що громадяни є найкращим «запобіжником» проти появи диктатури нового «цезаря».

Тому всі авторитарні режими бояться Громадянина. Вони люблять говорити про прийдешнє щастя «маленької людини», маніпулюючи її комплексами, марнославною і страхами. Не про громадянина з правами та обов'язками, а саме про «маленьку людину». І ця «маленька людина», відкидаючи здоровий глузд, починає вірити в казку. Про «все і відразу», про «відібрати і поділити», «про справедливе покарання».

Історики, описуючи 1917 рік у Росії, зазначали, що основною ідеєю мас був вислів: «гірше бути не може» як квінтесенція соціальної ненависті. «Маленькій людині» не потрібна держава, бо «там, де більше платять, там і моя батьківщина» та й «що дала мені ця Україна». Їй достатньо «хліба та видовищ». «Маленька людина» хоче «халяви» і прагне не гідного життя, а зверхності та приниження інших. Тому й радо відгукується на гасло «зробимо їх» і не думає про наслідки. А наслідки завжди ті ж самі. Нещадний Левіафан знищує «маленьку людину» у вогні революцій, концтаборів, гулагів і війни.

Ніхто не в змозі перетворити «маленьку людину» на Громадянина. Бо це питання вільного вибору. Кожного з нас. В 1941 році митрополит Андрей Шептицький сказав, що «ключ до перетворення України знаходиться в ній самій. Нам важко змінити зовнішні обставини, проте в нашій волі змінити себе»³². І перед лицем нових загроз та кровопролиття тільки Громадянин зможе сказати, що «ми тут вільні, царям не вклонимось, ми ніколи їм не підкоримось»³³.

Нам ще доведеться зрозуміти ціну громадянства та цінність України для нас. Бо бути громадянином – це означає не тільки усвідомлювати і виявляти свої інтереси, а й виконувати свої обов'язки.

Бути громадянином – це не тільки одягати вишиванку та знати кілька рядків Державного гімну. Це сплачувати і контролювати податки, розуміючи, що вони йдуть на утримання армії та соціальний добробут. Це мати гідність та не миритися з пройдисвітами у владі. Це любити свою країну та завжди бути готовим стати на її захист. Коли нам на фронт привозили дитячі листи та малюнки, то я зрозумів, що ці діти – справжні громадяни України більше, аніж всі ті, хто у фейсбуках кричав про «зраду» та «все пропало». Бо ГРОМАДЯНИНОМ не народжуються, ГРОМАДЯНИНОМ СТАЮТЬ.

Врятувати Україну від розграбування та нової Руїни зможе лише Громадянин. То ж спитаймо себе сьогодні: а чи Громадянин я?

ПРО ДЕМОКРАТІЮ

ІЄРОНІМ БОСХ «ЧОВЕН ДУРНІВ»

Довіра, побратимство та відповідальність – ці три стовпи є невидимою основою нашого життя у світі, – писав Зигмунт Бауман, нагадуючи, що в людині є все, щоб творити добро, так само як і все, щоб здійснювати страшні речі³⁴. Саме ці основи було закладено хоча і в недосконалий, та все ж дієвий спосіб управління – демократію.

Понад дві тисячі років тому мудрі греки запропонували основні принципи демократичного устрою: рівність громадян, свободу та повагу до закону і справедливості. Політика була важливою життєвою справою людей, яким було надано не тільки громадянські права, а й обов'язки. Тому демократія, в її первісному значенні, була владою відповідальних та обізнаних громадян, а не «простого народу». Закони ж слугували гарантією їхніх свобод від можливої тиранії. Єдність етики та політики вимагала доброчесності. Ймовірно, тому громадян, які відмовлялися від політичної участі й нехтували своїми обов'язками, виділяли в особливу групу – ідіотів. Акцентуючи тим важливість участі кожного громадянина у державотворенні. Відомо, що афінська модель прямої демократії суттєво відрізнялася від сучасної.

Сучасна демократія під впливом медіа, на жаль, часто набуває ознак охлократії – влади натовпу, а «охлосу» потрібно лише «хліба та видовищ». Після цього утверджується диктатура.

Дефіцит демократії, її тривожний «стан нездужання» у світі стає щораз чутливішим. «Охлос» завжди нищив демократичну державу, з радістю віддаючи себе в руки диктатора. Згадаймо передісторію появи Гітлера чи Муссоліні. Усі диктатори народжувалися в «лоні» ослабленої демократії.

Сьогодні боротьба між Україною та Малоросією проходить через кожного з нас. І ми не маємо права віддати Україну на поталу ворогам. І хоч опитування показують, що понад 50 % українців вважають демократію найкращим устроєм, вони здебільшого не тільки не здатні збагнути її глибинних механізмів, а й не розуміють навіщо потрібна ця демократія.

Більшість громадян переконані, що суспільні блага для них має хтось творити. Не розуміючи, що взаємозв'язок між демократією та добробутом значно складніший. На жаль, українці щоразу обирають пройдисвітів, які обіцяють виконати за них усю важку державотворчу роботу. І, звісно, обдурюють. Тож слушно нагадував Альфред Шюц, що в демократичному суспільстві громадяни мають обов'язок бути обізнаними щодо суспільних процесів³⁵. А ті, хто готовий міняти «ковбасу» на свободу, зазвичай, не мають ані ковбаси, ані свободи. Лише через втрати та поневір'яння до людей приходить усвідомлення того, що демократія важлива навіть тоді, коли не дає швидкого збагачення. Так народжується відповідальний ГРОМАДЯНИН.

Соціологи та правозахисники намагалися зрозуміти, як українці розуміють права людей. І виявили, що мешканці Донбасу частіше за інших готові терпіти матеріальні труднощі заради збереження громадянських прав, а найбільше готове обміняти права та свободи на матеріальні блага населення західної частини України.

Либонь тому, що лише через власний болючий досвід люди усвідомлюють цінність своїх прав та свобод?!

Нам потрібно переосмислити наше розуміння демократії. Можливо треба відійти від звичного трактування цього феномену? Можливо варто згадати слова Бенджаміна Франкліна про те, що «демократія – це правила поведінки, про які домовляються між собою добре озброєні джентльмени».

І нам треба подумати й домовитися про ці нові правила для всіх. Поки не пізно. В Україні дуже багато озброєних людей...

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ПЕРВИННИЙ КОД»

ПРО ЗЕМЛЮ

Існують речі, які нам видаються вічними й непорушними. Як у дитинстві, коли віряться, що батьки завжди будуть з нами. Як момент романтичної закоханості, коли здається, що блаженство триватиме вічність. Як етичні закони, за якими не можна сміятися з чужої біди чи горя, з могил чи згарищ. І раптом цей міцний монумент виявляється «колосом на глиняних ногах». Ми стикаємося з жорсткою реальністю, зі смертю, розчаруваннями та розумінням людської ниці.

Діагноз поставлено. Етична дистрофія суспільства. Межі перейдено. Тепер продати можна все. І ціна буде невисокою. «Сон розуму» породив «чудовиськ». Залишилося лише «вбити» землю з-під наших ніг..

Останній іспит на право жити «у нашій раї на землі». Звісно, де-юре буде «вивіска», що вказуватиме на політичне утворення, однак де-факто це буде велика спільнота манкуртів. Без гідності, історичної пам'яті, національних традицій та етики, про що так сильно написав Чингіз Айтматов.

Та чи залишилося ще щось, на що ми змогли б опертися в цей час новітньої Руїни? Так. На нашу землю. Нашу останню цінність. Опору, яка всупереч голодоморам і терору, допомогла зберегти власну ідентичність. Земля, яка має для нас особливий символізм. Більший аніж певний матеріальний актив. Маркер визначення «свій – чужий». Підґрунтя для творення національного характеру, сили духу та прагнення вольностей. Більшо-

вики добре розуміли, що може зупинити цей покірний ззовні, але войовничий за своєю суттю народ. І обдурили казкою про «землю – селянам». Ціна довіри була страшною, а її наслідки відгукуються нам досі...

Земля для українців – це не тільки боротьба «за межу», «fata morgana» і простір, де «посаджу бурячки». Це унікальне поєднання архетипного, архаїчного та сучасного, постмодерного трактування буття. Стрижень, де приховані та явні смисли творять дива, які щоразу змушують світ знову і знову говорити про нас.

Знаєте, що на фронті підкріплювало нашу віру в перемогу та давало сили далі боротися? Дитячі малюнки-обереги та маленькі «городи» бійців біля блок-постів. Як свідчення життєдайної сили непереможного народу. Як містичне відчуття вічності життя. У чудовому фільмі «Аватар» народ на'ві черпав сили від Ейви – Матері-Землі і здолав загарбників, які не могли збагнути цього сильного зв'язку. І наші вороги, і зайди в українській владі також не можуть збагнути цінності землі, що дає нам насагу боротися та перемагати. Бо це не 43 млн гектарів чорноземів, як підраховують владні невігласи. Це «криваві землі», як писав історик Тімоті Снайдер, бо просякнуті кров'ю мільйонів волелюбних людей. Це земля, яка стала могильником великих імперій та поглинула всіх, хто намагався її поневолити.

У нинішні часи, коли українську землю знову загарбали вороги, коли наші душі часто сповнені журбою та хочеться волати:

*О роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?³⁶*

Тарас Шевченко

Збагнімо на мить, яка велика сила в НАШІЙ ЗЕМЛІ,
а отже, і в НАС! І як молитву промовмо:

*Земле, моя всеплодющая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені³⁷*

Іван Франко

ПРО МОВУ

ЗДІСЛАВ БЕКСИНСЬКИЙ (БЕЗ НАЗВИ)

Історичний Музей міста Сянок

«Обмовки» нового президента в Парижі, «блудливі» заяви прем'єр-міністра, коментарі в медіа та політичний дискурс загалом схиляють до роздумів про мову. Йдеться не про статус української і російської мов, не про Закон України про мову, ані про маніпуляції напередодні виборів. Поговорімо про мову як особливу форму взаємодії людей.

Науковці твердять, що однією з вагомих причин (бо ніхто не знає точно) перемоги наших пращурів над неандертальцями були розвинені способи спілкування між собою. Вони могли домовлятися про спільні дії та долати небезпеки. Подальша історія людства засвідчила здебільшого втрату цієї важливої навички до взаєморозуміння. Декарт слушно зауважив, що люди позбулися б від половини своїх неприємностей, якби змогли домовитися про значення слів³⁸.

А чи задумувалися ви над тим, чим є для нас мова? За допомогою мовлення ми передаємо свої думки, почуття, прагнення. Мова є інструментом порозуміння, зброєю боротьби і засобом пропаганди. Мова бере участь в керуванні суспільними та організаційними процесами, у розвитку науки і культури. Ноам Чомський вказує, що мова також є підступним засобом до обдурювання. Однієї особи чи цілого народу³⁹. З ним погоджується Том Філіпс, кажучи, що ми спільно паскудимо всім, тому що кожний окремо хоче мати перевагу над іншими. І наголошує на нашій схильності

ділити світ на «нас» та «їх» та легкій вірі в найгірше про «них», ким би ті «вони» не були⁴⁰. Для більшості народів мова – це код порозуміння. У нас – вагомий чинник відчуження. Ми розуміємо мову близьких та відмовляємося зрозуміти своїх ближніх. Може тому в нас поширене кумівство, бо це взаємодія людей, що порозумілися. У нас вже є наша формула українства – наша політична нація. Та чи «запанує і ми, браття, у своїй сторонці»? Ймовірно, лише тоді, коли говоритимемо однією мовою.

Сучасні популісти обрали мову основною зброєю в боротьбі за владу, відкидаючи прадавнє твердження, що мова – це «звук, який щось означає». Либонь забувають, що «обманом неба не здобути». Мова політики стала мовою ненависті та хаосу, а це страшний спосіб руйнування нації зсередини. Бо руйнуючи мову, руйнуємо нашу Душу. Забуваючи, що «межі моєї мови є межами мого світу», як нагадував нам Вітгенштайн⁴¹. А мова – інструмент творення нашої реальності. Щоб зрозуміти, часом треба замовкнути і послухати. Щоб не розділити печальної долі неандертальців...

Що відбулося б у світі, якщо б ми всі раптом, як в апокаліптичному фільмі, втратили дар мовлення? Чи були б у «світі тиші» розбрат і маніпулювання? Можливо, однак, за відсутності «білого шуму» крутість та дурість вже не могли б «ховатися» за гарними, патріотичними і правильними словами. І ми змогли б почувати себе.

Нині у час гіперінфляції слів та значень мова потребує нашого захисту задля нас самих. І мав рацію Олесь Гончар, коли казав, що доля нашої мови залежить і від того, як відгукнеться на рідне слово наша душа, як рідне слово бринітиме в цій душі, як воно житиме в ній.

Нашу «мовну ріку» дуже сильно «штормить» і маємо надію, що нам стане СИЛИ та ВІРИ. Тоді справдяться слова Пророка і ми «возвеличимо на диво. І розум наш, і наш язик...».

ОЛЕГ ШУПЛЯК «МАТЕРИНСТВО. КОЛИСКОВА»

ПРО РОДИНУ

У нашому мінливому світі кожен може з впевненістю сказати лише про те, що «маю тільки небо над собою, маю тільки душу при собі»⁴². Все інше мінливе та ілюзорне. Нинішня епідемія вкотре довела цю істину. Та все ж острівцем надії, любові й безпеки може бути для нас родина.

Родина – містке і багатозначне слово. Для одних – це люди, які пов'язані лише родинними зобов'язаннями й матеріальними інтересами. Для інших – простір любові та поваги, де б'є невичерпне джерело життєвої сили. Хтось живе у щоденній боротьбі за владу, а для когось родина – це тиха пристань у «життєвому морі», де загоюються «рани» душі.

Родина – це така собі мініатюра країни. Як клітина живого організму. Не «ячейка общества», про яку так любили говорити радянські ідеологи. Це проявлена і матеріалізована ДНК народу. Мабуть тому прагматичні американці так дбають про родину та її ресурси. Голлівуд створив безліч чудових фільмів про цінність родини. «Фабрика мрій» переконливо доводить і плекає думку про родину як фундамент життя та перспективу держави. Тому там швидко руйнуються політичні кар'єри тих, хто не шанує сімейних цінностей. Там знають, що саме в родині як на «лакмусовому папері» виявляється суть людини. Саме в родині формується мораль та етика взаємин, зберігаються традиції і культурні цінності.

ЗАМОЖНІСТЬ найменшої родини творить добробут усієї країни, а «хто щиро поважа родину, свій рідний край, тому не всюди рай..»⁴³. Та, що як не єдність і взаємодію окремих родин можна називати ВІГЧИЗНОЮ?! І коли ця ЄДНІСТЬ справжня, тоді «любов к отчизні де героїть, Там сила вража не устоїть. Там грудь сильніша од гармат».

Нещодавно відомий оглядач слушно зауважив, що на зміну концепції «все буде Донбас» прийшла концепція «все буде Квартал». І багато хто прагнув саме цього «карнавалу безвідповідальності». Тому нам потрібно говорити про те, що суспільство дуже хворе, бо в його організмі дефіцит етики та моралі. І не варто «кидати камінням» тільки в чинну владу, бо вона – лише віддзеркалення суспільства. У країні «кривих телеекранів», як у казковому «королівстві кривих дзеркал», вже не обурює шкільний булінг, торговельні мережі, які вибірково працюють під час карантину, заборона трудової міграції, безвідповідальні політики чи відкритий ресторан для обраних «слуг народу». В аморальному суспільстві легко грішити, бо хто ж «судитиме»?!

Мораль, як система норм поведінки і цінностей, формує етику всієї держави. Вона розкривається у взаєминах з людьми, яких ми не знаємо. Карантин показав нам сумну «картину» «гірких плодів» зруйнованої соціальної етики, яку так-сяк замінили державною «політикою». Очевидно, що неможливо змінити людей з ампутованою етикою і мораллю. Та ми можемо опертися на наше місце сили – РОДИНУ і об'єднати свої зусилля задля ВІДРОДЖЕННЯ моралі й етики. У нашій спільній родині – Україні.

Епідемія принесла нам багато втрат, однак вона також надала час і можливість набутися з рідними. Мож-

ливо, вперше уважно придивитися не тільки, яка «погода у домі», а й усвідомити цінність тих, хто поруч. Ідесь з полегшенням зітхнути, згадуючи слова Віктора Франкла, що «як добре, що ми всі недосконалі. Аби ми всі були досконалі, то нас можна було б легко замінити одним одного»⁴⁴. Адже завжди є ті, кого не можна замінити і з ким хочеться творити нову державу.

Цю владу поховає не стільки дрімуча некомпетентність, скільки брак моральних правил. Неодмінно «вдарить буря» та очистить наші авгієві конюшні. Прийдуть справжні – з цінностями та розумінням того, що «щоб пожинати добро, треба його сіяти». І тоді...

*«І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі».*

Тарас Шевченко

ПРО БАТЬКІВСЬКЕ СЕРЦЕ

БЕАТА КУРКУЛЬ «ТАТОВА ДОНЬКА»

У нашому житті є багато речей, яких нам завжди бракує. Часу та грошей, миру і свободи, справедливості та відповідальних політиків. Науковці навіть кажуть, що скоро ми відчуватимемо брак води і повітря. Однак найбільше нам бракує Любові та Гідності. І саме це спричиняє спустошеність, яку заповнюють брехливими обіцянками, образами та розчаруваннями, бо душа не зносить порожнечі.

У цьому світі, наповненому симулякрами, хаосом та лицемірством, людина шукає справжності. І порядком стає батьківська Любов – та первісна сила і простір, що дає наснаги боротися, долати перешкоди й досягати мети, бо «відразу після Бога йдуть батьки». У батьківській родинній любові ми можемо зростати й гідно жити, а не виживати. Блаженніший Любомир Гузар говорив, що батько та мати, творячи атмосферу любові, повинні дати відчутти дитині її гідність і гідність інших людей⁴⁵.

У всі буремні часи та лихоліття для українців основною цінністю була родина, яка допомагала вижити, зберегти традиції, віру і творити майбутнє дітей. Наш ворог не тільки вкрав частину української землі, він зруйнував безліч сімей та осиротив тисячі дітей. Безперечно, ми переможемо та не зможемо повернути дітям їхніх загиблих батьків. І ця нестача батьківської любові, неможливість любові отримати та «увібрати», плодитиме «втрачене» покоління – покоління молоді з синдро-

мом «дефіциту любові». До себе, до ближніх, до України. А брак любові обернеться невірою у свої сили та можливості. Як зауважував Конфуцій, можна нарікати на темряву, а можна запалити свічку. Свічку тепла та любові в серцях дітей загиблих героїв.

Лише велике батьківське серце України, як сукупність наших добрих сердець, зможе «залікувати рани війни». Кожний з нас може теплом своєї душі та увагою зігріти тих, кого «скалічила» війна, бо ж «не хлібом єдиним живе людина». Батьківська любов має різні форми та вона завжди виявляється у вчинках і діях. Пам'ятаймо про це! Наша пам'ять має бути діяльною, щоб жорстока байдужість буття не зачерствила зажурені душі дітей, чії батьки не повернулися з поля бою. Розділімо з ними біль, той невимовний біль, і будуймо сильну Україну.

Все одпливло, як вік і мить.

Та щось на дні щемить і дише.

Спасибі серцю – хай болить.

Як відболить – тоді вже... тиша⁴⁶.

Борис Олійник

Наші пращури вірили в силу оберегів як знаків небесного заступництва. Ми з бойовими побратимами створили оберіг «Батьківське серце», щоб діти-сироти, чії батьки поклали своє життя у війні за незалежність, не відчували власної покинутості. Щоб вірили, що батьківське серце живе в них та боронить від лихого. Щоб знали, що Любов завжди перемагає.

ПРО ПОЛІТИЧНУ НАЦІЮ

АРТУР ОРЛЬОНОВ «КОНОТОПСЬКА БИТВА 1659 РОКУ»

«Кремлівський цар» вніс поправки до конституції, де запропонував усіх російських дітей вважати «надбанням держави», а росіян визнати «державотворчим народом». І якщо спроби конституційно закріпити державну власність на дітей мали лише слабкий супротив російської церкви та опозиціонерів, то нова «формула» імперського народу спричинила значний резонанс. Татарстан відкрито висловився проти таких нововведень.

Російські правники та громадські лідери назвали правку «міною», що «рознесе країну на шматки», а заперечення щодо існування внутрішніх національних держав може стати передумовою етнічних конфліктів. І хоч російська влада поки відступилася від своїх задумів, чергові невдалі спроби «зліпити» різні народи в одну націю показали, що Росія – «колос на глиняних ногах».

Та за розмовами про «обнуління» президентських термінів Путіна, зловтішним спогляданням за падінням ціни на нафту й острахом перед вірусною епідемією ця подія залишилася майже непоміченою. Зрадофільство, істерії та чергові ляпи української влади не дали нам побачити нашої великої переваги. Ми стаємо політичною нацією.

Ще будуть суперечки про те, що таке політична нація? Чи закінчився процес формування українців як політичної нації? Які її маркери та в чому наша сила?

Згадуватимуть політичні чвари, «розколи» і що «Росія нам ніколи не дасть об'єднатися». Та з впевненістю

можна говорити, що два Майдани, як маленькі моделі політичної нації, російсько-українська війна прискорили процес самоідентифікації. Політична нація консолідувала громадян. На полі бою за незалежність об'єдналися українськомовний галичанин, російськомовний донеччанин та одесит зі своєю говіркою. Пліч-о-пліч стали військовий, фермер, айтівець бізнесмен і волонтер.

Ми усвідомили цінність української Мови, Землі та Братерства. Століття глузувань і принижень виплекали злість і потребу захистити наші Вольності й Гідність. Показати, що ми не «безславні кріпаки». «Я хочу, щоб у нашій країні ми жили чесно. Так, ми якийсь час будемо жити бідно, але це не страшно, ми заробимо. Дуже важливо поважати себе. Людей, які не поважають себе, ніхто не буде поважати»⁴⁷ – слова вбитого Героя Небесної Сотні, студента Сашка Плеханова стали нашими «гронами гніву».

Ворог змусив нас зрозуміти, що «держава – це я, а не те, що вони з нею зробили»⁴⁸. Дехто може закинути, що багатьом «байдуже в якій країні жити, головне, щоб була ковбаса». Однак перспективи держави завжди визначають ті, кому не байдуже. Ті, хто не змирився. Ті, хто каже:

*Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені...⁴⁹*

Тарас Шевченко

І таких людей БАГАТО.

Чи не задумувалися ви над тим, чому Росія так поспішає? Чому істерично хапається за будь-яку можливість втримати нас в «обіймах»? Бо чітко усвідомлює, що завершується політичне «перезавантаження» України. «Віруси» буде щент знищено. Навіть фізично.

У шкільних підручниках пишуть, що приводом для початку Першої світової війни стало вбивство ерцгерцога Франца-Фердинанда Габсбурга. На уроках історії України майбутні школярі слухатимуть про падіння «сивох» як нікчемну сцену завершальної стадії російського панування в Україні.

Попереду ще багато битв за незалежність, та ми усвідомлюємо, що «огонь запеклих не пече» і «вітри з півночі» безсилі перед нашим Пантеоном Героїв. Бачимо істерію ворога на слова: «Я – українець!».

Ми заклали фундамент політичної спільноти, яка творитиме майбутнє та стане запорукою багатой країни.

*І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!⁵⁰*

Тарас Шевченко

P.S. Конотопська битва – одна з ключових битв московсько-української війни 1658–1659 рр. Російський історик С. Соловйов: «Цвіт московської кінноти, що відбув щасливі походи 1654 і 1655 років, загинув за один день, і вже ніколи після того цар московський не зміг вивести в поле такого блискучого війська.

У жалобній одежі вийшов цар Олексій Михайлович до народу й жах охопив Москву... Після здобуття стількох міст, після взяття литовської столиці Москва затремтіла за свою безпеку; у серпні з наказу царя люди всіх станів поспішали на земляні роботи для укріплення Москви. Сам цар з боярами не раз приходив дивитися на ці роботи. Мешканці околиць зі своїми родинами і майном наповнили Москву, пішла чутка, що цар виїздить за Волгу, за Ярославль».⁵¹

БЕАТА КУРКУЛЬ «КРИЗЬ СТОЛІТТЯ»

ПРО АРМІЮ

Голосування за «покращення» стосунків ПАРЕ і РФ 2020 року вкотре показало правдивість слів Ключевського про те, що «історія нічого не вчить – вона лише карає за незнання уроків». Невивчені «політичні уроки» завжди закінчуються війною. І не тільки тому, що війна властива людській природі. Слабкість одних країн часто є спокусою для інших розширити межі свого «життєвого простору». Однак «момент істини» в ПАРЕ все ж мав один позитив. Це чітке усвідомлення того, що ми можемо сподіватися лише на власні сили. Що в цьому світі треба бути сильним, щоб відстоювати свої інтереси. Врешті-решт маємо згадати, що нас постійно ділили поміж імперіями та морили голодом. Постійно вказували як маємо жити, якою мовою говорити, якими дорогами йти. Ми не мали своєї держави, а сильних і гідних знищували першими. Але ми вистояли. І це дає нам надію.

Звісно, ані європейці, ані американці не допоможуть українцям відвоювати та захистити свій «садок вишневий коло хати». Нам доведеться зрозуміти, хто «свій», а хто «чужий» у цьому великому світі, що змінюється із шаленою швидкістю. Нам доведеться дати відповідь на запитання «Хто ми?» – поневолені гречкосії чи волелюбні воїни. Нам потрібно перестати собі брехати й лицемірити. І визнати, що в країні багато тих, хто готовий здатися на поталу ворогові, бо пам'ятає, що «в тюрмі макарони на обід». Та не забувати, що майже кожний п'ятий готовий воювати та боротися до перемоги. Тому

задля майбутнього маємо всіма силами творити міцну Армію. Мак'явеллі запримітив, що основа влади – хороші закони і хороше військо. Але без хорошого війська не буває хороших законів, а де добре військо, там і закони добрі. Мабуть, тому Ататюрк дав армії роль гаранта республіканського світського ладу, коли почав кардинальні зміни в Туреччині.

На зорі незалежності ми вже мали майже мільйонну армію, ядерну зброю і стратегічну авіацію. «Пороздавали» та попродавали, бо не цінували нашого дому і свободи. Та й армія була немотивована. Тому отримали пошматовану країну з тисячами вбитих і мільйонами тих, хто втратив домівку. І знову почали улюблену пісню та стогони про «страждальну Україну». І про те, що «все пропало». Та не вірте всьому, що чуєте, – навіть якщо це лунає у вашій голові, – радить Деніел Еймен⁵². Вірте в нашу українську Армію та Перемогу.

Наші вороги тривалий час лякали своїх громадян українськими кіборгами. Багато говорили про українську хунту. І видається, вороги «розбудили» частину з нас. Тих, хто вже знає смак маленької перемоги. Тих, хто вже відвойовував метр за метром рідної землі. Тих, хто буде далі боротися за будь-якого прізвища головнокомандувача. Історія свідчить, що військові приходили у світ великої політики тоді, коли в ньому вже зазнавали поразки групи цивільних. Вони згуртовували націю та перемагали. Саме це найбільше лякає наших ворогів, тому вони намагаються зіштовхнути нас. Втім, як мудро казав один натівський генерал, якщо є криза, то з нею треба боротися спільними цінностями та довірою.

У нас вже є армія, яку ми спільно збудували. Можливо, вона й не найсильніша в Європі, але вона вже є. І ми довіряємо їй, бо знаємо в історії безліч прикладів, коли у

війні з сильнішим супротивником перемога діставалася іншій стороні. І ключову роль відігравала армія, її вміння та сила духу. Тому вірю, що ми побачимо як:

*Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте квітками вільна Україна,
Творчий Дух народу із могили встане,
І здивують весь світ лицарі-титани⁵³.
Олександр Олесь*

ПРО ВІЙСЬКО

БЕАТА КУРКУЛЬ
«81-ША АЕРОМОБІЛЬНА: НЕБО ДЛЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ КОМАНДИ»

Наша історія – це історія боротьби з ордою. Орда мала різні ймення, різні кольори та одну мету: захопити нашу землю й поневолити душу. Наші поневолювачі століттями насаджували думку про нас, як про терплячих «гречкосіїв» із «хатою скраю». Про нашу покірливість і сумирність.

А хто пам'ятає про ніжинського полковника Гуляницького, який разом із козачим корпусом добре «потрусив» військо князя Трубецького? Хто згадав, що виповнилося 360 років від дня перемоги над московитами під Конотопом, де гетьман Іван Виговський три дні гнав царське військо з України? Чи знаєте про 1-й полк Чорних Запорозжців? Це добре пам'ятали російські керманічі, нещадно випалюючи усі перемоги із пам'яті українців. Прагнули, щоб ми забули, що ми – нація ВОЇНІВ.

Воїни – це не тільки ті, хто пішов у бій доленосного 2014 року. Загинув під Іловайськом чи Дебальцевим. Нині захищає наше мирне життя на сході країни. Воїни – це всі ті, хто бореться за незалежну Україну на різних фронтах. Передусім на духовному і дипломатичному, захищаючи нашу мову та ідентичність. Відстоює наше ПРАВО на гідне життя.

Ми вже творимо нашу СИЛУ. За даними Global Firepower, українське військо входить у десятку найсильніших армій Європи та має 29 позицію у світовому рейтингу⁵⁴. Та нам ще треба багато працювати і боротися, щоб здобути ВЕЛИКУ ПЕРЕМОГУ!

У Святому Письмі слово «військо» ужито 140 разів у різних контекстах. Першим язичником, хто визнав Христа як Спасителя, був сотник Корнелій. Старозавітним способом мислення була ідентифікація чоловіків через війну, через озброєний захист себе і своїх цінностей. На таких засадах будувався старозавітний Ізраїль, зберігши цю концепцію досі. У Новому Завіті, де основною ідеєю світобуття є Любов, Господь говорить, що «ніхто не має більшої любові, як тоді, коли життя своє віддає за друзів своїх» (Ів.15,13).

Капелан морських піхотинців Андрій Зелінський якось слушно сказав, що військо може допомогти нам сформувати покоління людей, здатних відчувати найменший смак перемоги, воїнів Духу, чиє гасло – «Не здаватися!», ані в бізнесі, ані в освіті, ані в спорті, ані на полі бою за Україну! Перетворюватиме можливості та виклики на ресурси. Допоможе повернути нам віру в себе, у свою Перемогу!⁵⁵ Священник поставив питання, над яким нам усім треба задуматися: а як ми назвемо нашу Перемогу?

Усвідомлення того, що ми – нація Воїнів, дасть можливість змінити стиль і результат війни, правила мирного життя – дотримуватися свого слова так, як на війні. Ми маємо час зазирнути в себе і спитати: а чи я є часткою українського Війська? Чи мої щоденні рішення та дії ведуть Україну в омріяне майбуття?

Чи відгукуються у моїй душі слова Кобзаря?

Не вмирає душа наша,

Не вмирає воля,

І неситий не виоре

На дні моря поле.

Не скує душі живої

І слова живого...⁵⁶

БЕАТА КУРКУЛЬ «ПРИКОРДОННИКИ ПІВНОЧІ»

ПРО ДЕВ'ЯТИЙ ЛЕГІОН

Хтось із науковців назвав наш час віком тривожності. Тривожність стала поширеним феноменом та передумовою багатьох рішень і виборів. Попередженням про небезпеки та підґрунтям маніпулятивних технологій. Нинішні українські реалії, дії влади та опозиції лише посилюють бентежність людей. У неспокої ми слабкі, тому й шукаємо опори. Ставимо питання про те, на що можемо опертися? Хто захистить? І на перший погляд, маємо мало, що дійсно могло б бути «покривджених опорою, слабих перемогою»⁵⁷. Та Господь любить цю землю. І в різні часи буремної української історії завжди давав нам у підтримку ЛЕГІОН доблесних воїнів. Легіон українських Січових стрільців, козаків Холодноярської Республіки, воїнів Української повстанської армії, Небесну сотню», героїв АТО, Небесний легіон російсько-української війни. Легіон доблесних воїнів зберіг нам Україну. Тому у хвилини сум'яття згадаймо доблесну «звитягу нашу, наші болі, загиблих друзів імена».

Доблесть – сильне слово, яке трактують як СВДОМУ готовність долати будь-які перепони в досягненні високої мети, не втрачаючи ГІДНОСТІ та ЧЕСТІ. Плутарх, аналізуючи історію Рима, зазначив, що в ті часи доблесть була головним військово-етичним поняттям, яке ототожнювалося з мораллю. Доблесть поєднувала самопожертву, гідність і честь, тобто сукупність моральних чеснот. Хоробрість та обов'язок мали вагу, проте не першочергову. Тому історик наголошував, що

саме доблесть як небажання поступитися честю свого легіону була вирішальною у бою. Цицерон писав, що доблесть возвеличила римський народ і підпорядкувала йому весь світ. Доблесть була головним критерієм політичного успіху. Мабуть, тому Юлій Цезар говорив, що перемога залежить від доблесті легіонів і саме на їхніх плечах тримався Рим.

Дев'ятий легіон – це суміш історичної правди та легенди про військову доблесть і честь римських воїнів. Історія про невмирущу та непереможну силу Духу. Історія про споконвічне прагнення людини до Світла. Приклад гідності, честі, відваги – усіх тих чеснот, які хоч і мало шановані в сьогоденні, та все ж люди потребують їх.

Межі поля битви за майбутнє України давно стерлися. Тому доблесний ВОЇН – це не тільки хоробрий військовий – «атлант, який тримає мирне небо над Україною». Це ті, що 2014 року пішли добровольцями на фронт чи стали волонтерами. Це підприємці, для яких Україна – не «поле грабунку», а рідна домівка, де зростають їхні діти та онуки. Це «український куркуль» – той, що вселяв страх, як вважала радянська влада, – опора в «морі» економічних буревіїв. Це вчителі, які не тільки «сіють розумне, добре, вічне», а й нагадують, що «якби ви вчилися так, як треба, то й мудрость би була своя». Це художник, письменник, айтивець чи журналіст – кожний, хто у своїй царині хоче стати до битви за майбутнє України.

Сьогодні ця битва проходить через кожного з НАС. Кожний з нас може знайти своє місце в бойовому БРАТЕРСТВІ – спільноті доблесних людей. Та наразі ми розійшлися по своїх маленьких «садках коло хати» та інформаційних «бульбашках», щоб вкотре тужити за сумною долею народу...

То ж згадайте, хто МИ насправді? Задумайтесь над тим, а де ваше місце в цій боротьбі за Україну? Усвідомлене розуміння покаже, що ми – ЛЕГІОН. І зникне тривога. Прийде відчуття непереможної СИЛИ...

*Воїна ми шляхом підем,
«Легіону» стяг піднесем.
Й понесем в життя круговерть –
Гасло «Перемога або смерть!»⁵⁸
Ярослав Юрчишин*

ПРО ХАОС

ІВАН АЙВАЗОВСЬКИЙ «СТВОРЕННЯ СВІТУ»

Світ у часі великих викликів, зміни клімату, кризи довіри до держави та системної політики. Карколомний перебіг подій, руйнування спільного «дому» людства, страх перед вбивчим вірусом і нерозуміння цього спричиняє відчуття хаосу. І цей жахливий безлад не тільки в українській владі. Повний хаос у головах і душах, що «і сонце хоче подивитися, що будуть з праведним творить?!»⁵⁹.

Хаос лякає неупорядкованістю і невизначеністю нашого «завтра». Лякає можливими втратами і болем. Бо всі прагнуть почуватися в безпеці й достатку. Однак те, що ми називаємо хаосом, за влучним висловом американського українця Чака Поланіка, лише закономірності, яких ми не змогли розпізнати. Світ змінюється у своєму визначеному порядку. Втім ми втратили бачення та орієнтири.

Чому ж ми не готові прийняти змін? Чому не встигаємо осмислити буття? Чому так боїмося майбутнього? Бо не думаємо, ховаємося чи звинувачуємо інших, а в реальності демонструємо лінь та гординю. Хочемо, щоб за нас хтось відповів на загрози, поки будемо дивитися серіали. Тримаємося за те, що розпадається та відмирає...

У філософському розумінні хаос – це «зяюча безодня, що не дає жодної опори», але й «першооснова всесвіту», що містить імпульси для розвитку. Хаос є неодмінною умовою народження нового. Адже з творчого хаосу по-

стають нові прекрасні творіння. Біблія описує творення всесвіту з хаосу. З того, що ще не набуло форми та мало повноту можливостей. Господь привів до Адама різних звірів і сказав дати їм імена і так вони стали існувати (Бут. 2.19) Світ було впорядковано СЛОВАМИ. Тому те, що не назване, залишається для нас неявним і непізнаним.

Людство зруйнувало зміст багатьох важливих слів. Брехню назвали «постправдою». Боягузливість – «великою стурбованістю». Зраду – «раціональним вибором». Згадайте, що на початку війни зробили росіяни? Назвали нас «фашистами» і «хунтою», а себе «ввічливими людьми» і «зеленими чоловічками». Доводили світові, що в нас «громадянська війна». Вбивали нас і називали «братцким народом». Бо вони знають силу СЛОВА. Та попри сім років війни, тисячі загиблих громадян, втрачені території, багато українців досі не готові назвати Росію ворогом й окупантом. Бо як тоді поїдеш на заробітки? «Укрзалізниця» ж звітує, що квитки на Москву найбільш затребувані. Та коли відмовляємося від власної гідності й погоджуємося, щоб нас називали «бидлом», то ним і стаємо.

Якщо ми прагнемо побудувати наш український простір, у який захочуть повернутися всі, що розлетілися по світу, то треба почати зі СЛОВА. Маємо не боятися хаосу та назвати все своїми іменами: дурість дурістю, злочин злочином, а подвиг подвигом. Маємо сказати, що війна – це війна, а не локальний конфлікт чи антитерористична операція. Що вбивають наших воїнів не бойовики, а підрозділи російської армії. І Слово вже сказано. «Черкаси чинитимуть опір» – це не тільки вислів з фільму про мужню команду моряків, це вже оприявлений волелюбний ДУХ.

Хаос може бути простором безнадійного страху або джерелом можливостей. Популярний психолог Пітерсон зауважив, що людям потрібні цінності, щоб боротися з безнадією та хаосом⁶⁰. За які ж цінності ми готові боротися? Яким стане наш український світ, що твориться з хаосу сьогодні? На ці важливі запитання маємо дати відповідь, споглядаючи передсмертні муки олігархічної системи.

У світі хаосу ми маємо одну велику перевагу, якої не зауважуємо. Століття бездержавності та боротьби за існування навчили нас бути гнучкими. Ми зберегли власну ідентичність. І зрозуміли, що хаос – це наша стихія! Наша анархічна Душа отримала великий шанс створити НОВЕ майбутнє!

Хаос завжди перетворюється на порядок. Та яким буде новий світ – залежить від нас. Від найменшого рішення, від сказаного слова та зробленого кроку.

І нам все вдасться!

ПРО ВІЙНУ

ЗДІСЛАВ БЕКСИНСЬКИЙ (БЕЗ НАЗВИ)

Історичний Музей міста Сянок

Нещодавно партнер-помічник президента багато говорив про війну. Про те, що її почали, щоб «підзаробити» грошей. Про те, як швидко її можна закінчити або... оголосити СПРАВЖНЮ ВІЙНУ. Не буду аналізувати такого підходу до складної проблеми як до кіносценарію, поговоримо про війну.

Історія людства – це історія воєн. Існує багато свідчень, що конфлікти є частиною людської природи. Як підтвердження – ідеї Сократа, що всі війни зумовлені недосконалістю людей та неможливістю розібратися в сенсі добра і зла. І хоч війна – це горе, руйнування, хаос і втрати, люди беззастанно використовують цей засіб реалізації інтересів та досягнення мети, й обґрунтовують це боротьбою за відновлення історичної справедливості, життєвого простору чи результатом матеріально-технічного прогресу. Може тому теоретик війни Ліддел Гарт з гіркотою констатував: «я думав, що війни мають економічні причини. Потім прийшов до висновку, що вони багато в чому мають психологічне походження. Зараз розумію, що причини воєн глибоко «особистісні»: вони «харчуються» вадами і честолюбством тих, хто має владу впливати на устремління націй»⁶¹.

Війна – дуже складне поняття, яке так чи так торкається кожного з нас. І не тільки тоді, коли над головою свистять кулі чи падають бомби. Вже давно стерлися межі між війною та миром. Війна вийшла за межі матеріальної сфери як-то держави, збройних сил чи гео-

графічного середовища. Вона перейшла в духовний, ментальний простір, де її вплив особливо руйнівний. В Україні йде війна не тільки за звільнення окупованих територій. Йде війна між ПІДНІСТЮ і ПАТЕРНАЛІЗМОМ. Йде війна за існування української мови та української душі. І нам вже навіть запропонували спосіб капітуляції: «скасуємо закон про мову і закінчиться війна». Та ми маємо ще одну війну. Війну в СОБІ, коли «в руках наших одне, в голові – друге, а в молитвах – третє. Як влучно зазначив Мирослав Дочинець, – ми народ поверхневої думки та глибокого серця. Народ малої самоповаги і великої кривди. Народ легкої радості і тяжкої журби»⁶². І, можливо, Кант мав рацію, коли казав, що війна є вихователем людського роду, як лихо, необхідне для поліпшення людської моральності. Можливо, війна нам потрібна, щоб пройти цей історичний урок? Щоб усвідомити, хто МИ? Щоб заплатити справжню ціну за НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

Сприйняття війни як частини української реальності за останні роки зазнало суттєвих змін. В 2014 році війна бачилася відображенням радянських фільмів про Другу світову з картинами бомбування, загальною мобілізацією та евакуацією. Однак у короткому часі війна перестала бути реальністю для більшості населення. Вона стала лише фоном звичного життя. З коротким відволіканням уваги на неприємні повідомлення про нові втрати на фронті. І результати президентських виборів тому свідчення. Хтось сумно пожартував, що війна з Росією стане реальністю для українців, коли Голлівуд створить про це серіал. Як про Чорнобиль.

А як ви ставитеся до цього страшного слова «війна»? Що є війна для вас? Щоденно ми чуємо інформацію про загострення ситуації на фронті, про кількість поране-

них чи вбитих, однак для багатьох українців війна – це десь далеко і нереально. Більшість відмовляється пускати її в своє життя. Однак приходять передчуття великої війни. Розуміння, що це останній шанс Росії поневолити Україну. Останній шанс «вовків в овечих шкірах» перетворити українців на «слухняних овець». Шанс для кожного з нас стати «проти царства тьми»...

А всім тим, хто обіцяє швидко закінчити війну, треба згадати слова Джорджа Фрідмана про те, що «неможливо скасувати конфлікти за допомогою тільки дуже великого бажання, неможливо вийти за межі людської природи, ґрунтуючись тільки на ефемерній «добрій волі» – це трагічна правда...»⁶³. І нам доведеться цю війну продовжити. Продовжити боротися за свою свободу, гідність та заможність.

До Поразки чи Перемоги...

САЛЬВАДОР ДАЛІ «М'ЯКА КОНСТРУКЦІЯ З ВАРЕНИМИ БОБАМИ:
ПЕРЕДЧУТТЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ»

ПРО СТРАХ

З давніх-давен відомо, що емоції та страх керують поведінкою людей. В нас живе сила-силенна страхів: від жаху, болю, зубожіння, поневолення чи смерті до побоювання бути обдуреним, відкинутим чи висміяним. У кожного – свій «дім страху». Страху внесено навіть у міжнародну класифікацію психічних розладів. Суспільний прогрес, наукові відкриття та нові технології не змінили природи людини, яка боїться невизначеності й небуття і відчуває крихкість власного життя. Мова не тільки про вірус Covid-19, який кардинально вплинув на людське буття і поставив важливе запитання: «А що ж буде далі?..»

Світом поширюється пандемія страху. Сюжети апокаліптичних фільмів стиха втілюються в реальності. У страху люди готові відмовлятися від прав і свобод. Низка урядів вже скористалася цією пандемічною ситуацією задля посилення своєї влади та розв'язання внутрішніх проблем. Нагадуючи про все те найгірше, що може трапитися.

То чи можливе життя без страху? Можливе. Тільки воно буде недовгим. Страх – наш внутрішній «вартувий», що сигналізує про небезпеки та мобілізує наші ресурси. Інша річ, що страх став зручним інструментом політичного впливу.

Для багатьох з нас страх є уособленням найгіршої перспективи. Тоді більшість впадає у «песимізм кінця світу». Однак реальність не завжди така страшна, як нам

видається. «Страх вбиває розум. Страх – це маленька смерть, що приносить за собою повне знищення. Я зустріну свій страх і прийму його. Я дозволю йому пройти наді мною і крізь мене. І коли він пройде через мене, я зверну свій внутрішній погляд на його шлях; і там, де був страх, не залишиться нічого. Залишуся лише я, я сам»⁶⁴, – роздумував автор «Дюни» Френк Герберт.

Страх, розігнавши нас по домівках, дав можливість набутися з близькими та спонукав, як казали давні філософи, до роздумів про себе, про світ і себе у світі. Страх уже зробив нам одну добру справу. Він сприяв консолідації і об'єднав людей у прагненні вижити. виявив нашу взаємозалежність. Примусив зрозуміти цінність здавалося б звичних речей: радості зустрічей, обіймів, свободи пересування та подорожей. Показав силу духу одних і ницість інших.

Вмираюче суспільство споживання і страх фатально-приреченого майбутнього спонукатиме людей творити нові правила співіснування. Страх втратити державу покличе до дій нових лідерів, для яких політика стане способом служіння народові, а не коротким шляхом збагачення. Глибока рецесія «зміє» багато «мотлоху» як-то речей, професій, структур чи іншого егоїстичного непотребу. Криза ідентичності змусить зрозуміти чого варті наші цінності, чого варті ми та закличе «лицарів без страху і догани».

Кожний з нас має страхи. Нічого не бояться лише дурні та божевільні. Історію людства творили Братерства Воїнів і Сміливців, які об'єднувалися та кидали виклик своєму страху, і цим надихали інших на перемогу.

Україна вже демонструвала свою здатність дивувати світ. Ми вражали мирною Помаранчевою революцією у

2004, мужньою Революцією Гідності у 2014 та героїчним опором і відвагою у нашій війні за незалежність. Ми маємо скористатися шансом заявити про себе світові, шансом стати кращими.

«Мужність не дається напрокат»⁶⁵. Нині не час боятися. Час кинути виклик «розпачливим думкам» і страхам! Зрозуміти свої таланти чи-то в лікарняній палаті, чи за комп'ютером, чи в родині, чи на полі бою. Зрозуміти, щоб жити і творити добро, творити своє щастя і щастя країни.

Усвідомлення наших страхів і вміння їх долати може стати СВЯТОМ НАШОЇ СИЛИ. Бо сила ДУХУ більша за будь-які страхи! То ж не бійтеся!

Україна переможе! І Кремль, і карантин, і кризу цієї влади!

ПРО БАЙДУЖІСТЬ

ВАЛЕРІЙ ФРАНЧУК «ЗГАСЛА СВІЧА»

Чи зауважували ви, що навколо вас багато байдужих людей? Байдужих до ближніх, байдужих до країни, врешті-решт, байдужих до себе. І ця байдужість є передумовою всіх наших бід. Бо байдужість як «параліч душі та передчасна смерть»⁶⁶, за висловом Чехова, вбиває людей задовго до їхньої фізичної смерті. Недарма ж Біблія каже про байдужість як про ознаку стану душі, називаючи таких людей «мертвими». І наголошує, що «через збільшення беззаконь охолоне любов багатьох» (Мт. 24.12.). Тому протилежністю любові є байдужість, а не ненависть.

Байдужість стимулює влада, якій потрібний згорблений натовп байдужих людей. Думка про те, що ми – «маленькі гвинтики у великій системі, від нас нічого не залежить» та «всьо пропало» плекає синдром вивченої безпорадності. Як часто ми чуємо: «моя хата скраю», «чи нам більше всіх треба», «я – маленька людина», «своя сорочка ближче до тіла» та «після нас – хоч потоп»? І забувається слушний висновок Ейнштейна про те, що світ небезпечний не тому, що деякі люди чинять зло, а тому, що інші бачать це і нічого не роблять.

Байдужість «закриває» нам очі на злочини, нищість та брехню. Більшість змирлася з тим, що в країні твориться беззаконня і байдуже споглядає те, як у реальності розвалюється країна. І на згадку спадають пророчі слова:

*Неначе люде подуріли,
Німі на паницину ідуть
І діточок своїх ведуть!..⁶⁷*

Про українців часто кажуть як про терплячий народ. Однак між терплячістю та байдужістю лежить тонка межа, яку ми вже перейшли. Межа, за якою зникають громадяни, а зостається населення. І під його байдуже споглядання прагнення перемоги у війні заміщується лише бажанням повернути полонених, яких, безумовно, маємо забрати з «лап» агресора.

За згоди збайдужілих відбувається розведення військ, гинуть воїни та нищиться волелюбний дух нації. Збайдужілі й нажахані українці, на радість ворогові, кидають каміння у співвітчизників, що потрапили в біду.

Держава ще має «театральні декорації», в яких зручно почувається президент-актор. Та щораз очевиднішою є втрата контролю над країною. Однак це не дуже турбує населення, якому байдуже, у якій країні будуть жити їхні діти.

Байдужість часто «одягає» різні «одежі», кажучи про «нейтральне ставлення» чи «стурбованість». Як-то європейські політики, які «стурбовано» говорять про нашу війну як «заморожений» конфлікт. І так хочеться сказати їм словами Ліни Костенко: «куди ж ви дивитесь, народи?!

Сьогодні – ми, а завтра – ви»⁶⁸. Одне вселяє надію, що серед цієї збайдужілої, ситої Європи ще залишилися живі душі, як-то Керсті Кальюлайд, президентка маленької Естонії, яка, як «голос волаючого в пустелі», нагадує світові про те, що в Україні не заморожений, а гарячий, проте забутий конфлікт⁶⁹.

Байдужість – сестра невдячності, а за це завжди карає Провидіння. Не дарма ж Данте Аліг'єрі нагадував,

що найгарячіші місця в пеклі дістануться тим, хто в часи великих потрясінь залишався байдужим! Байдужими до землі, що дала красу, багатство й таланти, які готові продати, обміняти й терпіти владу, яка не має честі та гідності. Можливо така байдужість – це неусвідомлена форма втечі від болю людей, інфікованих вірусом тривожності, механізм самозбереження?! Бо, як зауважив екранний доктор Гаус, болить менше, коли тобі просто байдуже. То чи є ще в країні ті, хто не змирився з байдужістю?!

Кажуть, що з байдужістю неможливо боротися. То чи не забудемо шаблюку? Чи не забудемо Христа? Чи не забудемо, що народилися вільними? І де взяти сили для добра та любові у країні байдужих?!!

*Та я вірю, що
Нас не зламає холодна байдужість,
Нас зігрівають гарячі серця,
Нас зігрівають нескорені душі
Тих, хто не здався і йшов до кінця!
Ми збережемо свою Батьківщину,
Наче лелека під вірним крилом
Ми відбудуємо сильну країну
З тими, кому зараз не все одно! Не все одно!⁷⁰*

Христина Панасюк

ПРО ПУСТОЦВІТ

МИХАЙЛО ХОХЛАЧОВ «КВІТЕНЬ»

У житті багато оманливого. Оманливі слова, ідеї, вчинки, люди. Сучасний технологічний світ «суцільної невизначеності» дає великі можливості для творення облуди та ілюзій. Для творення «симулякрів». І мав рацію Бодріяр, який казав, що людина стала жити ілюзією і примарними речами. У політиці, економіці, науці, мистецтві, стосунках... Бо ФОРМА майже повсюдно перемогла ЗМІСТ. Тепер важливо «здаватися», а не «бути»⁷¹. Заявити першим та не відповідати за свої слова, бо «легко плюнути у велике – у нього точно влучить, усе бридке й усе безлике тоді собі ціну складе»⁷². І якщо ми зупинимося хоч на мить і критично роздивимося навколо, то з сумом, а то й із жахом побачимо, як багато безплідного «пустоцвіту».

І не тільки тут, на просторах інтернету, де халіфи на годину здатні «забалакати» будь-яку важливу тему чи оббрехати гідну людину. Пустоцвіт не завжди «ховається» за порожнім аватаром як можливість кинути «лайном» у чиїсь міркування. Часто він одягнений у вишиванку, мовить правильні слова чи будує церкви. Закликає до боротьби за світле майбуття і вселяє надію... Чи пам'ятаєте тих, від кого чекали «плодів та справ праведних», а отримали лише «опалий цвіт»? То як же маємо впізнати «пустоцвітів»? За біблійною порадою, «всяке дерево пізнається по плоду своєму» (Лук. 6:43-44).

Біологи твердять, що для гарного врожаю рослини потрібне сонце, вода та повітря. І якщо цей баланс

хоч трохи порушено, то з'являється багато пустоцвіту. В давнину людину без духовних цілей і працелюбства називали пустоцвітом. Павло Тичина слушно зауважив, що без роботи над собою дуже легко стати пустоцвітом і оддвісти безповоротно.

Живемо в час яскравих «пустоцвітів», які ваблять око, але не несуть користі. Навіть більше, неодноразово «пустоцвіти» руйнували можливості та шанси України. І це не тільки українська проблема. Це загальнолюдський виклик. Перефразовуючи роман Пелевіна⁷³, вже очевидно стала порожнява людського буття, де «Трамп та Порожнеча», «Зе та Порожнеча» та їм подібні не тривожать, а розважають. Ми сміємося з висловів Трампа про «прем'єра Моцареллу», не задумуючись над тим, що розтанула, як вранішній туман, сила й репутація світового «третейського судді». Що рівновага у світі, яка так-сяк існувала, вже зруйнована. Кепкуємо з багатогодинної порожньої прес-конференції українського президента, не застановляючись над тим, що московити неодмінно здійснять реванш, до якого ми не готуємося, та проллється багато крові. Бо так вже було і так вже чинили вмираюча Австро-Угорська імперія та царська Росія.

Пустоцвіт на городі лише нівелює зусилля селянина та зменшує урожай городини. Політичний «пустоцвіт» завжди веде до кризи, а в умовах війни може мати незворотні політичні наслідки...

Велика порожнеча душ заповнюється ілюзіями. Та «пустоцвіт» завжди «облітає». І залишаються справжні плоди наших вчинків і дій. Нині ми маємо добру нагоду глянути на себе й спитати: «а чи не життям пустоцвіту живу я?».

І можливо тоді прийде усвідомлення, що...

*...саме ти, ти – цілий вимір
зірок, галактик..! І притім
це тільки твій свідомий вибір –
себе знецінити в житті.
Пиши, будуй, малюй акрилом,
полиш усе і йди туди,
де не посміє жоден крила
тобі рубати! То ж склади
собі ціну. Збагни нарешті –
Господь не творить без причин,
ти – із Його найбільших звершень!
Не розмінй себе нічим⁷⁴.*

Ірина Рубець

ВІЛЬЯМ БЛЕЙК «ПРИВИД САМУїЛА»

ПРО ОСУД

Пошук істини та розуміння складних проблем сьогодення потребує від нас нового погляду на очевидні речі, що, зазвичай, залишаються поза увагою. Спробуйте згадати, скільки разів щоденно та без належного аналізу ситуації ви виступаєте «суддею»? Чи зауважуєте ви, наскільки життя переповнене осудом? Ми осуджуємо тих, хто не побудував нам демократичної держави з високою якістю життя, забуваючи про власну участь. Ничих політиків, яких обираємо. Врешті-решт всіх, хто не відповідає нашим очікуванням. Звісно, на жаль, навколо нас багато того, що заслуговує на жорстке покарання. І роздум не про виправдання негідників чи невігласів, а про ПРАВО на осуд. Про суцільне фарисейство, за яким винні «всі інші, а я – не такий». Бо в неминучу «зиму тривоги нашої», коли всім доведеться скласти «іспит совісті» та відповідати за свій вибір, для більшості осуд стане стратегією самозахисту. Винуватцем вважатимуть не себе, а того іншого, кого осудять...

В античні часи слово «категорія» означало і «осуд», і «рішення», і «пояснення». І такий діапазон значень показує, що греки не тільки висловлювали думки щодо конкретного предмета, але й ухвалювали рішення щодо його внутрішньої сутності, тобто виносили йому вирок.

Історія людської цивілізації засвідчує, що такий алгоритм мислення зберігся досі. І питання не у справедливому чи хибному докорі, а в тому, як часто руйнується крихка межа між критикою та осудом. Засудження ста-

ло зручним інструментом спрощеного розуміння світу і власного прославлення в ньому. Безсумнівно, осуду було б значно менше, якби люди були чесні зі собою. І визнавали власну ліню та обмеженість не тільки в розумінні інших людей та світу, а й себе в цьому світі. Пам'ятали, що в кожній людині є світлий і темний бік. І лише Господь знає, яким все є насправді. І якими є ми. Тому й радить: «Не судіть, щоб і вас не судили» (Мт. 7:1), нагадуючи, що осуджуючи когось за щось, чи бува не робимо того самого?.. Та людство вперто не дослухається до порад Творця і силкується наклеїти ярлики на всіх і на все, що не вкладається в його «картину» світу. Ба більше, осуд став нашою звичкою. Певною компенсацією власних негараздів, помилок чи страхів.

«В тумані» осуду хейтерство стало зручною відповіддю на невизначеність та внутрішні страхи. Стало зброєю невігласів проти щирості й добра.

Присвоєне право осудити іншу людину – це маркер і вияв гордині. Навіть, коли «справедливий суддя» ховається за порожньою аватаркою, очевидним є його бажання возвеличитися коштом осудженого. Бо коли навколо багато «лайна», «бруд» власної душі вже не видається таким страшним.

Тотальний осуд усіх нівелює цінність справжнього СУДУ. Вбиває віру в людину і віру людини в себе. Зупиняє прагнення душі творити нове. Нівелює цінність репутації, даного слова чи статусу. «Всі проти всіх, усі ні з ким не згодні. Злість рухає людьми, але в бік безодні...»⁷⁵.

Гідність, шляхетність, свобода не стали державною філософією та прагненням душі. У житті нам бракує любові до інших і до себе. Цей брак любові заповнює осуд. А правда в тому, що ми любимо себе та інших лише тоді,

коли не судимо. То ж чи не варто нам відкрити свою «книгу совісті»? І як казав Марк Аврелій: «не робити того, що засуджує твоя совість і не говорити того, що не згідне із правдою. І дотримуючись цього найважливішого правила, можна виконати всі завдання свого життя»⁷⁶.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ХРАМ СВІТЛА»

ПРО СВІТЛО

Людство переживає глибоку кризу. Дедалі частіше чуємо слова про те, що ми знову повертаємося в темні часи «нового середньовіччя». Очевидно, що світ, у якому ми звикли жити, зникає. World will never be the place we used to know – світ більше не буде тим місцем, яке ми знали...

У суспільстві, яке прямує в небуття, люди «не завжди свою темноту усвідомлювали. Їм затуляли очі, і вони... чесно вважали, що ніякого сонця і світла нема»⁷⁷. То й не дивина, що навколо стільки брехні, лицемірства і марнославства. Оманливих сподівань, облудливих політиків, товарного фетишизму, фальшивих цінностей і пріоритетів.

Коронавірус «підірвав» й «обнулив» цей світ «пост-правди». Трусонув кожного: від двірника до президента. Урівняв бідняка та багатія. Наше житейське «розгойдане море» кардинально зміниться після епідемії. Вимушена ізоляція наодинці з собою та близькими дає час заново познайомитися один з одним. І може здатися, що в цій «суцільній темряві» нам немає на що обпертися, а «довкола лише цвинтар душ». Та маємо пам'ятати, що темрява – це лише відсутність світла.

Світло – початок усього. «І сказав Бог: «Нехай буде світло!». І настало світло». (Бт 1,1-5). Світло – перше, що бачить новонароджена дитина. Світанок дає надію на кращий день. «Я – світло світу. Хто йде за мною, не блукатиме у темряві, а матиме світло життя» (Йо 8,12), – нагадає Христос.

Світло дарує надію та енергію буття. У світлі стають очевидними всі діяння чи бездіяльність, вади і «гріхи» людей, їхні немочі та страхи. Перелякані обличчя депутатів й інших можновладців, які не можуть виїхати на лікування за кордон і вперше зіткнулися з реаліями української медицини. Розгублені виборці, які поволі усвідомлюють наслідки своїх дій, однак ще не готові визнати своєї провини і відповідальності за віддані голоси за ілюзії та «гречку»...

І як писав поет, «із тіні у світло перелітаючи»⁷⁸ маємо можливість зауважувати справді важливі речі навколо себе. Для чого живемо? У що віримо? Заради чого існуємо? Зрозуміти, що в темряві добре видно світлих людей. І що..

*все потрібне – насправді доступне й просте
час від часу про це собі згадуй*⁷⁹

Юрій Іздрик

Не забувайте, що в нинішньому темному мороці страху, невизначеності та розгубленості є час подумати й збагнути, що в кожному з нас є маленький вогник світла. Осягнути, як багато навколо світлих людей. Усвідомити, що кожен з нас має потенціал, спрямований на добро.

Прийняти заклик: «поводьтєся ж як діти світла». І побачити в перших променях світанку зародження нового кращого дня.

Ця криза може бути «вікном» нових можливостей для України. І ми можемо стати будівничими нашої нової реальності та нового способу буття. Братерство і зусилля тих, хто прагне світла, має шанс зробити світлим наше спільне майбутнє.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ІДУ НА ВИ. СВЯТОСЛАВ ХОРОБРИЙ»

ПРО СИЛУ

В дитинстві ми читали казки, оповіді чи історичні літописи про героїв, правителів чи видатних постатей, які боролися зі злом і перемагали. Бо володіли СИЛОЮ. І не тільки фізичною міццю, а й снагою розуму та духу долали ворогів. Кажуть, що девізом короля Артура був вислів: «Сила – це ще не справедливість. Справедливість – це і є сила». Багато книжок написано про силу Волі, силу Духу, силу Любові, силу Намірив, силу почуттів і бажань.

То що ж таке сила? Зрозуміле, але складне для пояснення слово. Силою вважають фізичні чи духовні можливості, здатність виявляти розумові здібності та витримувати психологічні навантаження. Філософи ще в давнину стверджували, що сила є внутрішньою основою і початком людини, а форми, яких вона набуває, залежать від багатьох чинників і ситуацій. З часів античності силу визначали як здатність взаємодіяти. Аристотель розумів силу як поєднання «енергії» та «потужності». Як щось таке, що ми відчуваємо в собі, і впізнаємо в інших, коли вони починають діяти.

Пізніше Джон Локк зауважив, що сила виявляється «у стосунках» і фіксується як одна з головних ідей, здатних пояснити інші складні речі, як, наприклад, свободу⁸⁰. Тобто силою називали все, що допомагало йти вперед, долати життєві виклики та перешкоди. Мамардашвілі, мабуть тому нагадував, що очевидно, якась сила діє у світі більша, ніж ми самі... та сила, яка, власне, і творить історію...⁸¹ Коли життя видається нам нестерпним і за-

кручує в круговерті, ми сподіваємося на Силу Господню.

Сьогодні, в часи війни, тривоги та зневіри згадаймо про нашу СИЛУ. Нас дуже довго переконували, що ми – недолугі «хохли», які не здатні витворити щось величне. Що можемо бути лише «окраїною» імперії. Що ми – миролюбні «салоїди», які добре співають. І ми, блукаючи десь на манівцях, «приспали» свою силу. Забули, що за понад 300 років поневолення все ж не дали себе знищити. Забули, «якого ми роду-племені». Забули про Колі́вщину, про Холодноярську республіку, про Махна та героїв УПА. Ми забули Заповіт пророка...: «борітеся – поборете!». І стали чекати, що хтось прийде і подарує нам вільну та заможну Україну...

Хто ж нагадає нам про нашу силу? Як нам у нашу силу вбратися? Якось Шварцнеггер сказав, що перемога не дає сили. Силу дає боротьба. Якщо ти борешся і не здаєшся – це і є сила. А ми не здаємося і боремося. На жаль, часто один з одним. То може час припинити поборювати «ближнього», а націлити свою силу проти ворога? Бо наш ворог допомагає нам згадати цю нашу прадавню силу. Допомагає згадати, хто МИ та відчуті нашу СИЛУ. Не дарма ж пропагандист Прилепін зауважив, що ми – «інші і вже відбулися як нація»⁸².

Сила – це те, що допомагає перемогти ворога в битві. Та, головне, сила – це здатність щоденно долати зневіру, відчай та йти до Перемоги. І сьогодні в час сум'яття від політичного «спектаклю» треба пам'ятати, що:

*Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! –
а сила знову розцвіла*⁸³.

Павло Тичина

БЕАТА КУРКУЛЬ «ПРОТРИМАЛИСЯ. СВІТАНОК»

ПРО МУЖНІСТЬ

Розуміння та прийняття політичної ситуації в Україні та у світі загалом потребує великої мужності. Мужності визнавати, що світ стрімко змінюється. І ніхто, окрім Господа, не може впевнено сказати нам, що буде завтра.

Античні вважали, що правитель повинен мати такі чесноти, як мудрість, поміркованість, справедливість та мужність. Аристотель дав визначення мужності як чогось середнього між страхом і нерозсудливістю. І наголошував на тому, що всі мужні люди мають страх. Навіть герої на полі бою. Однак, на відміну від нерозсудливих, вони здатні подолати страх. Здатні розрізняти чого треба боятися, а які страхи необхідно долати. Тому мужність не тотожна сміливості, бо передбачає ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ та РОЗУМІННЯ наслідків своїх дій.

Віхи історії підтвердили слова філософа, що мужність – це усвідомлений вибір, основою якого є ідейні мотиви подолання страху та болю. І не тільки на полі бою, а й у щоденній боротьбі, «коли ти годен правди пильнувати, з якої вже зискують махлярі...»⁸⁴. З часом, на жаль, відбулася девальвація мужності як чесноти. Поняття мужність стали використовувати лише як синонім моральної стійкості та рішучості відстоювати свої переконання.

Що для вас означає мужність? Сила Духу та стійкість у боротьбі? Людяність і вірність у мінливому світі? Здатність зберігати душевний спокій у постійних потрясін-

нях? Сьогодні творці іміджів вміло маніпулюють цією чеснотою. Часто зухвалість, хвацькість, грубість «на грані фолу», прагнення підпорядковувати собі інших людей стали називати мужністю. Хоча в історії є багато свідчень, коли такі лідери в критичних ситуаціях зраджували та втікали з «поля бою», залишаючи напризволяще тих, хто їм повірив...

Випробування нашої мужності завжди приходять тоді, коли ми в меншості. Коли виступаємо проти зла, брехні та безчестя. Коли розуміємо, що не отримаємо винагороди за свою мужність. Тому мужність завжди йде поряд із жертовністю. Як казав Лі Харпер, автор «Вбити пересмішника», мужність – це коли заздалегідь знаєш, що програв, і все-таки берешся за справу і наперекір всьому на світі йдеш до кінця. Перемагаєш дуже зрідка, але іноді все-таки перемагаєш⁸⁵.

Відомо, що політики є «дзеркалом» суспільства. І тут постає питання: чому в ЧАС ПЕРЕХОДУ електрикові Леху Валенсі вистачило мужності покликати економіста Бальцеровича та змінити країну, а інженерові Леоніду Кучмі забракло мужності творити сильну державу? Бо, можливо, перший не боявся повернутися до роботи електриком. І став Нобелівським лауреатом. Гірко, що страхи другого привели Україну на задвірки Європи. Шкода, що мужність – це те, чого не вистачало кожному з президентів України. Може тому, що її бракувало кожному з нас?! А мужність, як мовила мудра Ліна Костенко, не дається напрокат.

Чому нам саме тепер потрібно говорити про мужність? Бо багато українців після виборів перебувають в безнадії. Забувають, що тільки холодна безнадія робить мужнього нездоланим, як влучно нагадав історик Андрій Коваль⁸⁶. І така холодна безнадія допомагала міль-

йонам українців йти в далекі краї, виживати в сталінських таборах чи боротися за незалежність України.

Іноді люди не хочуть чути правду, говорив Ніцше, тому що вони не хочуть, щоб їхні ілюзії було знищено. Думаю, що нам усім дуже потрібна МУЖНІСТЬ. Щоб сказати собі правду про себе. І що в наших негараздах ми винні самі. Як і в наших перемогах та успіхах. Щоб прийняти свою недосконалість, небажання думати і... боротися далі. Щоб зважитися на те, про що мріємо, до чого прагнемо. Щоб надихнутися на гідні вчинки чи ринутися в бій за рідну землю та гідне майбутнє.

Від нового президента України певна частина українців чекає чудес і миттєвих змін. А таке буває тільки в казках, тому чудес точно не буде. Будуть складні випробування до яких, мало хто готовий. І війна, неодмінно, буде продовжуватися. Мудрий Дамблдор з книжки про Гаррі Поттера говорив, що потрібна велика мужність, щоб протистояти ворогам.

Ще більше мужності потрібно, щоб протистояти друзям. Та чи готовий Президент на таку мужність?! І чи готові ми?

Час покаже...

МИХАЙЛО ХОХЛАЧОВ «ЧЕСНІСТЬ БЛЕФУ»

ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Хоча б раз у житті кожний із нас відчував себе обділеним, скривдженим, незаслужено ображеним чи засудженим. Кожний вимагав справедливої кари для кривдника, бо «коли зникає справедливість, не залишається нічого, що могло б надати цінності нашому життю»⁸⁷. Та чи замислювалися ви над тим, що ж таке справедливість?

Справедливість, за людським задумом, має обмежувати та карати зло в усіх його виявах: від шкоди сусіда-дебошира до дій ворога, який зазіхає на нашу свободу. Біблія запропонувала нам «золоте правило» етики, на якому базується суспільна справедливість: «як хочете, щоб із вами чинили люди, так чиніть і ви з ними». Та життя – це «поле битви», де часто панують «право сили» та «ігри без правил».

Багато хто казатиме, що в кожного своя справедливість, бо один мріє звільнитися з «рабства», другий – мати власних «рабів», а третій – зруйнувати вщент систему «рабовласництва». Більшість, ймовірно, говоритиме про відплату за діяння чи злочинну бездіяльність та спиратиметься на старозавітний закон про «око за око, зуб за зуб». Тобто говоритиме про РЕЗУЛЬТАТ. Мало хто згадає, що «справедливість» означає «правильно поводитися», тобто це про ПРАВИЛА. І не тільки про рівність прав кожного перед законом, а й про певне самообмеження своїх домагань на користь чужих прав.

Якщо кинути оком на історію людства, то можемо побачити, як людина наполегливо прагнула віднайти

універсальне розуміння справедливості як головної цінності. Стародавні греки запропонували принцип рівності та розподілу, однак зауважили, що деякі люди – раби за своєю природою і тому придатні лише для рабства. У пізніші часи роздумували над «суспільним договором» задля узгодження суперечливих інтересів людей та справедливого розподілу ресурсів. Бекон наголошував, що лише вроджене почуття справедливості відрізняє нас від звірів і спонукає до об'єднання, а Камю доводив, що справедливості немає, є тільки межі. Наш сучасник Сендел описав справедливість у трьох аспектах: як добробут, як повагу до свободи та як необхідну чесноту⁸⁸.

Колишня влада обіцяла «жити по-новому», а по суті – оголошувала про зміну правил «гри», які мали бути однакові для всіх, і в це повірила значна частина суспільства. Тож нагадування Дізраелі про те, що «справедливість – це істина в дії» відгукнулися їм результатами виборів. Тому не стільки окремі «персоналії» чи політтехнології, скільки зруйновані очікування справедливості стали для них вироком.

Нинішня влада також прийшла на «хвилі» пошуку справедливості, а «квітневі тези» на стадіоні стали «приправленою дрібкою помсти». Однак вони зневажили споконвічне: «яким судом судите, таким і вас судитимуть, і якою мірою міряєте, такою і вам відміряють». Невдовзі «відміряють» і їм...

Споконвічне питання «Чи є справедливість у житті?» та спроби видати «халіфам на годину» черговий «вексель на реалізацію справедливості» маємо змінити на спільне творення нових правил життя без подвійних стандартів і «рівніших за рівних». «Правил гри», чи радше «правил життя», яких дотримуватимуться ВСІ.

Настав час почати...

ГУСТАВ КЛІМТ «ПОЦІЛУНОК»

ПРО ЛЮБОВ

Якщо окинути оком Україну, то побачимо війну на сході країни, «боротьбу» в соціальних мережах, розбрат у суспільстві та очікування неминучого кінця. І саме тому варто поговорити про... Любов. Як казав Григорій Сковорода, усе проминає, але наприкінці всього залишається Любов. Усе проминає, за винятком Бога та Любові⁸⁹.

То що ж для нас Любов? Хтось згадає першу закоханість чи жагу пристрасті. Хтось – безтурботне дитинство, материнські руки та запах пірижків. Хтось – добрих учителів, які допомогли знайти свою дорогу в широкому світі. Знайдуться і «вбиті» душі, які ховатимуться за сарказмом та іронією, бо не пізнали великої сили Любові.

Психологи стверджують, що агресія іншої людини – це прохання Любити. Не поспішайте обурюватися та кидати «камінням». Я кажу не про наших ворогів, які прагнуть нас поневолити, і не про «вовків в овечих шкірах». І я не є прихильником ідеї Ганді й Толстого про непротивлення злу насильством. Тому і пішов на війну зі зброєю захищати Україну.

Я кажу про тих, хто поруч з нами, і з ким нам доведеться жити й надалі, бо інших немає. Саме тому нам так важливо зрозуміти, що українці потрібні тільки українцям.

Ми володіємо родючою землею, вигідним геополітичним положенням і кмітливим народом, який вижив

попри столітні спроби його знищити. Наш народ зберіг мову, ідентичність та культуру, але десь на історичних стежках ми загубили Любов.

Загубили Любов до свого Дому, тому такі неохайні наші міста й околиці. Загубили Любов до Землі, тому вмирають ґрунти та зникають ліси. Загубили Любов до Правди, тому раз у раз стаємо країною втрачених можливостей. Загубили Любов до Себе, тому так часто дозволяємо різним зайдам ошукувати нас усілякими способами. Апостол Павло в Першому Посланні до Коринтян каже, що якщо не матиму любові, то я – ніщо!

Людина велика у своїх задумах, але немічна в їх здійсненні. В цьому і її біда, і її чарівність, писав Ремарк. Тому, мабуть, ми шукаємо інших, щоб творити НОВЕ: родину, спільноту чи державу. Однак ми живемо в парадоксальний час. Інтернет та соціальні мережі надали нам нові можливості до спілкування. Водночас зробили нас більш самотніми. Нам недостатньо любові, щоб знайти порозуміння чи почути іншого. Можливо тому інстаграм такий популярний. Бо дає інструменти створити свій світ, де тебе люблять і ти не самотній.

Йелле Роймер згадує, як колись в одній із своїх різдвяних промов королева Нідерландів Беатрікс сказала, що наше співіснування стає щораз індивідуальнішим. Особиста свобода – це відмежування від тісного зв'язку з громадою. Але без слова «ми» наше існування порожнє. Цю порожнечу не заповнити віртуальними зустрічами; навпаки – відстані якраз збільшуються. Нам треба спробувати знайти дорогу назад до того, що нас пов'язує...⁹⁰

Як же нам знайти ту дорогу до єдності, коли любові так недостатньо? Коли Україна у своїй спрагlostі ЗМІН готова кинути в «обійми» улесливим пройди-світам?...

Знайти ЛЮБОВ, бо вона єдина має силу перемоги!
Нам ще треба навчитися любити ближнього свого, а отже, навчитися любити Україну.

ПРО НАДІЮ

ОЛЕГ ШУПЛЯК «НА ЧУЖИНУ»

Якщо визначити слово, яке найчастіше чую після виборів, то це – «надія». Частина населення має надію, що новий президент реалізує обіцяне. Частина – зловтішно сподівається на можливість підтвердження своїх невтішних передбачень. І всі надіються, що якось воно буде. Бо, як казав бравий вояк Швейк, ніколи так не було, щоб ніяк не було. Завжди так було, що якось та було⁹¹.

Чудове слово «надія», яке ми часто «уживаємо» як «ліки» від смутку та печалі. Словник нам каже, що «надія» – це слабо обґрунтоване очікування результату, дії чи чогось конкретнішого. І ми тішимо себе надією, що якогось дня закінчиться війна, країна стане успішною, політики чесними, люди заможними і все це без наших зусиль.

Мабуть, тому соціологи твердять, що тривога та надія є основними почуттями щодо майбутнього України.

У прадавні часи «надія» не сприймалася як суто позитивна опція. В античності до неї було доволі негативне ставлення – як до ілюзії, примарного добра чи добровільного самообману. Хоч до наших часів і дійшов вислів «*dum spiro, spero*» – «поки дихаю, надіюся».

Це поняття ми сприймаємо здебільшого у тріаді: віри, надії та любові. Віра і Любов є Благодатними Дарами, бо ми не можемо примусити себе вірити чи любити. Лише надія є виявом нашої власної волі.

Віктор Франкл у записах про перебування в Освенцімі писав, що люди, які встановлювали собі певну гра-

ничну лінію надії, як-то думки про можливе звільнення, обов'язково помирали. Тому що в них закінчувався запас сподівань⁹². Бувало, що покладання на надію, змушувало багатьох тривалий час миритися зі злом, кажучи «може воно якось минеться». Зазвичай, не миналося. І як часто з'являлися ті, хто маніпулював нашою надією...

Надія як очікування – це велика розкіш, якої ми не можемо собі дозволити. Вона є своєрідною «спокусою», яка заколисує нашу свідомість. І тоді ми знімаємо бойові «обладунки» й починаємо сподіватися на чергового «месію». Тому слова Державного гімну «Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці» часто сприймаються як заклик до очікувань та зняття своєї відповідальності за майбутнє. Однак «згинуть» – це не про очікування, це про невідворотність. Невідворотність поступу нашої ВОЛІ та ДІЙ.

Та чи треба нам відмовлятися від надії? Ні, звісно. У переддень Великодня згадайте, що Христос помер, щоб дати нам НАДІЮ. Однак надію не очікувальну, а надію дієву. Бо по наших ділах нас судитимуть.

В Еріха Фромма є хороший вислів про надію як «знущання з дійсності»⁹³. Така «надія» підштовхує людину чинити неможливе. Будувати успішну кар'єру, робити неймовірні відкриття чи руйнувати великі імперії. То ж пам'ятаймо, що надія – це не переконання, що щось буде добре. Це, як казав Вацлав Гавел, впевненість, що щось має сенс, незалежно від результату.

І в ці складні для України часи нам варто «познущатися» з нашої важкої дійсності. Сподіваймося на силу нашого духу, на кмітливий розум та добре серце. І кажімо собі: *contra spem spero!*

*Без надії таки сподіваюсь,
Жити хочу! Геть, думи сумні!*⁹⁴
Леся Українка

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ОБІЙМИ З ПТАХОЮ»

ПРО ДОВІРУ

У науковій термінології є поняття «точка біфуркації» – точка вибору між потенційними альтернативами майбутніх шляхів розвитку. Короткий момент, коли система непередбачувано може змінити напрямок руху, після цього повернення до минулого вже неможливе. Хоча цей термін взято з термодинаміки і теорії хаосу, його можна застосовувати й до суспільного буття. Письменники люблять називати це моментом істини, коли треба зупинитися і критично оцінити поточну ситуацію.

Всі разом будемо проходити таку точку біфуркації. Для одних це буде важким вибором суворої необхідності. Для інших – спробою помститися за нереалізовані сподівання та оманливою надією на «світле майбутнє». Для деяких – «веселою пригодою». Однак результат отримуємо спільний для всіх...

Науковці твердять, що в момент соціальної біфуркації вирішальну роль відіграють спонтанні та ціннісні чинники людської поведінки, серед яких особливо важлива довіра.

«Міністерка медицини» якось сказала, що українці, які не довіряють одне одному, вірять у месій, живуть горизонтом планування в декілька місяців, постійно сваряться щодо того «хто?», а не «для чого?» чи «як?», чекають швидких глобальних змін, мріють про краще життя за кордоном – ідеальні українці для Кремля⁹⁵. Хоч авторка – це більш ніж суперечлива персона, але слова слушні. Адже довіра – це і про єдність, коли поруч з ін-

шою людиною безпечно та немає страхів. І про відповідальність, бо ставить запитання: а чи я такий / така, що мені можна довіряти?

І головне – про гідність. Бо людина, яка має гідність та усвідомлює власну цінність, здатна бачити і поважати це в інших. Довіра до себе плекає довіру до інших. І стає фундаментом для майбутнього.

Ми не можемо змушувати чи умовляти людей довіряти нам. Такі дії завжди мають зворотний ефект. То що ж може допомогти нам більше довіряти один одному? Які «острівці безпеки» можуть стати нашою опорою на шляху до довіри? Я не маю відповіді на це запитання...

Ключ до перетворення України є в ній самій, – писав митрополит Андрей Шептицький, – нам важко змінити зовнішні обставини, проте в нашій волі змінити себе⁹⁶.

Ми ще маємо на це трохи часу...

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА (БЕЗ НАЗВИ)

ПРО ЧЕСТЬ

Споглядання українських реалій спонукає до роздумів про честь. Слово, яке рідко вживають можновладці, а ще рідше виявляємо його в діях опозиціонерів. Оприлюднені есемески депутатів, бійки та інші «державницькі справи» залишилися без суспільного осуду і це показало, що громадяни так само здебільшого переймаються «хлібом насущним», а не руйнацією етичних засад. То ж «ні честі, ні мови, ні згоди, самі лише смутки і пні»⁹⁷.

То чи ж варто у цей складний для України час говорити про честь? Про честь як ставлення людини до себе, як свідчення власної гідності та форми внутрішньої цілісності. Про світ честі як основу людського буття і духовності. Іван Світличний називав честь фортецею гідності душі.

Філософи вважали честь джерелом наших етичних вчинків. Сократ говорив про честь як елемент самооцінки та фундамент соціального життя. Аристотель наголошував: «якщо для людини честь є незначущою, то все інше буде нікчемним». У творах різних авторів натрапляємо на вислови про кодекс честі лицарів, самураїв, козаків й аристократів як звід правил поведінки та спосіб життя. Настільки важливий, що за нього билися на дуелі та віддавали життя. Безчесний вчинок слугував причиною вигнання зі спільноти чи втрату високої посади. Честь була основою репутації, що існувала й після смерті людини. Ми зберігаємо пам'ять про гідних людей та про безчестя інших.

Честь – це також здатність бачити цінність людей, вірити в їхню гідність та прагнути до об'єднання. Без цього поняття неможливо збудувати щось вагоме: сім'ю, спільноту чи державу. Фукуяма наголошував, що люди обирають демократію, бо вона захищає їхню честь та гідність. У суспільстві, де честь є основою співіснування, настає усвідомлення важливості закону, за яким, «контактуючи з тваринами та рослинами, необхідно поважати їхню гідність». Це записано в Конституції Швейцарії. Може саме тому вони так добре живуть? І не тільки через надійну банківську систему та географічне положення. Добробут і висока якість життя стали результатом дотримання кодексу етичних норм.

Чи задумувалися ви колись над тим, чому СРСР був країною тотального дефіциту? Зазвичай, говорять про необхідність утримання великої армії, участь у збройних конфліктах і гонитву озброєння. Рідше про неефективне управління та планову економіку. Забуваючи, що людина «у черзі» мала знати «своє місце» та бути покірною. Відчувати себе «гвинтиком» державної машини та радіти «баночці майонезу» під Новий рік. Радянська влада намагалася знищити почуття гідності та виховати слухняного раба. Радянська «будівля» впала, бо «фундамент» був «на піску».

Дефіцит «майонезу» поступився дефіциту честі та гідності. Телевізійні канали і політики демонструють людську ниць та безчестя. Бо «стадом» легко керувати... Та все ж віриться, що народ, з якого вийшли Тарас Шевченко, Василь Стус, Ліна Костенко чи Ігор Гордійчук, має шанс на гідне життя.

Лише усвідомлення себе гідними людьми та шана до інших творитиме інше суспільство. І коли ми згадаємо

про власну честь, то навколо також все змінюватиметься: в особистих стосунках, у публічних дискусіях чи на просторах інтернету. І тоді постане країна з честю та гідністю – непереможна Україна!

БЕАТА КУРКУЛЬ «ПАЛАДІН»

ПРО ГІДНІСТЬ

Гідність – це чи не найважливіша якість нашого життя. Це усвідомлення своєї значущості та цінності. Прагнення відповідати своєму призначенню і Божому провидінню. Який же сенс ми вкладаємо в це слово?

Слово «гідність» вживають у різних смислах та контекстах. Рекламні політичні гасла обіцяють «гідний рівень життя» чи «гідну роботу». Тому потрібно розрізняти гідність як право на щось та гідність як основу, як внутрішній потенціал, що визначає наші прагнення і дії. Очевидно, що більше ми маємо громадянських прав, то більше відчуваємо себе гідними людьми.

У стародавньому Римі гідною вважали лише ту людину, яка була вільною і брала участь у політичному житті країни. Тобто усвідомлювала та втілювала в життя своє право громадянина. Декларація прав людини проголосила, що «всі люди рівні в своїй гідності». Людська гідність стала конституційною цінністю. Помаранчева революція та Революція Гідності відбулися тоді, коли українці побачили загрозу втратити ПРАВО на гідне життя.

Та чи часто ми думаємо про гідність як нашу внутрішню ОПОРУ, наш потенціал до дій? Філософ Кант говорив про свободу як про властивість, завдяки якій люди стають носіями гідності. Наші політичні та соціальні конфлікти в своїй основі мають не тільки суперечку щодо ресурсів чи проблему соціальної нерівності, а й проблему невизнання іншої особи як гідної.

Будь-яке політичне ток-шоу це підтверджує. І тут не треба плутати гідність та гординю. Хтось з мудрих говорив, що гідність – це самоповага, що заснована на рівності, а гординя – це самоповага, що заснована на почутті переваги над іншими. Тому гординя породжує потребу принижувати інших, а почуття гідності – шукати порозуміння.

У нас є День Гідності та Свободи. Та чи є ми носіями гідності? Немає однозначної відповіді, бо до корозії цієї внутрішньої опори доклався весь політичний істеблішмент та п'ята колона нашого ворога. Багато хто захотів поміняти гідність на «гречку» чи «солодку» обіцянку майбутнього «покращення». Але як зберегти гідність людині, яку викинули зі звичного життя? Яка втратила все, що наповнювало її життя: майно, зв'язки та визначене майбутнє. І таких у країні мільйони...

Тут доречно згадати слова Ліни Костенко про те, що «держава – це я, а не те, що вони з нею зробили. І якби кожен усвідомив, що держава – це він, то досі у нас вже була б достойна держава». Бо що як не відсутність гідності як опори дозволяє миритися з мізерними підкупками чи великими хабарами, розбитими дорогами та нікчемними пропозиціями на політичному ринку. Раніше поневолювачі зневажливо називали нас «салоїдами» і «гречкосіями», плекаючи наше почуття меншовартості. А тепер доводять, що ми не варті держави.

То що ж може розбудити нашу «приспану» гідність?!...

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «ЗВІЛЬНЕННЯ»

ПРО ШЛЯХЕТНІСТЬ

Україна зробила вибір свого історичного поступу. Слушність тих чи тих рішень покаже тільки час. Тепер потрібно поговорити про одну із загроз. Ні, мова йде не про можливий зв'язок новообраного Президента України з олігархічними колами, ані про те, чи зможе він якісно виконувати обов'язки Головнокомандувача країни, яка у війні. Мова йде про іншу, нібито незначну та зневажену значною кількістю людей, проте велику загрозу. Загрозу для нашої Душі та нашого майбутнього.

Ця виборча кампанія, на жаль, дала можливість виявитися найгіршим людським якостям: зневазі, захланності, злості та недоброчливості. І багатьом опісля захотілося сказати словами Ліни Костенко: «Єдиний Боже!.. Все обсіли хами. Веди мене шляхетними шляхами. І не віддай цим людям на поталу, – вони вже іншу віру напिताли. Одплач в мені, одплач і одболи, – вони ж моїми друзями були!»⁹⁸.

Чому ж саме тепер важливо поміркувати про шляхетність? Бо в часи сумнівів і зневіри ми потребуємо опори. Шляхетність – це не про благородне походження чи знатний рід. Та й великі статки не є ознакою шляхетності. Хоч серед відомих і заможних українців було багато шляхетних людей. Колись казали, що «справжня шляхетність не має роду», бо аристократизм духу виявляється «козацькою шляхетною кров'ю». Шляхетність – це про благородність душі, повагу до себе та гідність вчинків.

На підмурах Жовтневого перевороту 1917 року було побудовано державу войовничого невігластва та ниці. Сьогодні їхні спадкоємці як фентазійні орки прагнуть знищити навколо всі вияви шляхетності, людської гідності та честі. Тому для нинішніх «орків» так важливо зруйнувати нашу ДУШУ, бо тоді не буде потреби вбивати наше ТІЛО.

Шляхетність – давнє українське слово, яке рідко чуємо з уст політиків чи пересічних громадян. Можливо тому, що чинити шляхетно, благородно – це діяти гідно та по совісті, не принижувати слабких і не давати порожніх обітниць. Це виявляти повагу в Дії. Багатьом людям це складно, незрозуміло та обтяжливо. Простіше сказати словами одного з дописувачів соціальних мереж: «я – маленька людина, яка бореться за своє місце під сонцем. Нехай інші чинять благородно, а ми – люди недурні, ми краще про свій інтерес думатимемо». І тоді їхнім рупором стає відома журналістка з гаслом: «Мова не нагодує!»⁹⁹. І гідність, і честь також не нагодують. Однак наші мудрі прадіди вчили, що шляхетність – це міцний внутрішній стрижень, який дає змогу долати життєві перипетії людської долі.

За словами Омара Хайяма, благородність і підлість, відвага і страх – все з народження закладено в наші тіла. Ми такі, якими Господь нас створив. І в нашій волі виявляти світлу чи темну сторону. А шляхетність стає яскравим «маркером» наших дій. І вона нам вкрай потрібна.

То ж за якими критеріями ми визначаємо шляхетність інших людей? Вважаємо шляхетне життя долею небагатьох чи нагальним завданням для кожного?

Шляхетно чинити – це не викидати сміття на вулиці чи в лісі, навіть тоді, коли ніхто не бачить. Це допомагати тим, хто має потребу, не очікуючи їхньої вдячності.

Це непоказна благочинність, бо Христос у Нагірній проповіді нагадує, що ті, хто творить добро напоказ, вже отримали свою винагороду.

Це готовність відповідати за свої слова, вчинки та рішення. Тверда воля, віра, чистота намірів і мужність діяти й захищати країну, де більшість обрала символом протесту коміка.

Це можливість для колишнього президента згадати слова Лабрюєра про те, що шляхетна душа стоїть вище від образ, несправедливості, розпачу і насмішок¹⁰⁰. І це шляхетно простягнути руку допомоги своєму політичному опоненту.

Настали часи для того, щоб великий шляхетний українець, який здолає страх та розпач і буде «каратись, мучитись, але не каятись» у своєму прагненні до волі та перемоги.

Українець, який пам'ятатиме:

Отак як є. А може бути й гірше,

А може бути зовсім, зовсім зле.

А поки розум од біди не згірк ще, –

Не будь рабом і смійся як Рабле!¹⁰¹

Ліна Костенко

ПРО ЦІНУ СВОБОДИ

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «K12 (БЕЗ НАЗВИ)»

Погляд на події Революції Гідності та нинішні українські реалії схилиють до роздумів про ціну свободи. Здавалося б це непоєднані речі, бо для одних свобода – це головна цінність, для інших – додаток до комфортного життя. Небесна Сотня засвідчила, що СВОБОДА дорожча за людське життя. Для більшості населення обрання нинішньої влади свідчить про низьку ціну свободи. То, яка ж ЦІНА нашої свободи?!

Один із творців американської незалежності Томас Джефферсон наголошував, що ціна свободи – це постійна пильність. Пильність за дотриманням законності, бо «там, де немає законів, немає й свободи»¹⁰². Пильність щодо захисту прав громадян і розуміння того, що для пересічної людини свобода є надважкою ношею, якої вона прагне позбутися. Пильність, щоб «ніхто не зміг змусити нас бути щасливими в його власний спосіб». І цю пильність ми десь загубили. ...

Існує хибна думка про існування необмеженої свободи. Проте все має межі. Наша свобода обмежена особистими упередженнями, страхами, правовими та соціальними нормами. І все має свою ціну. Не завжди у грошовому еквіваленті. Ми пам'ятаємо, що наша свобода оплачена ціною життів багатьох героїв. Рідше згадуємо тих, хто продав свою свободу за певну винагороду.

Сартр якось зауважив, що свобода не є предметом вибору людини. Людина засуджена на цей вибір. Тому

«засуджена на свободу» людина має бути відповідальна за світ та за себе в цьому світі. Політичні конфлікти, війни, стан екології і самознищення людства свідчать про брак такої відповідальності. Та й чи всі є людьми?! Можливо, запитання, що його ставить Юрій Іздрик, найактуальніше сьогодні для України? В дні роковин Голодомору та напередодні «моменту істини» для нинішнього гаранта нашої свободи, спитаймо себе:

*Ти думаєш що ти людина?
Можливо так, а може й ні
Людина – штука поєдинна.
Людина завше в однині
Людина йде окремим курсом.
Пре проти течій вод і мод
Щоб не стекти біоресурсом
ім'я котрому є – народ...¹⁰³*

Ми проходимо довгий шлях розуміння свободи: від бажання робити те, що заманеться, до усвідомлення необхідності чинити так, як належить. Загроза втратити незалежність, туга за нереалізованими прагненнями та очікуваннями схиляє людей до пошуку «сильної руки», яка, зазвичай, позбавляла рештки свобод. Свободи як можливості робити вибір. Можливості сказати, що «король – голий». Можливості думати і творити. Можливості бути вільними людьми. І це – найвища ціна свободи.

У святого Іринея Ліонського є чудовий вислів: у головному – єдність, у спірному – свобода, у всьому – любов¹⁰⁴. Коли українців єднатиме прагнення творити незалежну Україну, коли ми матимемо свободу думки в суперечках щодо шляхів процвітання країни та всі наші дії будуть наповнені любов'ю до Вітчизни, тоді...

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі¹⁰⁵.*
Тарас Шевченко

ПРО ПАТРІОТИЗМ

МИХАЙЛО ДЯЧЕНКО «БРАТИ»

Виборча кампанія – це завжди час, коли політики намагаються довести свою любові до власної країни і багато говорять про патріотизм. Взагалі це прекрасне слово, мабуть, найбільше страждає під час жорстоких битв за омріяне крісло в президентському кабінеті чи парламентській залі. Англійський поет Семюель Джонсон писав, що патріотизм – це останній прихисток негідника¹⁰⁶. Цей вислів часто неправильно трактують, підкреслюючи, що це почуття гідне лише негідника. Однак авторське тлумачення містило інший сенс – не все пропало навіть для найгіршого негідника, якщо в його серці є почуття патріотизму. Тому що любов до своєї країни спонукатиме його зробити гідну справу чи героїчний вчинок на війні. Тобто патріотизм – це останній шанс знайти в собі добро та залишитися Людиною.

Виборча кампанія 2019 року – останній шанс для багатьох політиків зберегти честь та гідність. Бо для еліти честь завжди важливіша за слова, тому вона й еліта. На жаль, поки ми бачимо лише політичний фарс. А фарс, перетворений на дійсність, як казав Збігнев Бжезинський, стає трагедією. І майбутньою трагедією цих людей, і можливою трагедією України. Поки більшість з претендентів «граються» в політичні ігри, не усвідомлюючи ціни такого «спектаклю». У світі є безліч країн, багатих і привабливих, проте ми народилися в одній. У тій, що, як мати, дарувала нам своє тепло і захист, вчила своєї мови і традицій, плекала наш дух свободи та праг-

нення до кращого. І нікому ми у світі не потрібні, окрім неї.

Гарне свято вишиванки щороку тішить наше око і часто сприймається як чудовий вияв патріотизму українців. Адже так приємно одягнути вишиванку і побачити навколо себе тобі подібних. Та чи є це виявом справжнього патріотизму? Чи такого патріотизму чекає від нас Україна? Україна, яка щосили намагається вберегтися у вирі геополітичних змін і шаленої боротьби за ресурси. І хоча саме слово патріотизм означає ПОЧУТТЯ любові до Вітчизни, думаю, що суть цього слова має трактуватися як спільна ДІЯ. І не так багато часу залишилося нам, щоб виявити свій патріотизм у дії. Не по «приколу» віддати голос за клоуна чи популіста. Не піти у свою внутрішню «опозицію», зігнорувати свій обов'язок сумнівним аргументом: «всі вони там однакові». Зрозуміти, що бути патріотом – це не тільки знати перший рядок Державного гімну України чи святкувати черговий успіх українських спортсменів.

Патріотизм – це ДІЯ та СПІЛЬНА СПРАВА. Це сплачені податки, належно виконана робота, справедливі суди, ефективні правоохоронці та мужні військові. І головне – відповідальні громадяни. Громадяни, які розуміють, що виборчий бюлетень – це one way ticket – «квиток» в один бік визначеного майбутнього. Розуміють, якщо не МИ, то ХТО?

Настав час патріотизму конкретних дій, то ж:

*Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми Ділами!^{107 108}
Тарас Шевченко*

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «ДЕРЕВО ЧАСУ»

На просторах інтернету шириться думка про те, що нинішня пандемія, яка так злякала людство, «струсоннула» країни та розігнала людей по домівках, – спосіб уникнення великої війни, можливо, навіть Третьої світової. Споживацтво, захланність, популізм і непомірна гординя «засліпили» очі людям, які неслися у прірву війни «всіх проти всіх». Провидіння дало нам можливість поміркувати над своїм життям і перспективами людства. Показало, що ми мало знаємо не тільки про світобудову, а навіть про принципи роботи нашої імунної системи.

Одним з очевидних наслідків пандемії стало зменшення шкідливих викидів та очищення повітря. Кумедний жарт про повернення дельфінів у канали Венеції лиш підтвердив той факт, що в умовах тимчасового ув'язнення людей природа зітхнула з полегшенням і спробувала трішки відвоювати собі життєвого простору. Однак за егоїстичними наріканнями про втрату звичного способу життя більшість людей не помітила, як швидко стала відроджуватися планета. Та все ж карантин явив нам нові картини нашої дійсності, показав слухність слів Чехова про те, що життя, по суті, проста штука і людині треба докласти багато зусиль, щоб її зіпсувати.

Людське життя наповнене тривогами і стражданнями, випробуваннями та втратами, а світ видається жорстоким і несправедливим. Перегляд новин додає драматизму в наше світосприйняття. І це множить «холерний сум», зневіру та розпач.

Воскресіння Христа дарує нам розуміння, що будь-яке зло – невсевладне та обмежене. Христос воскрес із мертвих і цим переміг зло. Воскресіння у своїй першоснові – це ВІДРОДЖЕННЯ та оновлення світу. Це зцілення від гріха, страху і безнадії.

Філософи називали Воскресіння – універсальною силою, що дає змогу людині знайти СПРАВЖНІСТЬ. Наголошували, що людство тривалий час жило в «рамках горизонту смерті, бо саме смерть є вирішальним кінцем усього»¹⁰⁹. Християнство, «не відкидаючи горизонту смерті як такого, бо це – реальний факт нашого буття, відкрило для нас горизонти воскресіння». Що ж має стати для нас горизонтом нашого ВОСКРЕСІННЯ та ВІДРОДЖЕННЯ?

Після Воскресіння Христа світ вже не міг бути тим самим. Світ перемінився. Нещодавно в інтернеті було написано про порожній собор Святого Стефана у Відні та проповідь кардинала Шенборна, який говорив про християнську ідею – про ідею прощення, служіння та співчуття, яка дозволила відродити Європу після Другої світової війни¹¹⁰. Тому нам вкрай потрібно зрозуміти наші «горизонти творення». Яким же буде наше відродження? На якому фундаменті будуватиметься оновлена Україна?

Воскресіння дає нам НАДІЮ. Надію на те, що нинішня «чума» у всіх її виявах закінчиться та відбудеться наше Відродження! Папа Франциск нещодавно сказав, що ми «здобуємо фундаментальне право, якого в нас не відберуть: право на надію. Це нова і жива надія, що походить від Бога. Це не простий оптимізм, не поплескування по плечу чи принагідне підбадьорення, не принагідна усмішка. Це дар з небес, якого ми не могли роздобути самі. Все буде добре...»¹¹¹

Христос Воскрес! Воскресне Україна!

ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

БЕАТА КУРКУЛЬ «ВСЕ БУДЕ ДОБРЕ»

Багато говоримо про незалежність України. Хтось із почуттям меншовартості її заперечує. Інші толерують лише національними одежами та вітальними листівками. А є ті, що мовчки її творять.

Поширене твердження, що незалежність дісталася українцям задарма. Тому ми не цінуємо цього дару, а дехто навіть ностальгує за рабськими часами. Цим ми відкидаємо боротьбу всіх тих, хто поклав своє життя за волю та незалежність України. Тих, хто в криївках, розуміючи власну приреченість, боровся до останнього подиху. Тих, хто ставав дисидентом, усвідомлюючи силу тоталітарної системи. Тих, хто поклав своє життя у війні за нашу Незалежність. Філософ Мамардашвілі писав, що незалежність нам потрібна для того, щоб себе побачити¹¹². Раб чи слуга не може себе бачити, оскільки є власністю або інструментом волі повелителя. Можливо тому так багато з нас відмовляється від незалежності. Бо несила глянути на себе...

Яке ж воно – обличчя нашої Незалежності? Усміхнене лице школяра у вишиванці? Заробітчанина на пропускному пункті кордону? Воїна під Іловайськом? Чи може новообраного президента?.. Вдивляючись в Україну, кожний побачить лише своє обличчя нашої Незалежності...

Незалежність країни – це не тільки усвідомлена потреба її громадян самостійно ухвалювати рішення. Це «цеглинки» діянь і вчинків кожного з нас, з яких будуватиметься наш спільний Дім. Пам'ятаймо про це!

Це свято має гіркий присмак і багато з нас сповнені суму. Та й причин багато... Один розумний чоловік сказав: «Не бійтеся та вірте у світло, яке проб'ється і знайде вихід з будь-якої чорноти, будь-якого мороку та страждань, в яких, здавалося б, вже немає жодного шансу на спасіння». Але шанс є. Завжди! Тому в певні «дні смутку та печалі» варто згадати слова Ноама Чомського про те, що оптимізм – це стратегія. Якщо ви не вірите, що краще майбутнє можливе, ви ніколи не зробите кроку до того, щоб майбутнє було кращим. Якщо ви вважаєте, що немає надії, її не буде. Бо вибір завжди за нами!¹¹³

Та роблячи свій ВИБІР, обираймо стратегію віри в ПЕРЕМОГУ! Згадаймо, що попри жорстокості імперій, голодомори та репресії, зради нових юд і злочини байдужих, умиваючись кров'ю, Україна знову поставала! І тому з вірою в серці, надією та дією, скажімо:

З Днем народження, моя Україно! Знай, що...

Все буде добре. Колись. Авжеж.

Стихне остання з усіх пожеж

і ти, в мережеві із мереж,

віднайдеши правду, і волю теж.

Все буде добре. Колись. Повір.

Серця отямляться від зневір.

І серед тихих величних гір

зірвуться птахи в могутній вир¹¹⁴.

Анастасія Дмитрук

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «СВІТЛО ЖИТТЯ»

ПРО БУТТЯ

Наприкінці року звично підбивають підсумки, будують плани на майбутнє. Хтось з мудрих сказав, що кожний прожитий день – це життя в мініатюрі: прокидаємося як народжуємося, проживаємо життєдень та засинаємо, ніби помираємо. Щоденний поспіх не дає нам замислитися над важливими речами, над тим, скільки «коштує» година, день, рік нашого життя. Мабуть, тому, пригальмовуючи нашу життєву «гонку по вертикалі», озираємося на пройдене та роздумуємо над прийдешнім роком. Тобто думаємо над тим, що для нас значить «бути». Бо роздуми про наше існування та нашу реальність і є роздумами про буття.

То що ж маємо в підсумку року? Пусті слова провладних й опозиційних політиків, «театр абсурду» українських судів, «зникнення» «великих патріотів» та іже з ними, «засмічену» мову як «брудний одяг» думок і «викриття» «правдолюбців» з порожніми акаунтами, що «марнують, змінюють реальність. За ними добрі всі діла втрачають актуальність»¹¹⁵.

Все оце вимагає відповіді на запитання: «Для чого приходимо у цей світ?», «Заради чого живемо?», «Що має бути дороговказом?» та «Якими правилами керуватися, щоб не стати лише «гноєм»?

Спрощений підхід, за яким достатньо «побудувати дім, посадити дерево та народити сина», не спрацьовує в нинішніх реаліях світу «не нашого лиця»... Філософ К'еркегор, роздумуючи над буттям людини, казав, що

Господь дав кожному з нас «наказ на виступ». І наша мета тут, на землі, – виявити ці накази та виконати їх. І зробивши правильний вибір, людина знаходить себе, стає вільною і їй відкривається абсолютна відмінність добра та зла. Тому усвідомлення та мислення стали зброєю у війні. Війні за наші душі та землю. А всі «халіфи на годину», неодмінно, зникнуть. Бо так воно в Господа ведеться – дорога нищих у землю западеться, як нагадує Ліна Костенко.

Кажуть, що була ще одна Господня заповідь, яку обачливо приховали священнослужителі. Заповідь «Не бійся!». Не боятися роздумувати і творити. Не боятися осуду натовпу. Не боятися мріяти, бо поки ми живі, ніщо не пізно. Не боятися бути вільними та боротися за свою землю. Не боятися криз, бо вони «розчищають» місце для нових починань. Врешті-решт, почати не боятися і не боятися починати! Аристотель говорив про буття як про можливість. Можливо, тому маленька Ісландія відстояла свої інтереси у «тріскових війнах» з Великою Британією. Мужня Фінляндія чинила відчайдушний опір армії Радянського Союзу. Чи історії наших паролімпійців, які далі вражають світ. І ще сила-силенна прикладів мужності, гідності та відваги, які змінювали буття людей.

Економіст Лоуренс, що вивів «Індекс хмарочосів», помітив певну кореляцію між будівництвом найвищих будівель та економічними кризами. Під час Великої депресії був відкритий 102-поверховий Емпайр-Стейт-Білдінг, що на той час став найвищою будівлею у світі. У 2010 році під час світової кризи було побудовано 829-метрову вежу Бурж Халіфа у Дубаї. Низку височенних будівель було зведено напередодні падіння фондового ринку в Китаї¹¹⁶. І хоч гіпотеза дослідника має багато лақун, вона

все-таки показує, що з часів Вавилонської вежі людство прагне «через терни до зірок» піднятися до висот.

Доки будуть ті, хто «запалює зірки», ми маємо шанс все змінити. Тому коли критикуємо, треба пропонувати, а пропонуючи – діяти. І роздумуючи над нашим буттям, попри всі негаразди, розчарування та омани, боротися і творити:

*Бо Україна дихатиме доти,
Допоки ми за неї стоїмо.*

Тарас Петриненко

ПРО ШЛЯХ

ПІТЕР БРЕЙГЕЛЬ «СЛІПІ»

Ейфорія, яку демонструє достатня частина суспільства після виборів, схиляє до роздумів про шлях, який обрали українці. «Шлях» веселих і випадкових, по якому «вчитель історії» на велосипеді добирається до президентства в країні – це не українська мрія. Для більшості це «казка» про те, що можна, отримати високий рівень життя з низькою якістю праці, високі зарплати з низькими податками, відсутність корупції з можливістю безкарно порушувати закони. Суперечливість таких прагнень призвела до того, що ми далі тупцюємо на місці, коли світ стрімко йде вперед. Соціологічні опитування за всі роки незалежності України показали одну невтішну ситуацію, а саме: переконаність громадян у тому, що Україна весь час «рухається в неправильному напрямку». І цю «неправильність» українці завжди пов'язували тільки з політиками. Знімаючи власну відповідальність за свої діяння та сподіваючись, що «у всякого своя доля. І свій шлях широкий». Та платою стало тривале «ходіння глухими кривими обхідними стежками». Однак волею Провидіння втілилися слова Джоша Біллінгса про те, що найкращий спосіб довести дурному, що він не має рації – надати йому свободу дій. «Свобода дій» українців закономірно привела до влади «зеленського». То який же ми шлях обрали?

Пітер Брейгель в часи іспанського поневолення написав картину-символ «Сліпі», де зобразив людей незрячих, які впевнено крокують в яму за своїм незрячим

поводирем. І, можливо, той хотів кращого, та не мав права бути поводитирем. Бо ж відома істина, що «благими намірами дорога до пекла вистелена». Картина Брейгеля ґрунтувалася на відомій притчі в Євангелії від Матея: «залишіть ви їх: це сліпі проводарі сліпих!. Коли ж сліпий веде сліпого, обидва впадуть у яму». І тут мова йде не про тих, хто без зору, а про тих, хто сліпо вірить, та йде за облудливими поводитирями. Тих, хто засліплений пожадливістю, брехливістю, оманливістю обіцянок і лицемірством.

Україна вже зробила свій «крок» до «ями» і під захоплені вигуки «сліпців» неодмінно зробить наступні до безвладдя та хаосу. Чому ж ми обрали саме цей шлях? Може, щоб справдилися слова Василя Стуса «терпи, терпи – терпець тебе шліфує, сталить твій дух – тож і терпи, терпи»¹¹⁷? Чи може, тому що «той шлях нас обрав» і «до нього змалку ти заповідався, до нього сам Господь тебе прирік»? А ми «приречені» блукати «околицями світу». І як не зійти на манівці в цьому морі облуди?

Нам ще треба пройти свою «дорогу сліз». Як довгий шлях євреїв у Землю Обітовану. Як шлях покаяння німців за злодіяння в роки Другої світової війни. Нам ще доведеться пройти свій шлях покаяння та прощення. За те, що «зблукали» і забули «якого ми роду-племені». За «ідолів», яких так легко створюємо. За нашу «втечу від свободи». Шлях очищення від рабської філософії життя «маленького українця», який чекає «визволителя», що «дбатиме про таких людей як я».

Та як нам знайти межу між любов'ю до України, тривогою за її майбутнє та біблійною порадою залишити «сліпців» на їхньому шляху? Де знайти мужність далі йти шляхом боротьби, коли незалежність не є цінністю для більшості?.. Треба згадати слова Лесі Українки, що

«не сама я на шляху тяжкому, я не сама мандрую в світ широкий. Самій не довго збитися з путі, та трудно з неї збитись у гурті». Шукати однодумців та вірити, що поки на цьому «тернистому шляху до свободи» є ті, хто готовий боротися, ми переможемо.

І сьогодні, в час панування «незрячих», є добра можливість віднайти зрячих. Тих, з ким нам по дорозі. Наша боротьба за майбутнє України триває.

ПРО ДУХ

ТОМАШ АЛЕН КОПЕРА «ОАЗИС»

Святкування Дня Незалежності України спонукало до роздумів про Дух. «Марш захисників України» показав, що найвигадливіші технології та маніпулювання не здатні «приспати» та знищити Дух народу.

«Тиха сила малої краплини» – кожного з тисяч, хто пройшов по Хрещатику – заспокоїла всіх, кого бентежила майбутня доля України, стривожила «царя» у Кремлі та «технологів» на Банковій...

Ми живемо у світі, де всі важливі поняття політтехнологи пориваються «прорахувати». Владу та вплив – тьмущою грошей, технологій і медійних активів. Турботу та любов – купую матеріальних дарунків. Щастя та успіх – кількістю вдалих світлин і прихильників у фейсбуці та в інстаграмі. Одне, що точно не підлягає облікові, – це Дух. Це те, що нагадує нам, що не «хлібом єдиним живе людина». Дух наповнює людину певними якостями, бо є частинкою Божественного – Ідеєю, яка веде нас по життю. А віра і розум, як два крила людського Духу, як казав Папа Іван Павло II, підносять нас до Істини.

«Дух, що тіло рве до бою» лякав всіх наших поневолювачів. І хоч вони глузливо називали нас «салоїдами» чи «хохлами», пам'ять про цей прадавній Дух примушувала їх лементувати від будь-якого вияву нашого українства. Під час жовтневого перевороту Троцький якийсь зауважив, що в українцеві прокинувся забутий за сотні років вільний дух запорізького козацтва і гайдамаків. Це страшний дух, який кипить, бурлить, як Дніпро на

порогах, і примушує українців творити чудеса хоробрості. Це той самий дух свободи, який давав їм нелюдську силу протягом сотні років воювати проти своїх гнобителів... Цей Дух намагалися вбити голодоморами, репресіями чи підкупами. Та він щоразу відроджувався!

Філософ Бердяєв писав про прихід нової епохи Духу, коли людина цілковито зміниться та позбудеться брехні й несправедливості. Ця епоха ще не настала, але ДУХ живе в кожному з нас... Коли почалася російсько-українська війна, солдата Ігоря Юрченка з Житомирщини було мобілізовано. Тоді його батько сказав, що Україну мають захищати всі три сини. І два молодші брати пішли на фронт добровольцями. Мій побратим Ігор Юрченко загинув 17 листопада 2014 року поблизу Новоорлівки. Йому було лише 35 років. На його похороні батько сказав, що така ціна нашої Незалежності...

Згадаймо про це, коли примусом чи оманами нас знову намагатимуться загнати в ярмо.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ВЕЛИКИЙ МЛИН»

ПРО МОЖЛИВОСТІ

Ймовірно, всі коли-небудь задумувалися над питанням: а які ми маємо можливості в цьому мінливому світі? Щоб всупереч обставинам долати перешкоди та виклики долі. Щоб реалізовувати власні мрії і прагнення, якими б божевільними вони не здавалися. Щоб творити, любити і відчувати себе щасливим. Адже розуміння своїх можливостей визначає наш вибір та перспективи. Тому одні живуть, а інші – виживають.

Західне суспільство, стандарти якого так часто беремо за основу, розвивалося за принципом: «Ми – господарі власної долі, тому невдач не існує, є лише ціна досвіду». Світ демократії став на захист ідеї вільного вибору та простору можливостей людини. Тому вислів Черчілля: «песиміст бачить труднощі при кожній нагоді, оптиміст у кожній труднощі бачить можливості»¹¹⁸ був девізом багатьох відомих людей, компаній та держав. Нещодавній успішний запуск космічного корабля Ілона Маска – яскраве свідчення слушності цієї думки.

Тоталітарні системи завжди будували на обмеженнях, на відмові у праві на вибір, на переконанні «маленької простої людини» в неспроможності діяти за власним розсудом, перетворюючись на «гвинтик» у державному «левіафані».

Українці сприймають світ поміж двох світоглядних позицій, за якими «коли не пиріг, то й не пирожися» та все ж «не святі горшки ліплять». Такі вагання, а чи очікування «месії», що вкаже правильний шлях, наші воро-

ги сприймали за слабкість. Оця «огидна річ», як сказала Ліна Костенко, – наша терплячість, наша звичка відмовляти собі у всьому. Так все може відмовитися він нас..»¹¹⁹ часто нам шкодила. Та безліч успішних історій свідчать, що ми все ж вміємо знаходити можливості у найскладніших ситуаціях та дивувати світ новими досягненнями.

Хтось з мудрих сказав, що можливість є прийдешністю у сьогодні. Привідчиненим «вікном» у майбутнє. І це бачення майбутнього відрізняє лідерство від політиканства.

Нинішня влада й опозиція говорять, що ми маємо вижити. Звідусіль чуємо про те, що від нас нічого не залежить, що Україна – слабка країна, яка має «здатися» на милість чи-то східному, чи-то західному «правителю» і що за нас «давно все вирішили». І тим знову прирікають нас на виживання. Та у виживанні людина шукає єдину можливість – зберегти життя. У прагненні жити з'являються нові цінності. Українці, що «як миші» розбіглися по світу, хотіли не виживати, а жити і жити гідно. В США, Канаді чи Аргентині вони підтвердили слухність думки Толкієна, що і найслабший із смертних може змінити хід майбутнього.

Розуміння своїх можливостей є однією з ознак дорослості, бо «остання велика битва – завжди наступна». Не дарма ж давні філософи казали, що «хотіти – значить могли». Тоді невідомість вже не лякає непередбачуваністю і потенційними загрозами, бо настає усвідомлення, що вона приховує нові можливості. Ба більше, складні часи дають гарні можливості змінити себе, країну чи творити світ.

Українці добре навчилися виживати. Тепер нам потрібно навчитися ЖИТИ. Бо у виживанні та в житті різні цінності й перспективи. Усвідомлення того, що ми

завжди маємо можливості змінити буття може стати нашою новою дійсністю, що спонукатиме нас до вибору. Вибору жити, щоб бачити безліч можливостей стати вільними, заможними та щасливими.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ»

ПРО ВОЛЬНОСТІ

Одним з великих дарів Всевишнього є свобода вибору. Важкий дар, від якого часто радо відмовлялися. Не усвідомлюючи того, що лише вільна Людина може бачити задум Творця та красу Його творинь. Тому «рабів до раю не пускають». Лише вільна Людина сама може творити прекрасне. «Велика хартія вольностей» та наша «Руська Правда» заклали основи прав і свобод Людини у вільному світі.

Воля живе в нашій крові. Це те, що допомогло нам зберегти нашу мову, культуру та Душу. Воля – невичерпне джерело енергії, з якого наповнювали сили бунтарі й революціонери, мислителі й винахідники, художники та поети. Наша українська історія, яку не можна читати «без брому», «зіткана» з життєвих «ниток» сильних духом людей – тих, хто віддав своє життя за наші ВОЛЬНОСТІ. Тих, хто безнадійно сподівався «домовитися» і, тих, хто усвідомлюючи свою приреченість, боровся до кінця, щоб прийдешні покоління мали вибір. Тих, чий «дух, що тіло рве до бою. Рве за поступ, щастя й волю» і тих, «у кого думка повстала».

У часи лихоліть та душевної скорботи ми завжди мали провідників, які вели нас дорогою свободи і крипили наш дух. Словами Мазепи: «а за волю хоч умріте і вольності бороніте». Голосом Пророка вольності:

*Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,*

*Убогих, нищих ...возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово...*

Тарас Шевченко

Будили народ гімном вільного духу Михайла Сороки у Кенгірському повстанні, закликом до мужності Василя Стуса: «як добре те, що смерті не боюсь я» та генієм Івана Марчука, який нагадав нам про «генотип вольності».

Наші поневолювачі та їхні посіпаки ніколи не могли збагнути «вічного двигуна» нашого народу, бо «нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати...»¹²⁰. Не могли знайти відповіді на запитання: де ми черпаємо сили відродитися після чергових «жнив смерті»? Чому терор і підкуп не перетворили цей народ на цілковиту зграю манкуртів? Чому попри всі спроби вирвати «коріння» мови, вона знову «проростала» в наших устах та душах? Чому в хитросплетінні підступних планів вороги не могли «прорахувати» тих, хто першим пішов добровольцем на фронт, став волонтером чи плів маскувальні сітки для воїнів?!

Бо нас створено ВІЛЬНИМИ. Вольності нам потрібні передусім, а вже потім все інше: і «садок вишневий коло хати», і «грядки бурячків». Тому в нас були Холодноярська республіка, УПА, Кенгірське і Норильське повстання, Небесна Сотня та Революція Гідності.

«Той, що створив нас, – зауважила Ліна Костенко, – був дуже розумний: ввімкнув нам тільки ближнє світло свідомості». Тому ми бачимо лише перешкоди і проблеми нашого буття. І не усвідомлюємо, які ми – СИЛЬНІ та ВІЛЬНІ.

Ми йдемо своїм Чумацьким Шляхом, плутаючись у веретені помилкових виборів, та все ж «через терни до

зірок». Тому «нащадки прадідів поганих», ані «червоні», ані «зелені» чи-то інші «кольори» не спинять нашого поступу до свободи.

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ГНІЗДЕЧКО»

ПРО ЗАМОЖНІСТЬ

Історія людства якоюсь мірою була історією прагнення людини збагатитися. Для одних – способом створити свій маленький «рай». Для інших – втекти від «пекла». Можливо, тому завжди такими привабливими були оповіді про приховані скарби, неочікувані збагачення чи неймовірні історії успіху. У Біблії наголошено, що багатство не є злом чи добром, і гроші у суті своїй – нейтральні.

Джерелом лиха може стати лише людина, що починає служити «золотому тельцю». Великі статки не сприймалися за гріх, а радше накладали більшу відповідальність за вчинки та їхні наслідки. Тому наголошувалося: «кажу вам, що легше верблюдові пройти через вушко голки, – ніж багатому увійти в Царство Боже» (Мт. 19. 24). Багатство лише змінювало спосіб життя і завше показувало істинну сутність людини.

У творах українських класиків часто натрапляємо на висміювання зажерливості та бездуховності «калиток», що засліплені лише прагненням збагатитися. Українці переважно воліли не стільки великого багатства, скільки заможності, щоб «жити – не тужити». І більше хотіли набутися з рідними, аніж мати постійні клопоти з багатством.

Прагнули заможності як можливості МАТИ. Свій «садок вишневий коло хати». Свою «сім'ю вольну, нову». Мати власну гідність і безпеку.

Заможність як життя в достатку давало змогу українцеві зберігати глибинну цінність – відчуття СВОБОДИ.

Добробут був «добром у бутті», а не постійною гонитвою за багатством. Тому побутував звичай побратимства як економічної взаємодопомоги, який в сучасних реаліях виявився у волонтерстві.

Вже не одне десятиріччя точаться дискусії про те, якою має бути національна ідея українців. Забуваючи, що ще століття тому наші пращури визначили для себе критерії оцінювання, бо «видно пана по халявах» та напрямку руху спільноти, «щоб думками ви міцніли, Багатіли, не бідніли, Щоб веселий був ваш дім».

Заможна людина завжди дивиться у майбутнє, бо її сьогодення зрозуміле й захищене. Її важко обдурити простими обіцянками примарного «щастя» та політичними прокламаціями. Саме тому Сталін так несамовито морив голодом людей, бо заможний українець був чи не єдиною перешкодою до творення радянської колоніальної системи.

Тому такою великою була частка українських «куркулів» у сибірських таборах. Відібравши матеріальні ресурси, наші поневолювачі все ж не змогли відібрати у нас внутрішнього прагнення:

*О земле втрачена, явися
Бодай у зболеному сні,
І лазурово простелися,
І душу порятуй мені.¹²¹*

Василь Стус

«Правнуки погані» вмерлої радянської імперії теж усвідомлювали загрози, що несла заможна людина. То ж всі роки незалежності вони руйнували «паростки» заможного суспільства. Бо бідну людину легко обдурити, малюючи їй «повітряні замки». Цінності виживання та

«економіка страждань» дозволяли купці олігархів збагачуватися і панувати, змінюючи час до часу політичних «акторів».

Тож заради прийдешніх поколінь ми маємо згадати про наші вольності й «розірвати» це «коло бідності», створивши економіку добробуту.

Сучасні мислителі твердять, що на зміну суспільству споживання неодмінно прийде суспільство заможності, де буде панувати свідоме та відповідальне використання ресурсів. Ми маємо все для його творення.

То ж подивуймо світ знову!

ОЛЕГ ШУПЛЯК «МОЛОКО»

ПРО ЩАСТЯ

Події у світі та в Україні будять тривогу, передчуття нових викликів і змін. У такі часи здебільшого говорять про мужність, стійкість чи майбутні втрати. Проте нам треба згадати про щастя. Бо саме воно дає змогу усвідомлювати наш зв'язок з іншими людьми і землею, на якій живемо. Відчувати підтримку та мати силу досягати мети. Не дарма ж Сковорода нагадував, що «щасливий, хто з'єднав свою приватну справу з загальною. Се є істинне життя»¹²².

Щастя, як і любов, має багато трактувань. В античні часи щастя пов'язували з поміркованістю, яка допомагала людям уникати душевного сум'яття. Нагадуючи, що воно завжди в нашій душі, тому маємо чинити добро – бути доброчинними. Філософи твердили, що щастя є мірою добра в житті людини, бо піклуючись про щастя інших, досягаємо своє. З плином віків щастя почали шукати у славі, матеріальному накопиченні та безмежному споживанні. І ця безкінечна гонитва за щастямперетворювала життя людини на постійне очікування «відкладеного задоволення». Лише згодом наставалорозуміння, що «якби я знала, що то щастя, я б зупинила оту мить»¹²³.

Нинішнє «суспільство спектаклю» вимагає демонстрації «картини успіху» як неодмінного атрибуту життєвої реалізованості. І багато тих, хто вмilo, за усмішкою, добре навчився ховати проблеми і страхи, щоб інші заздрили їхньому «щастю». То ж як слушно радив Джош

Біллінґс, «не приймайте задоволення за щастя. Це – як різні породи собак».

Психологи переконують, що наш спосіб мислення та дії визначається «точкою щастя», яка може бути в минулому, майбутньому чи теперішньому часі. У більшості все в майбутньому і хоч це мотивує рухатися вперед, однак, щастя залишається недосяжно далекою «фата морганою». Ті, у кого все в минулому, здебільшого живіють сумними згадками про втрачений «рай», як-то прихильники СРСР. І не живуть, а доживають. Лише ті, хто живе нинішнім днем, може мати радість життя в собі. Та чи достатньо нам віднайдені радості для повноти щасливого життя?

Чи може хтось з упевненістю сказати, що таке щастя? Коли ви востаннє відчували себе щасливими? Ми довго можемо оповідати яким є нещастя, аніж дати чітке визначення щастю. Одна авторка написала, що «ми щасливі. Бо встигаємо помріяти перед тим, як в черговий раз упасти обличчям у багнюку. З якої, чомусь, не надто поспішаємо вилазити».

Тривалий час українці дивилися на власне життя та життя народу через призму страждання. На тлі вікового поневолення і трагічних поразок творився образ добро-го, але нещасливого народу. Народу, що ніяк не може дочекатися свого «месії», який виведе з полону рабства. Багато славетних переможних історичних моментів було витіснено з колективної пам'яті тужливими наріканнями та забуто, що «тільки в боротьбі життя і щастя».

То чи справді людина створена для щастя, «як птах до польоту»? Так. Нещаслива людина не може бути творцем, бо її душа в «кайданах». Нещаслива нація прагне тільки вижити, вона не відчуває «запаху щастя», то ж

для неї завжди «все пропало». І тоді «шукаємо щастя по країнах, століттях, а воно скрізь і завжди з нами; як риба у воді, так і ми в ньому, і воно біля нас, воно шукає нас. Нема його ніде від того, що воно скрізь. Воно схоже до сонячного саява — відхили лише вхід у душу свою»¹²⁴.

Чому ж люди по-різному розуміють щастя? Бо щастя– це вибір. Радості отримання чогось чи здатності стати силою добра для інших, бо «у всякого своя доля... І свій шлях широкий...».

Любомир Гузар якось сказав, що «бути щасливим – означає бути добрим»¹²⁵. Тому щастя як розуміння власних прагнень і рух до мети неодмінно має містити «кодекс честі» та силу братерства. Українець народжений, щоб стати щасливим.

І коли ми з вдячністю прийматимемо буття та будемо «крізь сльози сміятись, Серед лиха співати пісні. Без надії таки сподіватись», ми неодмінно станемо нацією щасливих людей.

ПРО МАЙБУТНЄ

ОЛЕГ ШУПЛЯК «КЛЮЧІ ВІД НЕБА»

Світ стрімко змінюється. Настільки стрімко, що те, чого ми тільки очікуємо, швидко стає вчорашнім. Все, що здавалося далеким майбуттям, «вихором» вривається в сьогодення. Та це не позбавляє нас бажання зазирнути через «шпарини» в прийдешнє. Побачити те омріяне майбутнє, яке розвіє всі страхи й тривоги. І вселить у серці надію та спокій.

Людство давно розподілилося умовно на два табори: тих, хто впевнений, що майбутнє не визначене і прагне бути його творцями, і тих, хто очікує майбутнього як даності, яку неможливо змінити. Я вірю, що ми можемо творити нашу майбутність, бо нам даровано свободу вибору. Тому прийдешнє – це завжди результат рішень: чи-то дій, чи-то бездіяльності. І тут головне бути чесним зі собою.

Як казала Анна Ахматова, майбутнє кидає свою тінь задовго до того, як зайти. Тому приймаючи важливі рішення, треба задуматися, до яких наслідків воно призведе і до якого майбутнього прокладе дорогу. Бо «багатьом доводиться розраховуватися за вчинки, яких у них не вистачило рішучості зробити». А чи принесе завтрашній наш вибір «дух перемін, прийдешню нашу долю» покаже тільки час..

Нині дуже популярно говорити про сценарії майбутнього. Кінематографісти малюють апокаліптичні «картини». Політики їх втілюють в реальність. Україна завжди жила в межах сценаріїв, які писали в Кремлі чи

Вашингтоні. Однак Майдани довели, що ми здатні змінювати ці сценарії. Ось тільки ціна надвелика – людські життя. Яка ж буде траєкторія майбутнього України? Залежить від наших рішень. Лесь Подерв'янський нещодавно сказав, що бувають такі моменти в житті, коли потрібно піднятися і зрозуміти, що ти теж повинен щось зробити для свого майбутнього.

Політикум пропонує нам порядок денний минулого століття, називаючи його дороговказом у майбутнє. На жаль, ми живемо в подвійних стандартах і перейшли до подвійних стандартів майбутнього. Розмови про майбутні тарифи, пенсії, індексації – це не про майбутнє, це про нинішнє. Реальне майбутнє творять ті, хто обговорює місце людини у світі алгоритмів і роботів. Хто роздумує над питанням: чи можна оцифрувати душу? Чи можна на чіп записати надію? Чи змусять нас обирати між безпекою та свободою?

Важливі роздуми про майбутнє – це не про те, хто буде Президентом України, хоч це дуже важливо для нас. Майбутнє – це про місце України у світі мереж, це про технології та етику майбутніх змін, де держави буде щораз менше, а викликів щораз більше.

Майбутнє – це завжди чиїсь втілені мрії. Минуле – роз'єднує, сьогоднішня – час для праці, тільки майбутнє, яке створимо разом, зможе нас об'єднати. Тому я хочу, щоб ми мріяли про майбутнє Великого Українця. І тоді у творінні нашого спільного майбутнього «мертві, живі та ненароджені» отримають омріяну Шевченком Україну:

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі...*

ОЛЕГ ШУПЛЯК «ВІХИ ІСТОРІЇ»

ПРО РОЗДУМИ

У світі, де править Google, не вистачає знань та розуміння буття. Фейсбук і твіттер лише підтверджують «самотність у мережі», а «море» інформації стає «вакуумом» для мислячої людини. І тоді виникає потреба знайти простір для роздумів. Платформу для спілкування з тими, кому не байдужа Україна.

Один філософ нещодавно написав: «ми є філософами, не знаючи про це»¹²⁶. Маючи на увазі наш щоденний перегляд новин, потребу розуміти події та вміння ділитися власними думками. Однак ми живемо в час тотальної інфляції слів. Брехню називаємо постправдою. Симулякри – реальністю. Дезінформацію – альтернативними фактами. Войовниче невігластво – демократією. Батьківщину – політичним проектом.

Свободу перетворили на всездозволеність, а цінності нівелювали. Негідний вчинок вже не призводить до руйнації політичної кар'єри, а радше дає привід до кепкування. І дехто вже говорить про «занепад цивілізації».

Люди забули, що «спочатку було Слово». Господь наказав Адамові дати назви створеним істотам, тобто надати їм смисл та значення. Та з плином часу люди почали забути сенс буття і втратили себе. Декартівське: «я мислю, отже існую» було замінено фейсбучно-інстаграмним: «я показую себе, отже існую». Забулася слухна порада філософа: «уточніть значення слова, і ви позбавите світ від половини непорозумінь та помилок».

Світ тримається на цінностях у словесній формі. Декларація Шумана як ідея об'єднання на ціннісних засадах стала фундаментом ЄС та протистоїть думці, що все можна піддати сумнівам. Деградація і руйнування державних інститутів почалася не з корупційних дій, а з того, що ці структури перестали відповідати своїй назві та відповідати за СЛОВА. Тому третина українців досі шкодує, що розвалився СРСР, а значна частка, попри агресію та вбивства, позитивно ставиться до Росії. Велика повинь на Прикарпатті – результат не тільки бездумного вирубування лісів, а й моральної деградації суспільства. Тому таким важливим для нашого існування є переосмислення життя та розуміння світу.

Конфуцій говорив, що шлях роздумів – найблагородніший шлях до знань, бо шляхетна людина висуває вимоги до себе, а низька – до інших. Роздуми стали спробою усвідомити наше світобуття та пошуком основи, на яку ми могли б опертися. Намаганням зрозуміти те, що відбувається у світі й куди нам рухатися. Пошуком одностумців, з якими можна було б «лупать сю скалу».

50 роздумів, що були написані у цій книзі, сподіваюсь, стануть не «голосом волаючого у пустелі», а «дзвоном», що «розбудить» тих, хто не змирився. Ми багато говоримо про «розруху в головах» і дуже мало про те, на що можемо опертися, щоб не загрузнути у дріб'язковості.

Роздуми про важливі питання буття не мали на меті дати відповіді. Вони були необхідні, щоб спробувати повернути українцям важливі слова, які присвоїли політики. Нівелювали та зруйнували смисли, що виникли задовго до них.

У час нової «руїни» нам потрібна спільнота одностумців, яка здатна вистояти, відновити смисли і творити

майбутнє. Це може видатися непосильним завданням, втім, як твердив Ремарк, поки людина не здається, вона сильніша за свою долю. І не треба забувати, що зміни завжди творить активна та свідомо меншість.

ПІСЛЯМОВА

«Звитяжні години, звитяжні часи. Нам заздрити будуть нащадки», бо усвідомлять, що саме на нинішньому зламі сформувалася політична нація. Все це неодмінно буде, однак позиція, з якої споглядатимуть наші правнуки, залежить від горизонту наших поривань та цінностей, на яких будуватимемо наше майбуття.

Тривалий час наш горизонт устремлінь був обмежений «садком вишневим коло хати». Тому заклик: «Вставай, хто живий, в кого думка повстала» не знаходив широкого відгуку серед народу. І почасти наші уявлення про власні перспективи та перспективи країни формувалися старими образами. Одним все бачилося звичним «як у Росії», інші хотіли лише «по-багатому» як у Європі. Звільнення від рабства – це передусім звільнення духовне, яке починається зі Слова. З розуміння необхідності побороти почуття меншовартості, яке насаджувалося століттями. З відчуття належності до єдиної спільноти з її вольностями, бо «в своїй хаті й своя правда, і сила, і воля!» Тому така нещадна боротьба за «приватизацію майбутнього» та важлива «вірусостійкість» політичної нації.

Політична нація повинна мати ціннісний фундамент і горизонт прагнень – свій «редактор реальності» світу. Втім такий горизонт прагнень здатні визначити лише нові лідери з іншим «ландшафтом» свідомості. Лідери, які не потребуватимуть вказівок ані зі сходу, ані зі заходу. Коли ми визначимо наш горизонт прагнень, то «буде бажання, буде стремління, і справа піде вперед».

Чи зауважили ви, які теми і рівень дискусій насаджують різні «ляльководи», що формують порядок денний країни, яка у війні? Обговорення ницих слів і дій «політиків-одноденок». Чергові помилки президента та «страшилки» про північного сусіда.

Ми маємо обговорювати, на яких цінностях об'єднуються українці у своїй визвольній війні. Якою має бути стратегія боротьби, коли втретє станемо театром воєнних дій нової світової війни. Роздумувати про збереження української ідентичності у «віртуальності» сьогодні. Ставити питання про можливість повернення кордонів України 1918 року. Дискутувати про ідею «спадщини» Київської Русі чи про методи українського «мосаду», який знайде і покарає всіх злочинців та захистить націю.

Вже майже 30 років живемо з наслідками наших політичних виборів. І платимо високу ціну. Політика ж має творитися через суспільну дискусію, через усвідомлені та проаналізовані помилки, які не повторюються. І тоді про ціну помилок будуть говорити не майбутні історики на розвалинах нашого спільного дому, а вдячні нащадки, які нами пишатимуться.

За часи незалежності з'явився новий пласт людей. Тих, хто своєю працею, талантом, долаючи пастки олігархічної системи, будував своє заможне життя. Тривалий час вони намагалися абстрагуватися від політичного життя країни. Радянська система сформувала покоління українців, які забули своє коріння та ненавиділи заможних співгромадян. Однак два Майдани, які ще називають «війною мільйонерів проти мільярдів», були вочевидь лише спробою «левів» зруйнувати монополію олігархів. Та зруйнувати олігархічний консенсус без надійної бази неможливо. То що могло б

стати такою надійною базою для нас? Лише спільнота заможних громадян.

Формування спільноти заможних – це код до переважанню та нового шляху творення України. Щоб повернутися в європейську спільноту, треба бути демократичною країною, а бідним демократія не потрібна.

Ця книжка – звернення до тих, у кого Україна в серці. До тих, хто готовий за неї боротися. Врятувати Україну – місія заможних і сильних духом! То ж об'єднаймося заради заможної та успішної України.

В нашому житті так багато того, що штовхає нас до зневіри, і так мало того, що посилює нашу віру та переконання в перемозі. Не російська агресія, якою б підступною вона не була, не внутрішні колаборанти, яких, на жаль, безліч, а зневіра й розбрат є сьогодні найбільшими загрозами для України. Бо саме це тримає нас у «темному лісі» нинішнього буття.

Чи були підстави до зневіри в тих, хто, усвідомлюючи нерівність протистояння, боровся із загонами НКВС у післявоєнній Україні? Чи в тих, хто був засланий у сибірські табори? Чи в нинішніх українських бранців Кремля? Думаю, що значно більше підстав, аніж у тих, хто розпачає над безталанною долею України.

То що ж давало сили тим – незламним – не падати духом? Віра в себе, що не схибить рука в бою, в побратимів, з якими стояли пліч-о-пліч, у тих, хто в майбутньому зберігатиме пам'ять про їхню жертву в ім'я України та єдність як розуміння ПОТРЕБИ бути разом. Мабуть, тому колективна свідомість і народна творчість закликали: «В єдності – сила народу! Боже, нам єдність подай!»

Єдність – це спільнота різних людей, що можуть по-різному думати та мати відмінні позиції. Визнання того, що окремо людина, як зазначав Артур Шопенга-

еур, слабка, як покинутий Робінзон: лише у спільноті з іншими вона може зробити багато. Людей єднає спільна мета і цінності. Те, заради чого варто жити і те, заради чого можна пожертвувати своїм життям.

Я не вірю в об'єднання всіх. Всіх об'єднує лише смерть та податки. Я вірю, що об'єднатися можуть лише ті, для кого Україна є цінністю. Не декларацією, а дією. Як написала одна українська письменниця, вся абсурдність ситуації в Україні буде допоки ми не перетнемо незворотну точку, за якою назавжди залишиться генетика покори, страху, заздрість, зрадництво та інші наслідки викривлених понять.

Справжні зміни – це, коли щось цінне залишається «по-старому», але, неодмінно з'являється щось краще «по-іншому». Коли твориться одна реальність – для влади і для народу. І вона ставить однакові вимоги до багатих і бідних, можновладців і простих громадян. Науковці стверджують, що 40 % людей не здатні усвідомити причинно-наслідкових зв'язків подій та власних дій. Тому маємо прийняти той факт, що обираючи чергових політичних фаворитів, українці не роздумують над тим, кому довіряють оборону держави? Хто визначить і відстоюватиме національні інтереси України? Хто формуватиме державний бюджет? І що залишиться від країни після чергового політичного «експерименту» за принципом «гірше не буде».

Ця книжка – заклик до роздумів над тим, хто ми? Куди прямуємо? За що боремося? Один знаний художник написав, що «за 29 років незалежності народ не обрав жодного політика, який задумався б, як вивести цю територію з царства тіней». Втім проблема не тільки у президентах, що не мали державницької візії, а лише прагнули власного збагачення. Проблема в нас.

ПОСИЛАННЯ

Маємо згадати, що ми нація воїнів, яких намагалися зробити рабами. І ця книжка – нагадування кожному з нас, що «не хлібом єдиним», що свобода і заможність мають бути з доброю зброєю. Ми маємо створити українське «Братерство», що каратиме незворотно, тоді ворог знатиме, що куля його дожене.

Зберегти Україну для прийдешніх поколінь зможуть тільки шляхетні воїни, що об'єднуються заради майбутнього та не погодяться жити на «кораблі дурнів». Ми бачили козацьку звитягу на полі бою і маємо не програти свого майбутнього на політичному полі.

Хто ж стане чистильником наших «авгієвих стаєнь»? Хто буде ближчим народом: український Піночет, новий Атагюрк чи...? Питання відкриє.

Ми з воєнними побратимами започаткували Бойове Братерство України та почали об'єднуватися з громадою у боротьбі за наші цінності. З впевненістю можемо говорити, що вже прокладаємо шлях до перемоги, новий шлях до України Благословенної.

Ми готові битися на смерть. Ми не дамо шматувати Україну.

Та чи Ви з нами?

1. Беріться до роботи: 10 цитат Любомира Гузара. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40118649/>.

2. Художники. Гойя Франциско. Описание картины Франциско де Гойя «Сон разума рождает чудовищ». URL: <https://opisanie-kartin.com/opisanie-kartiny-francisko-de-gojya-son-razuma-rozhdaet-chudovishh/>.

3. Часопис «Дух і Літера». № 27 / ред. К. Сигов, Л. Финберг. Київ : Дух і літера, 2014.

4. Інавгураційні промови Президентів США. Харків : Фоліо, 2009.

5. Костенко Ліна. Прости мені, мій змучений народі // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

6. Прохасько Тарас. Вибір – це обов'язковий іспит, який витримують далеко не всі // Форум нації. 2011. URL: <http://forumn.kiev.ua/2011-112-113-09-10/112-02.html>.

7. Костенко Ліна. А затишок співає, мов сирена // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

8. Олійник Борис. Вибір // Вибрані твори : у 2 т. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2005. Т. 1.

9. Дмитрук Анастасія Світлом будь. URL: <https://dmytruk.com.ua/svitlom-bud/>.

10. Апостол Павло. Послання до Римлян 13:1-2 // Святе Письмо / переклад Івана Огієнка

11. Жозеф де Местр. Религия и нравы русских. Москва : Росспэн, 2010.

12. Гусаченко Ігор. Про політику і владу // Дзеркало тижня. 2006. 31 берез.

13. Шевченко Тарас. Юродивий // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2.

14. Євангелія св. Івана 15:13 // Святе Письмо / переклад Івана Огієнка.

15. Чеславський Леонід. Цивілізація // SPILNO. 2020. 11 квіт. URL: <https://spilno.org/article/tsyvylyzatsyya>.

16. Іздрик Юрій. Найважче на світі – і кожен це знає // Календар любові. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015.

17. Щасливий я, що Друга в світі маю // Пісні на християнську тематику. URL: <https://pisni.club/pisni/christian/20572-shchasliviiya-shcho-druga-v-sviti-mayu.html>.

18. Мак'явеллі Ніколо. Державець. Флорентійські хроніки. Харків : Фоліо, 2016.

19. Павлюк Ігор. Уривок із роману у віршах «Поводирі». URL: <https://poezia.org/ua/id/45533/>.

20. Франко Іван. Похорон. Епілог. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Poems/Pохoron/Epilog.html>.

21. Гофман Е.-Т.-А. Крихітка Цахес, на прізвисько Цинобер. Тернопіль, 2017.

22. Франко Іван. Пролог до поеми «Мойсей». URL: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=franko&page=franko43>.

23. Крालюк Петро. Улас Самчук – про Олену Телігу // День. 2012. 22 лют. URL: lincognita.day.kyiv.ua/ulas-samchuk-pro-olenu-teligu.htm.

24. Довлатов Сергей. Кто написал четыре миллиона доносов? // Избранное. URL: <http://www.izbrannoe.com/news/mysli/sergey-dovlatov-kto-napisal-chetyre-milliona-donosov/>.

25. Дебор Ги. Общество спектакля. Москва : Наука, 1967.

26. Попович Мирослав. Розмова з філософом // The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/myroslav-popovych/>.

27. Черчилль Вінстон. 3 промови у Палаті Громад 11 листопада 1947 року URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Демократія>.

28. Леся Українка. Досвітні огні. Вірші. Поеми. URL: <https://www.livelib.ru/book/1000934655-dosvitni-ogni-virshi-poemi-sbornik-lesya-ukrayinka>.

29. Леся Українка. Товарищі на спомин. URL: <https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/lesya-ukrayinka/lesya-ukrayinka-tovaryshsi-na-spomyn/#:~:text=О%2C%20сором%20мовчки%20гинути%20й,щоб%20голова%20злетіла%20з%20плеч>.

30. Максим Розумний. Війна за ідентичність // Еспресо. 2020. 26 лют. URL: https://espreso.tv/article/2020/02/26/viyna_zai_dentychnist.

31. Котляревський Іван. Енеїда. URL: <http://www.ukrcenter.com/Література/Іван-Котляревський/86553-94/-ЕНЕЇДА>.

32. Мудрі висловлювання Митрополита Андрея Шептицького. URL: <https://tutkatamka.com.ua/nathnennya/mudri-vislovlyuvannya-mitropolita-andreya-sheptickogo/>.

33. Дмитрук Анастасія. Це моя і твоя війна. URL: <https://dmytruk.com.ua/tse-moya-i-tvoya-vijna/>.

34. Бауман Зигмунд, Леонідас Донскіс. Плинне зло. Життя без альтернатив. Київ : Дух і Літера, 2017.

35. Шюц Альфред. Избранное: Мир, светящийся смыслом. URL: <https://socioline.ru/pages/alfred-shyuts-izbrannoe-mir-svetyaschijsya-smyslom>.

36. Шевченко Тарас. Юродивий // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2.

37. Франко Іван. Земле, моя всеплодюча мати // Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1.

38. Рене Декарт – справжній геній VII століття. URL: <http://radiolemberg.com/ua-articles/ua-allarticles/decart422>.

39. Наом Чомський. Мій батько походить з України. URL: <https://ukrajinciberlinu.wordpress.com/2009/02/11/--мій-батько-походить-з-україни-з-інт/>.

40. Філіпс Том. Людство: стисло про те, як ми все про**али. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2019.

41. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат. Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995.

42. Костенко Ліна. Маю тільки небо над собою маю тільки душу при собі // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

43. Глібов Леонід. Билина // Вибрані твори. Київ : Наукова думка, 1951.

44. Франкл Віктор. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2020.

45. Беріться до роботи: 10 цитат Любомира Гузара. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40118649>.

46. Олійник Борис. Відлебеділа, ніби мить... // Вибрані твори : у 6 т. Київ : Просвіта, 2007.

47. Відбудувати гідність. Національний музей Революції Гідності. URL: <https://www.facebook.com/maidanmuseum.org/posts/2234030286904145/>.

48. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2011.

49. Шевченко Тарас. Мені однаково // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2.

50. Шевченко Тарас. І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1.

51. Конотопська битва. URL: <https://uinp.gov.ua/isto.../lypen/7/1659-bytva-pid-konotopom>.

52. Амен Дзніел. Измените свой мозг – изменится и жизнь. Москва : Эксмо, 2015.

53. Олександр Олесь. Українське військо, мов з могили встало... URL: <http://virchi.narod.ru/poeziya/oles.htm>.

54. Українське військо – в топ-10 армій Європи й у топ-30 армій світу. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/11/5/7197310/>.

55. Зелінський Андрій. Нову Україну «Новою поштою» нам ніхто не пришло. URL: <https://uaportal.cz/blogs/28/661>.

56. Шевченко Тарас. Кавказ // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1.

57. Франко Іван. «Новітні гайдамаки» // Додаткові томи до зібрання творів у 50-ти томах. Київ : Наукова думка, 2008. Т. 52.

58. Юрчишин Ярослав. Марш Легіону. Пластунська пісня. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/214328.html>.

59. Шевченко Тарас. Єретик // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1.

60. Пітерсон Джордан. 12 правил життя. Як перемогти хаос. Київ : Наш формат, 2019.

61. Див.: Ханна П. Второй мир / Центр исследований постиндустриального общества. Вступ. стаття В. Л. Иноземцева. Москва : Изд-во «Европа», 2010.

62. Дочинець Мирослав. Розрада-гора. Під Вороновим крилом. Мукачеве : Карпатська вежа, 2017.

63. Фридман Джордж. «Горячие» точки. Геополитика, кризис и будущее мира. Питер-Трейд, 2016.

64. Герберт Френк. Дюна. Книга перша. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2020.

65. Топ-7 цитат Ліни Костенко, які варто читати кожен день. URL: <https://moemisto.ua/lviv/blog/top-7-tsitat-lini-kostenko-yaki-varto-chitati-kozhen-den-165.html>.

66. Чехов Антон. Скучная история // Собрание сочинений. Москва : Рипол Классик, Диля, 2008.
67. Шевченко Тарас. І виріс я на чужині // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2.
68. Костенко Ліна. І жах, і кров, і смерть, і відчай // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.
69. Кальюлайд Керсті. В Україні не заморожений, а гарячий конфлікт, про який хочуть забути. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/641515.html>.
70. Панасюк Христина. Нас не зламає холодна байдужість // Творчість народжена війною. URL: <https://www.facebook.com/creativity.born.of.war/posts/648050105586223/>.
71. Жан Бодріяр. Симулякри і симуляція. Київ : «Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ»», 2004.
72. Костенко Ліна. Як легко плюнути в велике //Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.
73. Пелевин Виктор. Чапаев и Пустота. Москва : Вагриус, 2000.
74. Рубець Ірина. Склади ціну собі нарешті. URL: <https://freedominspire.com.ua/5997/>
75. Костенко Ліна. Прости мені, мій змучений народі // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.
76. Аврелій Марк. Наодинці з собою. Роздуми. Львів : Літопис, 2007.
77. Шевчук Валерій. Історія Русів. Передмова. Київ : Веселка, 2001.
78. Тарковский Арсений. Бабочка в госпитальном саду. URL: <http://frolova.golos.de/ru/texte/BabochkaVGospitalnomSadu.html>.
79. Іздрік Юрій. UNFORGETTABLE // Календар любові. Київ : Видавництво Старого Лева, 2015.
80. Кисельов Сергій. Локк Джон // Політична енциклопедія. Київ : Парламентське видавництво, 2011.
81. Мамардашвили Мераб. Философские чтения. СПб : Азбука-классика, 2002.
82. Прилепин Захар. Украинцы состоялись как нация. URL: <https://pol-ektof.livejournal.com/141016.html>.
83. Тичина Павло. Я утворююся. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=399>.
84. Кіплінг Редьярд. Синові (в перекладі Василя Стуса). URL: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=kipling&page=if03>.
85. Харпер Лі. Вбити пересмішника. Київ : КМ-БУКС, 2016.
86. Коваль Андрій. Цитати. URL: https://uk.wikiquote.org/wiki/Коваль_Андрій.
87. Кант Иммануил. Трактаты и письма. Москва : Наука, 1980.
88. Сэндел Майкл. Справедливость. Как поступать правильно? Москва : МИФ, 2013.
89. Сковорода Григорій. Сад божественних пісень. Київ : Школа, 2007.
90. Роймер Йелле. Homo Urbanus – Парадокс еволюції. Київ : «Видавництво Жупанського», 2017.
91. Гашек Ярослав. Пригоди бравого вояка Швейка. Харків : Фоліо, 2016.
92. Франкл Віктор. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2020.
93. Фром Еріх. Мати або бути?. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2020.
94. Леся Українка. Contra spem spero // Зібрання творів : у 12 т. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 1.

95. Супрун Уляна. Якщо Х виграє вибори – я негайно емігрую з країни. URL: <https://www.bn24.biz.ua/iakshcho-kh-vurraie-vuboru-ia-nehaino-emihruiu-z-krainy-suprun-tilku-shcho-zvernulas-do-ukraintsiv/> (дата звернення 15 березня 2019).

96. Шептицький Андрей. Як будувати Рідну Хату. URL: <https://www.ar25.org/article/yak-buduvaty-ridnu-hatu-25-tez-andreya-sheptyckogo.html>

97. Костенко Ліна. Ні щастя, ні волі, ні чуда // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

98. Костенко Ліна. Псалом 16 // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

99. Українська мова. Телеведуча Наталія Мосейчук висловилася гранично чітко // Радіо Свобода, 4 травня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29919946.html>.

100. Лабрюєр де Жан. Характери, або звичаї нинішнього віку. Київ : Пульсари, 2009.

101. Костенко Ліна. Пісенька з варіаціями // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

102. Марченко М. Н. История политических и правовых учений : учеб. пособ. Москва : Проспект, 2007

103. Іздрік Юрій. Симоненко 2.0. // Календар любові. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015.

104. Енциклопедичний словник крилатих слів і виразів / автор-упорядник Вадим Серов. URL: <http://bibliograph.com.ua/encSlov/15/12.htm>.

105. Шевченко Тарас. І Архімед, і Галілей // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка 2003. Т. 2.

106. Джонсон Самюель. Цититник URL: https://uk.wikiquote.org/wiki/Семюел_Джонсон.

107. Шевченко Тарас. І Архімед, і Галілей // Повне зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка 2003. Т. 2.

108. Турчиновський Володимир. Християнство і філософія: горизонти воскресіння // Філософія в УКУ. URL: <http://philosophy.ucu.edu.ua/hrystyuanstvo-i-filosofiya-goryzonty-voskresinnya/>.

109. Кардинал Шенборн: Європа розтринькала християнський спадок // CREDO. URL: <https://credo.pro/2016/09/164983>.

110. Нехай замовкне волення смерті! Великодня проповідь Папи Франциска. 12 квітня 2020. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/nehay-zamovkne-volannya-smerti-velykodnya-propovid-papy-frantsyska-2850/>.

111. Мамардашвили Мераб. Философские чтения. СПб : Азбука-классика, 2002.

112. Наом Чомський. Мій батько походить з України. URL: <https://ukrajinciberlinu.wordpress.com/2009/02/11/--мій-батько-походить-з-україни-з-інт/>.

113. Дмитрук Анастасія. URL: <https://dmytruk.com.ua/>.

114. Свояк Артем. Пусті слова. Клуб поезій. URL: <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=701166>.

115. Вертикальный рост: экономика небоскребов. <https://econs.online/articles/coffee-break/vertikalnyy-rost-ekonomika-neboskrebov/>.

116. Василь Стус. Терпи, терпи – терпець тебе шліфує // Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=359>.

117. Правила життя Вінстона Черчилля. Цей день в історії. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/PZ15/>.

118. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2011.

119. Онишко Л. Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати. Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. Toronto; L'viv: Litopys UPA, 2007.

120. Стус Василь. О землі втрачена, явися...// Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=354>.

121. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 1.

122. Ліна Костенко. Ліс був живий. Він не прощався // Триста поезій. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019.

123. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 1.

124. Беріться до роботи: 10 цитат Любомира Гузара. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40118649>

125. Баумейстер Андрій. Університет майбутнього – це коли навчання ніколи не закінчується» // The Ukrainians. URL: [https://theukrainians.org/andriy-baumeister/#:~:text=Ми%20є%20філософами%2С%20не%20знаючи,це%20\(Filosofo%20anche%20tu.&text=Тобто%20вмикає%20ті%20навички%2С%20якими,-до%20питання%2С%20пояснити%20свою%20думку.](https://theukrainians.org/andriy-baumeister/#:~:text=Ми%20є%20філософами%2С%20не%20знаючи,це%20(Filosofo%20anche%20tu.&text=Тобто%20вмикає%20ті%20навички%2С%20якими,-до%20питання%2С%20пояснити%20свою%20думку.)

Літературно-художнє видання

Павло Жебрівський

РОЗДУМИ

Літературна редакторка

Мирослава Прихода

Макет та верстка

Андрія Кіся

Здано на складання 31.01.2021 р.
Підписано до друку 31.05.2021 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Minion Pro.

Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 12,82.

Обл.-вид. арк. 13,14.

Замовлення № _____

Літературна агенція «ПІРАМІДА»

Україна, 79006, а/с 10989.

м. Львів, вул. Плугова, 6.

тел./факс: (032) 235-53-28

e-mail: pyramidabook@ukr.net

www.pyramidabook.com

ISBN

Павло Жебрівський. Роздуми. Київ, 2021. – 230 с.

В 2014 році ми «прокинулися» і стали на захист нашого дому, родини та майбутнього дітей. Однак наш розум знову намагаються «приспати» солодкими обіцянками.

Ця книжка буде спонукою кожному, хто її прочитає, поставити собі запитання: «Хто Я? Куди я прямую? Куди мій вибір приведе Україну?»